

Český les

PŘÍRODA A HISTORIE

24/2025

MAPA PŘÍSPĚVKŮ

HISTORIE

	MOTTO	4
1	SYNAGOGY V ČESKÉM LESE – POBĚŽOVICE, MECLOV, MUTĚNÍN Václav Fred Chvátal	6
2	ZE ŽIVOTA SOUČASNÝCH VSI ČESKÉHO LESA I. – MÁLKOV Jan Edl	14
3	STRUČNÁ HISTORIE MARIÁNSKÉHO SLOUPU V TACHOVĚ Jan Edl	23
4	JAK VZNIKALA ŽELEZNIČNÍ TRÁŤ Z TACHOVA DO DOMAŽLIC Miroslav Vetrák	29
5	120 LET KURZOVY VĚŽE Kamila Beňušíková-Angeliová, Petr Matějka	35

PŘÍRODA

6	20 LET CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES Tomáš Peckert	40
7	PŘÍRODA POD KŘÍDLY CHKO IX. – SKRYTÁ KRÁSA PŘÍRODNÍ PAMÁTKY MILOV Markéta Kašparová	49
8	POZOROVÁNÍ PTÁKŮ VE MĚSTĚ TACHOV V LETECH 2021 – 2025 Martin Liška	53
9	ZA MOTÝLY NIVY NEMANICKÉHO POTOKA: CO PŘINESL ROK 2025? Jan Walter, Zuzana Blažková	57
10	DATLÍK TŘÍPRSTÝ V CHKO ČESKÝ LES Václav Bystřický	63
11	VÝVOJ A HODNOTY KRAJINY CHKO ČESKÝ LES A JEJÍHO OKOLÍ MEZI LETY 1950 A 2020 Tomáš Janík & kol.	67
12	PAVUČINEC VÝJIMEČNÝ V ČESKÉM LESE Luboš Zelený	78
13	VELKÉ TRABLE S MALÝM RYBNÍKEM Zdeněk Myslík	81
14	CO V PŘÍBĚZÍCH VČELÍCH MEDVÍDKŮ NEBYLO Zuzana Blažková	85
15	TIP NA VÝLET: Z BĚLÉ ZKRATKOU DO DOMAŽLIC NA “JEDNO” Zuzana Blažková	91
16	VÍTR, MLHA A PATNÁCT STOVEK LIDÍ – DEN ČESKÉHO LESA NA ČERCHOVĚ SPOJIL OBĚ STRANY HRANICE	97

Nemanice, foto M. Kašparová.

CHKO Český les: dvacet let partnerství pro přírodu, krajinu a lidi

Český les, jedna z nejmladších chráněných krajinných oblastí v ČR, chrání nejcennější části přírody na Domažlicku a Tachovsku. Po pádu železné opony se ukázalo, jak vzácná a jedinečná je tato krajina, která byla dlouho veřejnosti nedostupná. Vyhlášení CHKO před dvaceti lety završilo mnohaleté úsilí ochránců přírody a od té doby Český les spojuje péči o přírodu s respektem k lidem, kteří zde žijí.

Krása Českého lesa je výsledkem dlouhodobé spolupráce s místními partnery – obcemi, spolky a vlastníky pozemků.

Děkujeme všem, kteří se podílejí na ochraně a péči o tuto jedinečnou krajinu – bez vás by Český les nebyl tím, čím je dnes.

Současný stav synagogy v Meclově, foto: V. F. Chvátal

SYNAGOGY V ČESKÉM LESE

Meclov, Mutěnin, Poběžovice

Autor: **Václav Fred Chvátal**

VSTUPME OPĚT DO ČESKÉHO LESA, TENTOKRÁT NA SAMÉ ÚPATÍ JEHO MASIVU, KONKRÉTNĚ JEHO JIŽNÍ ČÁSTI, ABYCHOM I ZDE NAHLÉDLI DO OSUDŮ DALŠÍCH TŘÍ VENKOVSKÝCH SYNAGOG. JSOU SPJATY S ŽIVOTEM ŽIDOVSKÝCH OBCÍ, MALÝCH A ODLEHLÝCH, AVŠAK ROZHODNĚ NE NEVÝZNAMNÝCH.

Dochované prvky výzdoby a klenutých oken v interiéru meclovské synagogy, foto: V. F. Chvátal

Na východní zdi meclovské synagogy je v interiéru patrná štuková výzdoba a stopa někdejšího výklenku pro aron ha-kodeš s později proraženými dveřmi, foto: V. F. Chvátal

Meclov

Synagoga byla vystavěna v roce 1849. Polovina 19. století je dobou, kdy pro život vesnických židovských obcí začalo krátké

období rozkvětu. Ke konci století se však začaly vytlidňovat vlivem stěhování do větších měst a rozvoje podnikatelských možností.

Poloha synagogální budovy v Meclově, zdroj: OpenStreetMap

Zákres meclovské synagogy na indikační skice ze 2. pol. 19. století, zdroj: Archiv ČÚZK

Meclovská synagoga měla čtvercový hlavní sál. Ženská galerie (byla-li zde nějaká) nebyla zděná, ale pravděpodobně jen dřevěná na sloupech v prostoru nad hlavním vchodem (v podlaže se dochovaly jen cementové patky domnělých sloupů). Ve vedlejší připojené budově byly snad profánní prostory židovské obce – učebna a byty. V období šoa nebyla už synagoga v provozu a budova sloužila profánním účelům. To ji vlastně

zachránilo před zničením. Později byla stavebně adaptována na hasičskou zbrojnici. V současnosti je hasičská zbrojnice umístěna v nové budově, synagogální budova má novou střechu a prozatím čeká na další využití. Přednedávnem byla na její čelní straně umístěna pamětní deska se stručnou informací o historii budovy. Souřadnice meclovské synagogy jsou 49°30'23.558"N, 12°52'46.986"E.

Mutěnin

Také mutěninská židovská obec posílila svou členskou základnu po Třicetileté válce, a to natolik, že si to vynutilo zřízení nové synagogy namísto dosavadní (snad provizorní) modlitební místnosti. V roce 1663 požádala židovská obec vrchnost o povolení zřízení dřevěné synagogy. Římskokatolické

církevní orgány na to zareagovaly stížností na údajně „tajné“ zřízení židovské modlitebny (není však jasné, jde-li o novou budovu nebo starší modlitební místnost), což vedlo k zákazu bohoslužebného provozu židovské obce. Ta o zrušení zákazu požádala v roce 1669.

Mutěninská synagoga na pohlednici z 20. let 20. století, reprodukce: V. F. Chvátil

Mutěnánská synagoga je patrná (označena šipkou) i na celkovém záběru obce na pohlednici z 20. let 20. století, reprodukce: V. F. Chvátal

Různá provizoria přetrvávala ještě dalších 200 let: v roce 1743 existovala modlitebna v dřevěném domku čp. III, který byl později sloučen s domem čp. LXVIIb (na indikační skice je v roce 1838, kdy část domku

koupila židovská obec, připsána poznámka „Sinagoge“). Až v roce 1860, kdy byly tyto dřevěné budovy zbořeny, byla na jejich místě postavena zděná klasicistní synagoga.

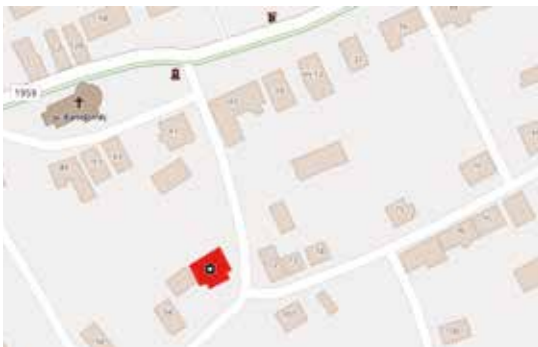

Aron ha-kodeš a bima v interiéru mutěnánské synagogy, reprodukce: V. F. Chvátal

Místo, kde stávala mutěnánská synagoga, současný stav, foto: V. F. Chvátal

Na indikační skice je patrná poznámka „Sinagoge“ u dřevěného domku čp. LXVIIb, zdroj: archiv ČÚZK

Poloha někdejší synagogy v Mutěnině. Na témže místě stály kdysi dřevěné domky čp. LXVIIa a LXVIIb, zdroj: OpenStreetMap

Poloha někdejšího židovského obecního domu v Mutěnině na podkladě indikační skicy, půdorys obecního domu vyznačen červeně tečkovaně, současný stav modře, zdroj: Archiv ČÚZK, kresba V. F. Chvátal

Bohoslužebnému účelu sloužila zřejmě ještě asi 70 let, neboť v roce 1923 byla budova renovována. Synagoga měla hlavní vchod od jihu, aron ha-kodeš a vyvýšenou bimu orientované k východu a měla reformní uspořádání (tj. lavice v řadách za sebou). Ve východní fasádě nad aronem bylo kruhové okénko, ostatní okna byla obdélná, klenutá. Více o jejím interiéru a vybavení nevíme. Do dnešních dnů se budova synagogy nedochovala, na jejím místě je pozemek

zarůstající keři a travnatá plocha (souřadnice 49°32'38.580"N, 12°44'40.601"E).

Stojí za zmínku, že kromě synagogy měla mutěniňská židovská obec ve druhé polovině 19. století také obecní dům s místnostmi rabinátu, učebny a snad i byty, a to v čp. 131. Budova dnes neexistuje, na jejím místě stojí šatny fotbalového hřiště a její bývalé čp. 131 je přiděleno domku poblíž mutěniňského nádraží.

Nádražní ulice v Poběžovicích, synagoga je patrná v pravé řadě domů (pohlednice kolem roku 1910, reprodukce: V. F. Chvátal).

Poběžovice

Město bývalo v první polovině 19. století sídlem krajského rabinátu pro Plzeňský a Klatovský kraj. Ve stejné době zde fungovala i významná ješiva – vyšší židovská

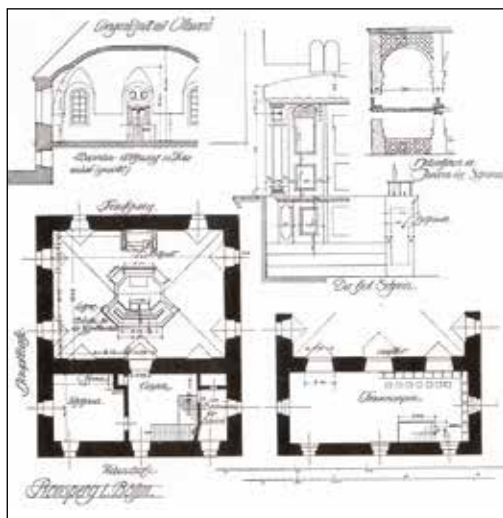
teologická škola. V té době však měla poběžovická židovská obec už dlouhou tradici. Existovala od 16. století a většího významu nabyla koncem Třicetileté války,

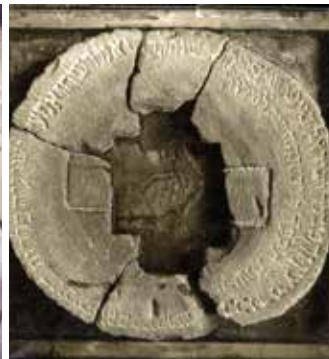

Díky architektonické studii prof. Alfreda Grotteho známe uspořádání někdejší poběžovické synagogy, kresba: Alfred Grotte 1915

Interiér poběžovické synagogy, v horní části snímku jsou patrné mřížky oken ženské galerie, foto: Alfred Grotte 1915

Současný stav Masarykovy ulice (bývalé Nádražní) v Poběžovicích, foto: V. F. Chvátal

Zbytek pramenné jímky pro čerpání vody do mikve v Poběžovicích (stav 2003, foto: V. F. Chvátal)

Mlýnský kámen s hebrejským nápisem, jehož interpretace dala vzniknout slavné legendě, foto: Hugo Gold 1934

kdy vlivem migrační vlny – stejně jako jiné venkovské židovské obce – posílila svou členskou základnu. Židé tehdy tvořili asi 5% obyvatel města a tento podíl se udržel až do poloviny 19. století. První modlitebnu

nebo synagogu měli snad už v 16. století, a to v křesťanské části města. Její přesné umístění není známo, pravděpodobně se však častěji měnilo, podobně jako v jiných obcích. Počátkem 19. století sloužila jako

Chasidští poutníci položili v roce 2014 základní kámen nové poběžovické synagogy,
foto: Spolek Abraham & Město Poběžovice

Poběžovická tradice starého poutního místa je opět živá: chasidé tančí na místě bývalé poběžovické synagogy při oslavě položení základního kamene v roce 2014, foto: Spolek Abraham & Město Poběžovice

Nádražní ulice v Poběžovicích na indikační skice, červeně římskými číslicemi označena čp. židovských domů, zdroj: Archiv ČÚZK

Poloha někdejší synagogy v Poběžovicích, zdroj: OpenStreetMap

modlitebna jen jedna místnost v podkroví domu továrníka Otto Mandlera. Roku 1816 byla konečně vystavěna samostatná synagální budova. V jejím přízemí byla učebna a pekárna macesů, v polosuterénu pak byt a místnost mikve – rituální lázně. Ta byla klenutá a byla nejstarší částí stavby – pocházela z 18. století a budova byla vystavěna vlastně nad ní. Hlavní modlitební sál synagogy měl výšku 6,40 m, měl ortodoxní uspořádání (řečniště – bima byla uprostřed a lavice umístěny kolem ní podél zdí). Nad přízemními místnostmi (učebnou a pekárnou) byla zřízena ženská galerie, s hlavním sálem spojená třemi okny opatřenými dřevěnými mřížkami.

V místnosti mikve býval umístěn vyřazený mlýnský kámen s hebrejským nápisem, jehož mylná interpretace vedla k domněnce, že zakladatel chasidského hnutí Israel ben Eliezer, zvaný Baal Šem Tov (1699–1760) navštívil v roce 1744 Poběžovice a ve zdejší mikvi se vykoupal. Ať už je pravda jakákoliv, legenda byla na světě a proslavila Poběžovice. Místo se stalo cílem chasidských poutníků z celého světa. Tato tradice byla přerušena obdobím šoa, zbořením synagogy včetně staré mikve, ztrátou kamene

s nápisem i obdobím komunistické totality, avšak koncem 20. století byla obnovena a chasidští věřící pojali dokonce úmysl poběžovickou synagogu obnovit. Prozatím je v místě zřízena alespoň základová deska.

Poběžovická synagoga stávala v Nádražní, dnes Masarykově ulici (souřadnice 49°30'36.369"N, 12°48'15.214"E).

Použitá literatura:

Gold H. (1934): Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Veergangenheit und Gegenwart, Brünn 1934.

Grotte A. (1915): Deutsche, böhmische und polnische Synagogentypen vom XI. bis Anfang des XIX. Jahrhunderts, Frankfurt a. Main 1915.

ČÚZK, Geoportál, Archivní mapy, <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Nařízení c. k. ministeria záležitostí duchovních a vyučování č. 39/1893 z. z., kterým se ustanovují a ohraničují obvody israelitských obcí náboženských v království Českém.

Zákon č. 57/1890 ř. z., jímž se upravují zevnitřní právní poměry israelitské společnosti náboženské.

Rukopisné poznámky z pozůstalosti Jiřího Fiedlera (osobní archiv autora).

Pohled na osadu Svatá Apolena po roce 1927,
zdroj Státní okresní archiv (SOKA) Tachov

ZE ŽIVOTA SOUČASNÝCH VSÍ ČESKÉHO LESA I.

Málkov

Autor: **Jan Edl**

V MINULÉM ČÍSLE ČASOPISU ČESKÝ LES (23/2024) JSME ČTENÁŘŮM AVIZOVALI, ŽE PO DOKONČENÍ SERIÁLU O HISTORII ZANIKLÝCH OBCÍ, SE BUDEME NADÁLE VĚNOVAT DĚJINÁM VSÍ, KTERÉ STÁLE EXISTUJÍ A JEJICH KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ LEŽÍ UVNITŘ HRANIC CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI. KONKRÉTNĚ SE JEDNÁ O 7 LOKALIT, A TO MÁLKOV, NOVÁ VES, NOVÉ DOMKY, OBORA, STARÁ KNÍŽECÍ HUŤ, VÝŠINA A ŽDÁR. JIM BUDE VĚNOVÁN NAVAZUJÍCÍ SERIÁL ČLÁNKŮ V TOMTO ČASOPISE.

V tomto čísle se tak seznámíme s nejmenší z nich, Málkovem. Jeho historie sahá minimálně do 15. století - první písemná zmínka pochází z roku 1436. V té době je Málkov připomínán jako chodská ves náležející do správního obvodu soudu v Bělé nad Radbuzou. Chodové, obyvatelé sdružení okolo královských pohraničních hradů Domažlic, Přimdy a Tachova, měli konat službu na hranicích a v době vnějšího nebezpečí měli ztěžovat nepříteli postup do země. Málkovští pak náleželi do skupiny tzv. Přimdských Chodů. Další zmínky o Málkovu, tehdy označovaném jako Malczow, pak přichází z následujících století. V té době ale dochází k velkým sporům Přimdských Chodů se Švambersky, prvními zástavními pány přimdského statku, kteří získali Přimdu a okolní vesnice do zástavy v roce 1454. Již v roce 1532 vznesla vdova po Mikuláši ze Švamberka Anna Kfelířová ze Zakšova žalobu na „rychtáře, konšely a jiné osedlé“ z řady chodských vsí a mimo jiné i z Málkova. Nemá smysl zabíhat do detailů sporů vrchnosti s poddanými, protože ty se vždy vyvíjely stejně. Pomyslným spouštěčem bývala snaha vrchnosti prosadit svůj tržní a výrobní monopol (např. právo na dřevo z pohraničního hvozdu) a rovněž povinnost roboty vymáhaná vrchností. Poddaní vyslali zástupce k císaři, ten je přijal, ale věc k vyřízení předal příslušným úřadům, které daly za pravdu vrchnosti.

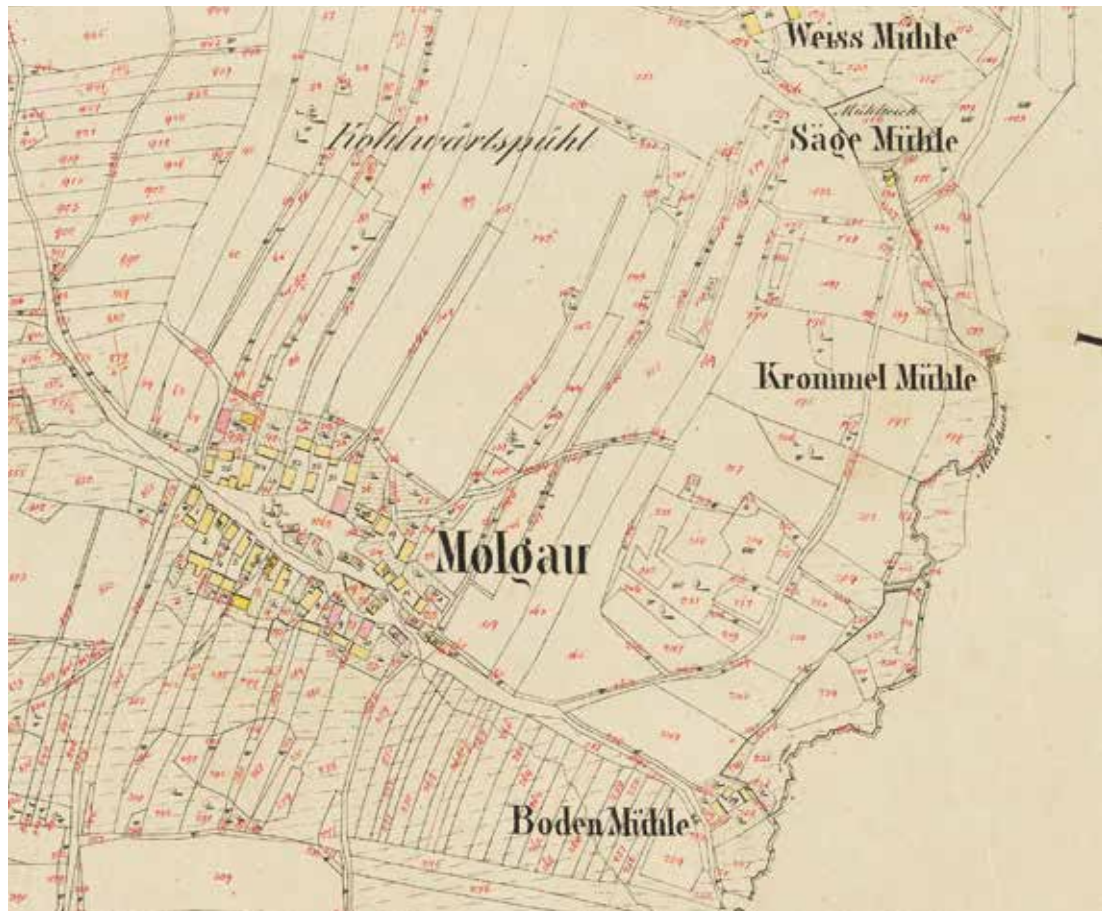
Na sklonku 16. století končí po vleklých sporech švamberská zástava a Přimda a okolní vesnice se vrátily do rukou císaře. Ten ale zároveň započal s rozprodejem královského hvozdu, který postupně ztratil

svou obrannou hodnotu. V rámci tohoto velkého rozprodeje královského přimdského panství, uskutečněného v roce 1596, zakoupil Málkov bohatý přimdský měšťan a výběrčí cla Christoph Ritschel a připojil ho k malému statku Orlov. To však nemělo dlouhého trvání a v 17. století získala Málkov přimdská vrchnost, a to hrabata z rodu von Lindelo. V berní rule, nejstarším českém katastru pořízeném v roce 1654, přimdské panství náleželo „paní Polexině Lyndulové z Lyndlu“ jak zněla počestná podoba bavorského rodu von Lindelo. V té době žilo v Málkově 9 sedláků, 7 chalupníků, z toho dva pustí, a 4 zahradníci, kteří mohli platit daně. Ani rodina von Lindelo na Přimdě dlouho nežůstala a roku 1675 prodává přimdské panství hraběti Janovi Václavovi Novohradskému z Kolowrat. Ten ho připojil ke svému panství Velké Dvorce a takto zvětšené panství vydrželo v držení od tohoto roku až do 19. resp. 20. století. Málkov se samozřejmě stal součástí tohoto panství rovněž, a sdílel s ním tak další osudy až do roku 1848.

V první topografii Čech vydané Jaroslavem Schallerem pro Plzeňský kraj v roce 1788 je v Málkově uváděno 26 domů bez jakýchkoliv dalších podrobností. Když o padesát let později, v roce 1838, vyšel plzeňský svazek topografie Johanna Gottfrieda Sommera, již tak skoupý na informace o obci nebyl. Málkov popisuje jako ves mezi horami, která má 28 domů a 161 obyvatel. Farou náležela samozřejmě do nedaleké Přimdy, ale v malé obci byla škola, cihelna a 3 mlýny (Weismühle s pilou, Bodenmühle a Krammelmühle).

Popis Málkova z topografie J. G. Sommera z roku 1838, zdroj: SOKA Tachov

3. Mollgau, Mollfau, 1 St. sw. von Maierhöfen, zwischen Bergen, D. von 28 H. mit 161 E., nach Pfauenberg eingf., hat 1 Schule, 1 Ziegelbrennerei und 3 abseitige Mühlen (die „Weismühle“ mit Brettsäge, am Weismühl-Teiche, die „Bodenmühle“ und die „Krammelmühle“).

Výřez z mapy stabilního katastru z roku 1838, zdroj: SOKA Tachov

V témže roce proběhlo v našem regionu mapování pro účely stabilního katastru a dorazilo i do Málkova. Na katastrálním území ležela ještě osada Svatá Apolena, které se budeme věnovat níže. Z katastrální mapy Málkova můžeme vyčíst, že většina obce sestávala z dřevěných domů (na mapě vyznačeny žlutě) a jedním ze zděných domů byla i obecní kovárna čp. 28 stojící uprostřed vsi (nese číslo stavební parcely 15). Vedle ní se mezi stromy nacházela boží muka, popř. malá kaplička. Na návsi byl ještě jeden obecní dům a to dům čp. 8 (stavební parcela č. 16). V tomto domě byla původně umístěna škola, která byla později

přestěhována do novostavby školy nesoucí číslo popisné 28.

Po roce 1848 a zrušení patrimoniální správy se malý Málkov stal samostatnou obcí. Stalo se tak na základě Stadionova obecního zřízení, podle něhož měly obce vzniknout pro každé samostatně vymezené katastrální území. Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů (za lomítkem) v letech 1869-1939 přináší tabulka číslo 1 na vedlejší straně. Mimo osady Svatá Apolena náležely vždy k Málkovu tři výše uvedené mlýny (Weissmühle, Bodenmühle a Krommelmühle).

	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Málkov	175/30	177/29	182/30	142/31	148/30	164/29	126/30	
Svatá Apolena	67/6	61/5	47/5	44/5	34/5	42/5	36/5	141
Celkem	242/36	238/34	229/35	186/36	182/35	206/34	162/35	

Tabulka 1 | Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů mezi lety 1869–1939

Z pohledu na čísla je zřejmé, že se jednalo o jednu z malých obcí v okrese Tachov, v nichž fungovala obecní samospráva. V obci žilo víceméně pouze německé obyvatelstvo katolického vyznání. Prakticky se neměnil ani počet domů v obci, z čehož lze vyvodit, že Málkov nové obyvatele nepřítahoval. Vzhledem k blízkosti Přimdy byly nejen důležité státní úřady, ale i duchovní správa Málkova umístěny tam. V malé obci však byla škola. V pramenech se lze dočíst, že první škola pro málkovské děti měla fungovat při kapli sv. Apoleny ve stejnojmenné osadě již v 18. století a její provoz měl být spojen s kladrubskými benediktiny. Fungovat měla v dřevěném domku naproti kapli. Po zrušení benediktinského kláštera v Kladrubech byli málkovští nuceni se o svou školu postarat sami, a tak byla přesunuta přímo do Málkova. Pravděpodobně

se tak stalo v roce 1820 a nejpozději v roce 1838 již písemné prameny školu v obci zmiňují. Zprvu se učilo pouze v zimě a teprve po roce 1850 získala škola svou první stálou budovu, a to v obecním domku čp. 8 na návsi, který byl původně určen pro chudé a pro obecního pastýře. Po získání samostatné budovy mohl být do školy rovněž jmenován stálý učitel. Po roce 1868 převzal stát od církve řízení školství (s výjimkou vyučování náboženství) a v obcích vznikají obecné školy, které vydržely až do roku 1948. O výuku náboženství, které zůstalo v rukou katolické církve, se v Málkově starali střídavě faráři z Přimdy a Bělé nad Radbuzou. Jednotřídní obecná škola vznikla samozřejmě i v Málkově, ale její fungování v malém, pravděpodobně stále dřevěném, domku na návsi již začalo být neúnosné. Proto byla v roce 1885 stavitelem Watzkou vystavěna

Tabulka 2 | Soupis učitelů působících ve škole v Málkově.

léta působení	řídící učitel	ostatní učitelé
1877	Andreas Bogner	
1880	Andreas Bogner	
1883	Karl Schmidhammer	
1885-1887	Andreas Fischer	
1887-1912	Josef Schübl	Franziska Walch (zminěna 1889, 1894)
1913-1924	Franz Pankratz	
1924-1935	Franz Pfeil	Marie Singer (zminěna 1925)
1935-1936	Alois Freisleben	
1936-1945	Andreas Höpfl	

nová budova, která byla slavnostně otevřena 25. listopadu 1885. Ta na návisi nahradila starou obecní kovárnu zdemolovanou patrně v roce 1880 a její číslo popisné 28 novostavba školy převzala. V seznamu učitelů v tabulce číslo 2 upoutá Josef Schübl, rodák z nedaleké Třebnice (tehdy okres Horšovský Týn), který učil na málkovské škole 25 let až do svého úmrtí v prosinci 1912. S ohledem na malý počet obyvatel byla velmi nízká i spolková angažovanost obyvatel obce. V roce 1914 v ní působil pouze Land und forstwirtschaftlicher Verein v čele s tehdejší starostou obce Andreasem Reißerem. Šlo o relativně nový spolek vzhledem k ustanovení v roce 1909. Dobrovolný hasičský spolek, který byl zakládán ve všech obcích, vznikl v Málkově až v roce 1924 a v jeho čele stál učitel Franz Pfeil. Obdobně tomu ale bylo např. i v Lučině, které jsme se již věnovali v předešlém seriálu.

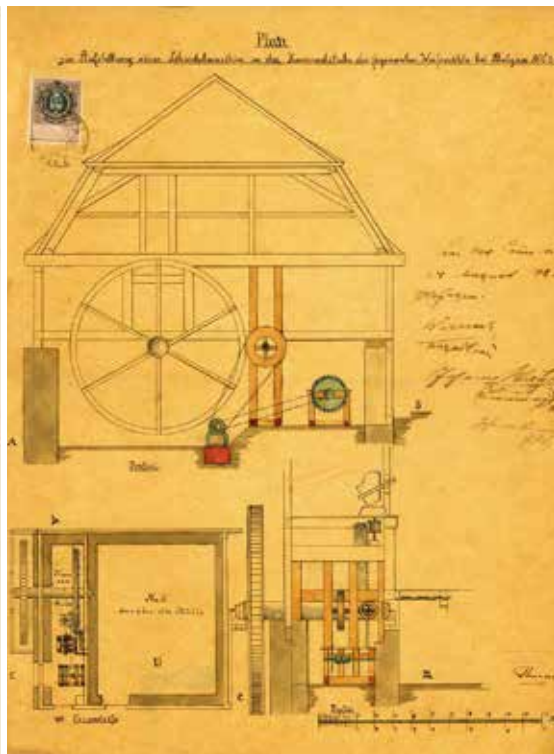
V roce 1935 byla obec zachycena rovněž v Adresáři republiky Československé, který se zaměřoval na firmy, řemesla a obchod. V malém Málkově byla situace jednoduchá. V obci v té době fungoval hostinec Magdaleny Reisser, obchod smíšeným zbožím Franze Magerla a trafika Franze Kreuzera. Z řemesel mimo tří mlýnů a k nim přidružených pil zachytil adresář kováře Andreas Bäumla a truhláře Franze Bradlera. Vše ostatní si obyvatelé obce zajišťovali sami, a co nešlo si obstarat, to museli hledat ve větších lokalitách v okolí. Hostinci, který se v Málkově nacházel v čp. 13, a jeho provozovatelům se, stejně jako všude jinde, nevyhýbaly leckdy úsměvné přechýlky zaznamenané tehdejší četnictvem. Například

v roce 1931 přišlo na Wenzela Reissera udání, že ve dnech masopustu 8., 15. a 17. února 1931 hrál se svou kapelou v hostinci v nedalekém Rájově, a to i přesto, že k tomu neměl živnostenské oprávnění. Tento případ vyšetřovalo četnictvo na základě došlého anonymního udání. Z vyšetřování tak víme, že sedmičlenná kapela, kterou W. Reisser i dirigoval, se skládala z Franze Magerla z Málkova čp. 5, Josefa Scheinköniga z Málkova čp. 29, Wenzela Lindnera z Málkova čp. 24, Ludwiga Warthy z Málkova čp. 31, Karla Bleie z Přimdy čp. 5 a Johanna Bauera z Hoštky. Za účinkování každý z hudebníků obdržel od hostinského Josefa Rupperta 25,- Kč za jedno vystoupení. Není nasnadě si domyslet, kdo mohl stát za anonymním udáním, ale díky němu máme alespoň malý střípek do mozaiky života málkovských obyvatel.

Jak již bylo vícekrát uvedeno, hlavními průmyslovými provozy v obci byly mlýny. Vzhledem k tomu, že podrobně popsal historii všech mlýnů v našem okrese Zdeněk Procházka, je možné výklad na tomto místě zestručnit. Všechny málkovské mlýny se nacházely na dnešním Bezděkovském potoce. Nejvýše položeným mlýnem ležícím nedaleko od pramene potoka byl Weissmühle (Bílý mlýn) čp. 1. Ten byl poprvé zmíněn na sklonku 17. století a postupně se v něm vystřídali generace mlynářů z rodiny Roppertových, Säcklových a Reisserových, Bauerových a konečně Roithových, kteří zde bydleli až do 50. let 20. století. K tomu mlýnu se dochovaly krásné plány na přestavbu mlýnského zařízení, k němuž měl být přidán stroj na výrobu šindele z roku 1888.

Informace o Málkově v Adresáři republiky Československé z roku 1935, zdroj: SOKA Tachov

MÁLKOV. Obec. (Prod. Světá Apelina.) Ob. 1362 Tachov. Ob. 188 Původ. - Kra. 1000 Ob. 188 ob. 188 (4 km) Třebnice na šumavě, 1000 12 Hostinec - Gasthof Reiser, Magdalena.	MOLCAU. Gem. (Dargob. Sankt Anna.) Bez. Sch. Ta- chov Bez. Ger. Pilsener. Kra- ch. 1000 1200 (4 km) Zeměděln. 1000 12 Pilsener. Smíšené zboží (Obchod). Gemischtes (Handlungs) Napier, Franz.	Pily - Sägewerke Roith, Karl - Schögl, Ant. Kováři - Schmiede Bäuml, Andreas. Trafiky - Tabaktrafiken Kreuzer, Franz.	Mlýny - Mühlen Roith, Karl - Scheinkönig, Fra. - Schögl, Ant. Truhláři - Tischler Bradler, Franz.
--	---	---	---

Část katastrální mapy Málkova se zakreslenými mlýny, zdroj: SOKA Tachov

Plán na přestavbu mlýnského zařízení v Bílém mlýně (Weissmühle) z roku 1888, zdroj: SOKA Tachov

K mlýnu patřila i pila postavená opodál pod mlýnským rybníkem. Pokud bychom putovali po proudu Bezděkovského potoka, narazíme na ruiny mlýna označovaného jako Krommelmühle (též Krammelmühle, Gramlmühle či Grammlmühle) čp. 2. I ten má své počátky v 17. století a jako první mlynářská dynastie je uváděn rod Roppertových. Po nich následovali nám již známí Säcklové a poté Scheinkönigové, kteří mlynářili na mlýně poslední, a to až do konfiskace majetku v roce 1945, resp. jejich odsunu. Třetím a posledním mlýnem na Bezděkovském potoce v katastrálním území obce Málkov byl Bodenmühle (označovaný též jako Dolní mlýn) čp. 3. I tento mlýn byl

spojený s pilou a jako majitelé opět vystupují rody Roppertů, Säcklů, které hospodařili i na ostatních málkovských mlýnech. Od 19. století hospodařil v mlýně rod Schöglů a to až do roku 1945. Přestupky se samozřejmě řešily i v případě mlynářského řemesla. Nejčastěji to bylo mletí bez povolení a nejinak tomu bylo i v případě majitele Bodenmühle Anon Schlöglů. Ten v roce 1933 semlel málkovskému rolníkovi Franzi Reisserovi z čp. 12 130 kg žita, ačkoliv již rok předtím, v roce 1932, mlynářskou živnost odhlásil. To svědčí nejen o skutečnosti, že byl mlýn v provozu, ale i o tom, že živnost nevynášela a mlýn byl postupně uzavírán a jeho obyvatelé se orientovali spíše na zemědělství.

podzim 1945	12/1945	12/1946	1948	2/1949	1950	1960	1970	1980	1991	2001	2011	2021
131	132	25	30	30	14	29	18	11	7	6	10	13

Tabulka 3 | Přehled počtu stálých obyvatel Málkova po roce 1945.

Poklidný život pro občany Málkova skončil v roce 1945. Obsazování Málkova americkou armádou 1. května 1945 se neobešlo bez boje a při posledním zbytečném odporu padlo 8 německých vojáků. Po obnově Československé republiky v původních hranicích ztratilo německé obyvatelstvo žijící v obci státní občanství a došlo rovněž k plošné konfiskaci majetku. Odsuny provedené v roce 1946 pak obec prakticky vyčistily, což dokládá tabulka s počty obyvatel obce. V nich již chybí data za osadu Svatá Apolena, neboť je nelze získat. Posledními obyvateli osady tak na podzim 1945 bylo 11 příslušníků čtyř rodin (konkrétně

Gruberovi v čp. 1, Kastlovi v čp. 2, Zeidlerovi a Langsteinovi v čp. 4).

Z tabulky 3 je zřejmé, že život v obci sice úplně neustal, ale počet obyvatel se snížil na minimum a z Málkova se stala lokalita spíše chalupářská. Vyšší počet obyvatel po roce 1946 je dán tím, že v obci zprvu zůstávaly některé německé rodiny (Roithovi, Müllerovi a Scheinkönigovi). I když je to s podivem, i po roce 1945 fungovala v Málkově samospráva. Dělo se tak ovšem pouze „na papíře“ a v obci žádná místní správní komise, resp. místní národní výbor, nebyly ustaveny a veškerou správu vykonávala nedaleká Přimda. S tou byl také Málkov v polovině roku 1953 sloučen a její částí je dodnes.

Neradostný pohled na obec nabízel tzv. Vyšetřovací arch pro seznam míst vyhotovený pro první poválečné sčítání obyvatelstva uskutečněné v roce 1950. Z mlýnů byl obydlen pouze Weissmühle čp. 1 a obydleny nebyly ani čtyři domy v osadě Svatá Apolena. V Málkově byla rovněž většina domů neobydlena a obyvatelé měly pouze domy čp. 5, 9, 12 a 25. Část domů (čp. 6, 7, 18, 27 a 30) již byla dokonce zbořena. Obec tak spíše připomínala obce, kterým jsme se v našem seriálu věnovali doposud, tedy obce zaniklé. To, že obec definitivně zanikla, i když k tomu měla blízko, lze přičíst jediné větší vzdálenosti od státní hranice.

Než se s Málkovem rozloučíme, je potřeba zastavit se u kaple (někdy též označované jako kostel) Svaté Apoleny nacházející se ve stejnojmenné osadě.

Kaple Svaté Apoleny před rokem 1927,
zdroj: SOKA Tachov

Vnitřní vybavení kaple ve Svaté Apoleně ve 30. letech 20. století, zdroj: SOKA Tachov

Ta je poprvé připomínána v roce 1580, byť se samozřejmě nejednalo o dnešní stavbu. Původní kaple vyrostla u léčivého pramene uzdravujícího především oční choroby a v okolí vyrostla i malá osada. Ta se nazývala Svatá Apolena podle zasvěcení hlavní kaple. K její přestavbě došlo až po třicetileté

válce nákladem majitele přimdkského panství hraběte Jiřího Maximiliána von Lindelo a nová stavba byla vysvěcena horšovskotýnským arciděkanem v roce 1670. V 18. století se o stavbu starali dva mniši z kladrubského kláštera, kteří rovněž zajišťovali provoz školy. Zajímavostí jsou samostatné matriky

● ZPRÁVY SPRÁVY

BRONTOSAURUS SE PO ROCE VRÁTIL DO ČESKÉHO LESA

Koncem června se uskutečnila v přírodní památce Milov dobrovolnická akce pořádaná ve spolupráci s hnutím Brontosaurus. Čtrnáct dobrovolníků zde během víkendové výpravy odvedlo velký kus práce. Narušovali travní drn pro vytvoření plošek vhodných pro růst všivce lesního a vyřezávali náletové dřeviny, kterými by jinak zarůstalo cenné bezlesí. Součástí akce byl i monitoring kruštíku bahenního, dobrovolníci sčítali nejen kvetoucí jedince, ale i ty, které se teprve kvést chystají. Celkem bylo napočítáno 568 rostlin. Všem účastníkům patří velké poděkování za jejich čas, nasazení a ochotu pomoci při ochraně cenných přírodních stanovišť. Těšíme se opět za rok!

Foto: M. Kašparová.

vedené pro tuto malou osadu již od roku 1784, v nichž jsou uvedeny i osoby spojené s kaplí. Jako příklad může sloužit P. Michael Spann, který zemřel v domku čp. 5 v roce 1798 ve věku 83 let a byl označen jako duchovní u Svaté Apoleny. Samotná studna s pramenem léčivé vody byla umístěna v malé kapli Panny Marie Pomocné, která se nacházela za kaplí Svaté Apoleny. Přestože se odehrávaly dílčí opravy kaple, zejména v režii kolowratského patronátního úřadu, bylo již ve třicátých letech 20. století památkovým úřadem upozorňováno na neuspokojivý stav sakrální památky. Poslední velkou opravou měla být v roce 1927 výměna střešní krytiny, kdy staré šindele měla nahradit eternitová střecha. Stav kaple byl ovšem i nadále špatný a mše se po roce 1938 musely odehrávat před ní, protože hrozilo její zřícení. Boční oltáře měly být na sklonku třicátých let převezeny do nedalekého kostela ve Svaté Kateřině. Po roce 1948 samozřejmě upadla kaple Svaté Apoleny v zapomnění a postupně se proměnila v romantickou ruinu. To se ovšem začíná

měnit a snad se blýská na lepší časy. Areál kaple Svaté Apoleny i menší kaple Panny Marie Pomocné získalo Občanské sdružení Zvon, které se mu postupně snaží navrátit bývalou krásu. Ostatně letos, v roce 2025, došlo i ke svěcení opravných prací.

Použitá literatura:

Maur E. (1964): Poslední boj přimdských Chodů, In: Minulostí západočeského kraje III, s. 131-144.

Maur E. (1967): Přimdští Chodové ve sporu se Švamberky, In: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3, s. 85-111.

Procházka Z., Vetrák M. (2019): Cestami krajánek aneb putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. III. Pravostranné přítoky Mže a vodní toky, které pramení v Českém lese. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Procházka Z. (2021): Putování po zaniklých místech Českého lesa. II., Tachovsko, Domažlice. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Schuster F. (1962): Tachau - Pfraumberger Heimat, Weiden.

● ZPRÁVY SPRÁVY

SKAUTI Z PŘIMDY POMÁHAJÍ CHRÁNIT VZÁCNÉ DRUHY ROSTLIN

Také letos se skauti z Přimdy pustili do práce na ochraně cenných mokřadních lokalit v Českém lese. Tradičně vyrazili ke Kolowratovu rybníku, kde už od roku 2021 pečují o místo s výskytem rosnatky prostřední – drobné, ale kriticky ohrožené masožravé rostliny. Během podzimu tady kosili a odstraňovali třtinu šedou, která by jinak rosnatky vytlačovala, a místy také strhávali travní drn, aby rostliny měly více vhodných míst k růstu a klíčení semen. Že má jejich práce smysl, dokazuje letošní sčítání – napočítali jsme krásných 889 rosnatek! Skauti pomohli také s kosením mokřadních luk u Rájova, kde roste prstnatec májový a vachta trojlístá.

Foto: M. Kašparová.

Stručná historie
MARIÁNSKÉHO SLOUPU
v Tachově

Autor: **Jan Edl**

Obnovený mariánský sloup 21. 6. 2025, foto: J. Edl

V SOBOTU NA DEN SVATÉHO ALOISE GONZAGY 21. ČERVNA 2025 SE NA TACHOVSKÉ NÁMĚSTÍ VRÁTILA JEHO ZTRACENÁ DOMINANTA, MARIÁNSKÝ SLOUP, NĚKDY TÉŽ OZNAČOVANÝ JAKO SLOUP MOROVÝ. NEJEDNÁ SE O ORIGINÁL, ALE O VĚRNOU REPLIKU, ZA JEJÍŽ VÝROBU STÁL AKADEMICKÝ MALÍŘ A SOCHAŘ JAROSLAV ŠINDELÁŘ. TEN CELOU OBNOVU SLOUPU ZAKONČIL PŘI SLAVNOSTNÍM CEREMONIÁLU NASAZENÍM SOCHY PANNY MARIE IMMACULATY NA VRCHOL PILÍŘE. SLAVNOSTNÍHO POŽEHNÁNÍ, KTERÉHO SE ZHOSTILI TACHOVSKÝ FARÁŘ P. VÁCLAV VOJTÍŠEK A TACHOVSKÝ ARCIDĚKAN P. JOSEF HOLEŠOVSKÝ, SE ZÚČASTNILO MNOŽSTVÍ PŘIHLÍŽEJÍCÍCH A SLAVNOSTNÍ OKAMŽIK PODTRHLA I PŘÍTOMNOST TACHOVSKÉHO DĚTSKÉHO SBORU.

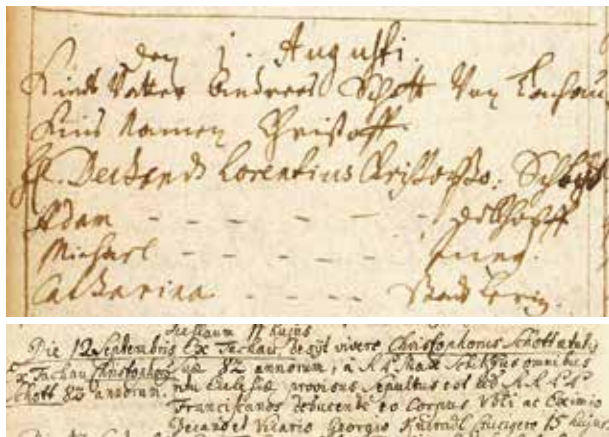
Mariánský sloup však zdobil tachovské náměstí prakticky čtvrt tisíciletí již od první poloviny 18. století. Jeho počátek i konec jsou částečně zahaleny tajemstvím zapříčiněným nedostatkem pramenů. Město Tachov často hořelo a písemné prameny, které by nám odhalily dobu první poloviny 18. století prakticky chybí. A tak je zřízení sloupu zdokumentováno lépe než jeho zánik.

Město získalo jednu ze svých výrazných dominant díky tachovskému radnímu, a v té době již bývalému purkmistrovi, Johannu Christophovi Schottovi, v literatuře se lze setkat i s počestěnou podobou jména Jan Kryštof Schott. Kdy byl sloup postaven, sice není jisté, ale nápis na sloupu odkazuje do roku 1732 a takto ho datuje i většina literatury. Lze se ovšem setkat i s datem 1733 či 1734, ale věrme sloupu samotnému. Ten totiž obsahoval (a dnes opět obsahuje) chronogram MARIAE ABSQVE LABE CONCEPTAE PONI FECIT VIR CONSVLARIS IOANNES CHRISTOPHORVS SCHOTTVS. Tento nápis byl původně zvýrazněný červenou a okrovou barvou. Tučně zvýrazněná písmena zastupují římské číslice, podle nichž je možné sloup datovat. Jednotlivé číslice, resp. jejich hodnoty se musí sčítat – M (1000), CCCCC (600), LL (10), VVVVV (25), IIIIII (7), tedy $1000+600+100+25+7=1732$. Nápis samotný lze volně přeložit takto „Ke cti Panny

Marie Neposkrvněné zřídil radní Johann Christoph Schott“.

Sloupu vévodila (a dnes již opět vévodí) socha Panny Marie Immaculaty, tedy Neposkrvněné. To odkazuje na církevní dogma o Neposkrvněném početí Panny Marie a nelze ho zaměňovat s početím Ježíše Krista. Postupem doby se Panna Marie Immaculata začala zobrazovat víceméně jednotně, a tak tomu bylo i v první polovině 18. století. Socha Panny Marie s Ježíškem v náručí stojí na zeměkouli, kterou obtáčí had jako symbol ďábla, kterého Panna Marie zašlapává. Panna Marie má na hlavě korunu a kolem hlavy svatozář z 12 hvězd. Na podstavci mariánského sloupu byly umístěny tři sochy světců s příslušnými atributy, jejichž výběr nebyl jistě náhodný. Jednalo se o svatého Václava patrona české země, svatého Josefa, který byl v roce 1654 zařazen mezi patrony českého království a konečně stál na podstavci svatý Florian, který byl vzýván jako ochránce před ohněm, který město často trápil.

Sloupu jistě v roce 1732 požehnal tehdejší tachovský děkan křižovník Julius Franz Pellet de Hundt. Kdo však byl onen radní, který sloup nechal zřídít? O životě Johanna Christoph Schotta prakticky nic nevíme. V roce 1732 se jednalo o staršího muže, který již začínal rekapitulovat svůj život a začal myslet na věci poslední. Tomu odpovídá

Zápis o narození J. Ch. Schotta v tachovské matrice narozených, zdroj: Státní oblastní archiv (SOA) Plzeň

Zápis o úmrtí J. Ch. Schotta v tachovské matrice zemřelých, zdroj: SOA Plzeň

Pečeť J. Ch. Schotta z roku 1738 zobrazující jeho zvláštní erbovní znak, zdroj: SOA Plzeň

nejen mariánský sloup na náměstí, ale hlavně několik nadací, které po sobě zanechal. Největší z nich náležela františkánskému klášteru v Tachově, ale myslel také na klášter paulánský ve Světcích i na udržování a případné opravy sloupu, který nechal na tachovském náměstí zřídit. Jeho osobní život je však obestřen tajemstvím. Narodil se 1. srpna 1661 a jeho otcem byl Andreas Schott (matky se v té době v matrikách neuváděly). Jméno dostal po tachovském děkanovi křižovníkovi Lorenzovi Christophovi Schlechtovi, který byl kmotrem u jeho křtu. To nebylo běžné a svědčí to o tom, že rodina měla v Tachově významné postavení. Co celý život dělal a odkud pramenilo jeho bohatství, jasné není, protože chybí prameny, které by nám to pomohly objasnit. Byl minimálně jednou ženat, protože v roce 1734 zemřela jeho manželka Margaretha Schott. O významu rodiny svědčí i skutečnost, že byla pohřbena v kryptě kostela sv. Václava. Samotný Johann Christoph Schott zemřel nedlouho po své manželce 12. září

1739 a byl pohřben pravděpodobně v kryptě františkánského kláštera, ke kterému byl tak štedrý. Jeho pohřbu se zúčastnil nejen františkán Max Schickhus, ale také tachovský děkan a vikář křižovník Georg Kniradl.

I když o jeho životě nevíme mnoho, v Tachově po sobě zanechal ještě další dvě památky. První z nich byl zvon umíráček umístěný v hlavním tachovském kostele Nanebevzetí Panny Marie a dále byl donátorem jedné ze soch v tomto kostele. Pod sochou sv. Ludmily lze dodnes nalézt klenot jeho erbu, totiž zbrojnou ruku držící v holé dlani zahnutou šavli s nápisem Christoph Schott. Tím se dostáváme k poslední zajímavosti a tou je erb Johanna Christopa Schotta. Ten se dochoval na pečeti dosvědčující listinu potvrzující jeho nadaci pro františkánský klášter z roku 1738. V klenotu erbu lze vidět onu zbrojnou ruku se zahnutou šavlí, ale neméně zajímavý je samotný erb sestávající se ze tří otevřených hrachových lusků. Toto na první pohled podivné erbovní znamení je tzv. mluvícím znamením, neboť

Stromy zcela zakrýty mariánský sloup v roce 1919, zdroj: Státní okresní archiv (SOKA) Tachov

Mariánský sloup ve třicátých letech 20. století, zdroj: soukromá sbírka

Panna Marie shlížela i na pohnuté události září 1938, zdroj: SOKA Tachov

Mariánský sloup na počátku sedmdesátých let 20. století s již chybějícími sochami na podstavci, zdroj: SOKA Tachov

Nápis na obnoveném mariánském sloupu, foto: J. Edl

německé slovo Schote označuje mimo jiné lusk. Nepodařilo se dohledat, zda mu byl erb oficiálně udělen, ale pravděpodobně se jedná o uzurpaci, tedy, že si erb jeho nositel jednoduše vymyslel sám a používal ho bez posvěcení oficiálních orgánů.

Vraťme se ale k mariánskému sloupu. Ten na tachovském náměstí stál osamocen až do roku 1878, kdy byly okolo něj vysazeny čtyři kaštiny. Tyto krásné stromy však

sloup v delším časovém horizontu začaly poškozovat tím, že ho zcela zastínily, kámen tak nemohl řádně vysychat a začal se rozpadat. Tak tomu bylo až do roku 1937, kdy bylo tachovské náměstí nově vydlážděno, byly pokáceny kaštiny, které sloup poškozovaly a také byla odstraněna trafika a reklamní poutač, které hyzdily okolí mariánského sloupu. Pravděpodobně došlo i k opravě samotného sloupu.

Smutný osud čekal významnou památku po roce 1948. V tomto období všeobecného nezájmu o církevní památky sloup nezadržitelně chátral a postupně z něj mizely sochy umístěné na podstavci. Okolo roku 1973 byl sloup neznámými vandaly zničen a jeho torzo se dostalo do muzejní zahrady. Do dnešního Muzea Českého lesa se postupně dostaly i tři sochy světců zdobící podstavec sloupu a socha Panny Marie je dodnes v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Se zamýšlenou rekonstrukcí náměstí se opět objevila myšlenka na navrácení sloupu na jeho původní místo. Již v roce 2020 byla akademickým malířem Jaroslavem Šindelářem zpracována koncepce obnovy mariánského sloupu navrhuující více možností renovace sloupu. Postupně se prosadila varianta výroby kopie všech částí sloupu

včetně soch světců i Panny Marie. Ty začaly být postupně samotným J. Šindelářem zhotovovány a vyvrcholením bylo v úvodu článku zmíněné slavnostní dokončení mariánského sloupu osazením sochy Panny Marie Immaculaty. Zajímavostí je, že při rekonstrukci náměstí byly objeveny původní základy sloupu, které byly využity a dnešní replika mariánského sloupu je tak symbolicky propojena s původním sloupem z roku 1732.

Použitá literatura:

Adamcová K., Nejedlý V., Lebedová-Gláserová Z., Zahradník P., Kovařík V. (2015): Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji: okresy Domažlice, Klatovy, Plzeň-jih, Plzeň-město, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov. Národní památkový ústav, Praha

● ZPRÁVY SPRÁVY

VÝSTAVA 20 LET CHKO ČESKÝ LES PŘIPOMÍNÁ SPOLEČNOU PÉČI O ČESKÝ LES

Český les letos slavil – uplynulo již 20 let od vyhlášení chráněné krajinné oblasti. Oslavy zahájila putovní výstava „20 let CHKO Český les“, která byla slavnostně zahájena 16. května v městské stodole v Bělé nad Radbuzou. Výstava přibližuje dvě desetiletí společné péče o přírodu, krajinu i kulturní dědictví jednoho z nejmladších chráněných území v Česku. Na velkoformátových fotografiích ukazuje krásy Českého lesa a na tematických panelech seznamuje návštěvníky s péčí o cenné lokality, podporou vzácných druhů, úpravou vodního režimu i historií krajiny a rozvojem turistiky. Výstava je zároveň poděkováním všem partnerům, kteří se na ochraně a rozvoji Českého lesa podílejí. Výstava zamířila i do dalších míst Plzeňského kraje – mimo jiné do Plzně, Poběžovic, Domažlic, Babylonu, Klenčí pod Čerchovem, Kdyně, Stříbra, Horšovského Týna, Holýšova, do Světců nebo na Přimdu.

Foto: V. Bystřický.

VÝSTAVA O TŘECH KRAJINÁCH

V Centru Bavaria Bohemia v Schönsee byla v září tohoto roku otevřena zajímavá dvojjazyčná výstava. Nabízí neotřelý pohled na současnou podobu i odlišný historický vývoj třech geograficky blízkých krajin. V pásmu širokém patnáct kilometrů podél bavorsko-české hranice se nacházejí tři naprosto odlišné krajiny, zemědělsko-industriální krajina v podhůří Českého lesa, území chráněné krajinné oblasti a venkovská krajina přilehlého Bavorska. Výstava představuje uměleckým, hravým, experimentálním a přesto odborně podloženým způsobem změny krajiny na Zeleném pásu v oblasti Horního Falckého lesa a Českého lesa. Výstava potrvá do konce března příštího roku.

Foto: Z. Karlíková

Dobová pohlednice zobrazující nádraží v Boru, foto: SOKA Tachov

Jak vznikala ŽELEZNIČNÍ TRÁŤ z Tachova do Domažlic

Autor: **Miroslav Vetrák**

ZA HISTORICKÝ A ZLOMOVÝ MOMENT OSUDU LZE OZNAČIT DATUM 28. BŘEZNA 1908, KDY BYLA SEPSÁNA „KONCESNÍ LISTINA PRO STAVBU KLASICKÉ LOKÁLNÍ DRÁHY“ MEZI DOMAŽLICEMI A TACHOVEM. ZA ZAJÍMAVÉ LZE POVAŽOVAT, ŽE ANI JEDNO Z OBOU VELKÝCH OKRESNÍCH MĚST PŮVODNĚ NEBYLO SE STAVBOU DRÁHY ÚZCE SPJATÉ. CÍLOVÁ STANICE VE SMĚRU NA JIH KONČILA V PASEČNICI (NYNÍ SOUČÁST NÁDRAŽÍ DOMAŽLICE), KDE SE DRÁHA VĚTVILA. ZATÍMCO TACHOV BYL KE STAVBĚ PŘIPOJEN DOSLOVA V HODINĚ DVANÁCTÉ, NEBOŤ OKRESNÍ A MĚSTSKÉ ZASTUPITELSTVO ZPRVU ODMÍTALO INVESTOVAT, DO, PODLE JEJICH NÁZORU, NAPROSTO ZBYTEČNÉ A PŘECEŇOVANÉ DOPRAVNÍ TEPNY JEDINOU KORUNU.

Několikrát přepracovávaný projekt proto počítal s tím, že by se cílovou stanicí na trase stala obec Lom (u Tachova), kde se měla nově plánovaná železnice připojit na již existující „lokálku“ ve směru Planá – Tachov. V roce 1898, kdy se začalo o stavbě této dráhy poprvé vážně diskutovat, a kdy byla sestavena komise pro vytýčení trasy, padaly ovšem ještě další varianty.

Od obce Třemešné mohla dráha propojit Třískolupy, Velké Dvorce a Staré Sedliště, přičemž ve Velkých Dvorcích by byla trať rozdělena a vedla by dále do Boru. Ze Starého Sedliště pak mohla pokračovat do Tachova, nebo do Lomu, kam by byla odkloněna z Malého Rapotína tehdy, když by Tachov neustoupil od zamítavého stanoviska. Ekonomičtější varianta připouštěla možnost vynechat Malý Rapotín a odbočit už v Pernolci směrem na Trnovou a dále do Lomu. V tento okamžik však vzala liknavost (a spořivost) okresních zastupitelů za své. V čele úřadu stál prozíravý Heinrich Swoboda, který byl zároveň starostou města Tachov. Město jako spoluvlastník a akcionář úspěšně provozované lokální dráhy Planá-Tachov se obávalo konkurence nově postavené lokálky a možné ztráty výsadních obchodních příležitostí. Lokální železnice měly totiž podle plánů a představ vedení monarchie v krátké budoucnosti násobně expandovat.

Naznačené eventuality pokračovat se stavbou železnice v dalších variantních trasách a odbočkách slibovaly netušený ekonomický rozvoj, od kterého by se město v případě neuskutečněního připojení navždy odřízlo. Představy architektů rakouských železnic nejenže překračovaly hranice tehdejších politických okresů, ale počítaly dokonce s dalším připojením na německou železniční síť. Nově koncipovaná dráha z Domažlic pak mohla sloužit jako strategická dopravní tepna z Bavorska (Furth im Wald), směrem přes Mariánské Lázně, Karlovy Vary, Podmokly (Děčín) až do východního Pruska.

Tohle všechno pochopitelně Heinrich Swoboda věděl, neboť se jako vrcholný zástupce okresu a města účastnil vleklých jednání s pověřenci měst a obcí, kterých se předpokládaná trasa železniční dráhy měla týkat. Bezvýsledná diskuze se táhla po řadu měsíců a ztroskotávala hlavně na nereálných představách a požadavcích všech zúčastněných stran. Z železnice chtěl sice těžit každý starosta obce, či majitel pozemků, kolem kterých by mohla vést, nikdo se však nehodlal podělit o náklady.

Rozhodný vliv chtěla mít také místní šlechta, která se pro snazší prosazení svých zájmů spojila. Na Tachovsku to byl Leopold Filip hrabě Kolowrat-Krakowsky, a na Horšovotýnsku Karel Jan kníže Trauttmansdorff-Weinsberg. Oba vlastnili panství s rozsáhlými lesními porosty, jejichž těžba a následný prodej dřeva jim přinášely významný finanční zisk. U Kolowrata se jednalo o panství Velké Dvorce (revír Nová Ves), u Trauttmansdorffa o panství Horšovský Týn (revír Bezděkov). Jako poslanci Českého zemského sněmu a Říšské rady nejenže uplatňovali svůj mocenský politický vliv, ale pokoušeli se společně přesvědčit projektanty, zástupce státu a veřejnosti o vhodnosti a výhodnosti postavit velké nádraží, případně obchodní překladiště, v Bezděkově (Třemešné). Architekti jejich politickému tlaku odolali s námitkou, že jde vzhledem k přírodním podmínkám a stavebním nákladům o naprosto nevhodnou oblast a oběma šlechticům navrhli možné rozšíření zastávky v Dubci.

K dalším stavebním úskalím patřila poloha železniční stanice a nádraží v Boru. Město Bor mělo při jednáních velice důležitou a výhodnou roli. Vzhledem k tomu, že se projednala změna z konečné stanice na stanici průjezdnou, ze které by tak mohly jezdit vlaky do třech směrů (Svojšín, Domažlice a Planá), mohlo město snáze prosazovat vlastní podmínky.

Vyhnulo se například původně plánované (a pro něj údajně nevýhodné) lokalitě pro výstavbu hlavního nádraží.

S ohledem na připravovaný a v podstatě schválený projekt železnice Domažlice-Bor-Svojšín (v provozu od roku 1903) trval tým architektů na umístění nádraží jižně od města Bor v blízkosti silnice směrem na Skviřín. Tady si plánovači pohrávali s myšlenkou, že ustoupí od možné realizace navazující dráhy směrem na Tachov, protože by její existence v momentě spojení železnice z Domažlic přes Bor do Svojšína přestala dávat smysl. Borští zastupitelé nakonec dosáhli svého. Vedení města argumentovalo především ztrátou bonity pozemků velkostatku Bor (majitel kníže Löwenstein), na kterých se měla stanice vybudovat, a na to navazující složitosti při případných majetkových transakcích (směna a odkup dotčených pozemků). Další nepřekonatelnou přírodní překážku představoval někdejší Velký rybník, který se rozpadl na několik menších vodních ploch a vytvořil rozsáhlý mokřad. Podmáčené území by vytlačilo stanici výrazně mimo městský intravilán, což se zastupitelům nezamlouvalo. Nejdůležitější připomínka radních pak mířila na okolní spádové vesnice, kvůli kterým by bylo nutné zbytečně a složitě přizpůsobovat nové přístupové komunikace. Muselo se tedy dosáhnout kompromisního řešení. Vídeň nakonec s přesunem největšího nádraží na trase souhlasila, a tím v podstatě podpořila podmínky na výstavbu další železnice směrem na sever. Aby se však stavba vyplatila a mohla být provedena, muselo dojít k bezpodmínečnému propojení všech velkých měst na železnici, Tachov pochopitelně nevyjímaje. Plány projektantů dráhy totiž koncipovaly všechna velká nádraží a železniční stanice na trase jako průjezdné s dostatečnými územními rezervami pro vznik dalších, větvičích se tratí v budoucnu. A právě zde se naplno projevil vyjednávací talent a politický vliv Heinricha Swobody.

Převahou pouhého jednoho hlasu se mu povedlo zdolat dosud neoblomné tachovské zastupitele a v posledním možném termínu zaručit příslib města na financování nezbytných stavebních prací.

Za z dnešního pohledu nepochopitelným a odmítavým stanoviskem tachovských radních přivést do města železnici ještě z jiho-východní strany, je potřeba vidět především ekonomickou stránku celé věci. Totiž, že geografická poloha města a zejména záruky průjezdného železničního nádraží v něm představovala nutnost překonat značné převýšení na relativně krátké vzdálenosti.

Vědomi si faktu, že za veškeré terénní úpravy a práce na svém katastrálním území odpovídal zájemce (město), snažili se radní navrhovanému (dnešnímu a dražšímu) stavebnímu řešení dráhy do posledního okamžiku vyhnout.

Zeměměřiči proto provedli několik zkušebních průzkumů východně od města, ale pro nevyhovující bažinatý terén se vše vrátilo k původním představám projektantů. Složitě stavební úpravy spojené s výstavbou železničního svršku (včetně dvou přemostění) tak přišly městskou a okresní pokladnu v Tachově na rovných 99 000 korun. Přestože stavbou železnice byla pozvednuta životní úroveň téměř celé části obyvatel politického okresu Tachov, vnímali to někteří Tachovane jako mrhání finančními prostředky.

Z objektivního hlediska je nutné připustit, že ceny jízdného a přepravného na dráze byly pro chudší venkovské obyvatelstvo často nedostupné. A na rozdíl od konkurenční a vytížené lokálky Planá – Tachov, provoz na této trati většinou strádal. Pro představu – běžný nádeník si vydělal zhruba 2 koruny denně, průměrný roční výdělek se tak pohyboval kolem 700,- korun.

Celkový rozpočet na trasu v délce 75 kilometrů dosáhl částky 7 339 200 korun, přičemž za okres Tachov z ní uhradily: Tachov 99 000 korun a Staré Sedliště 60 000 korun.

O úhradu největší části z celkové sumy se přičinily obec a okres Domažlice společně s městem Hostouň, které uvolnily 1 720 000 korun. Dalšíh 1 153 000 zaplatili soukromí zájemci (akcionáři) z řad podnikatelů a o zbytek se postaral stát.

Liknavost a průtahy, s nimiž se projekt železnice neustále potýkal, tedy v závěru vyústily k hořkému poznání. Náklady na jeden kilometr trati, odhadnuté v roce 1898 mezi 47 360 – 50 000 zlatými, se o dvanáct let později vyšplhaly na 97 856 korun (1 zlatý = 1 koruna) za jeden kilometr.

Na 34 kilometry dlouhém úseku železnice v tachovském politickém okrese vzniklo sedm železničních zastávek a pět železničních stanic.

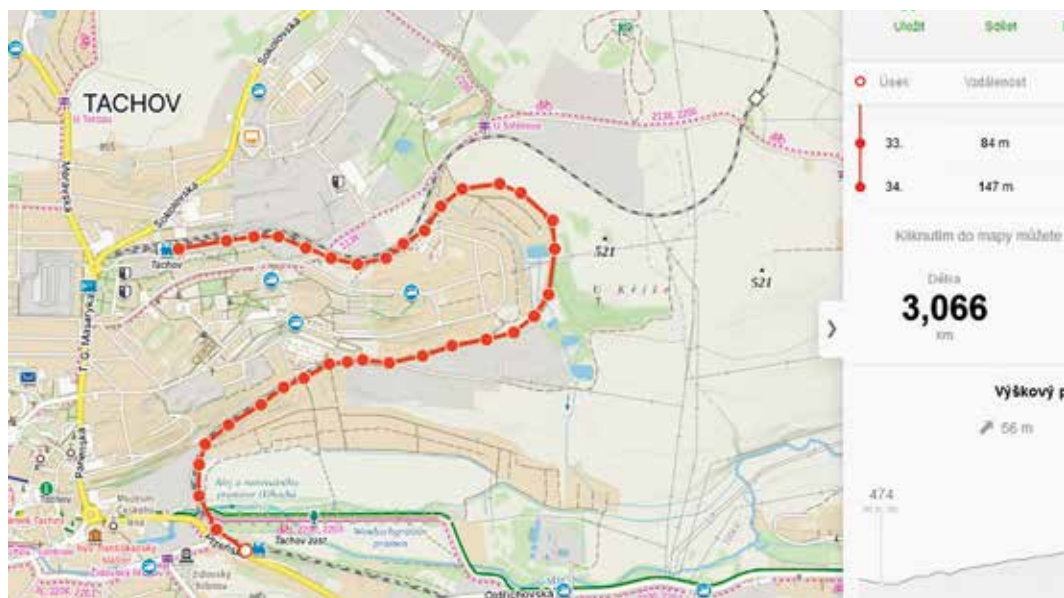
Při vstupu na území soudního okresu Přímada ve směru od Domažlic vyrostly na dráze: stanice v Třemešném pod Přímadou (510 m n. m., 43. kilometr); zastávka v Dubci (495 m n. m., 44. kilometr); zastávka v Borku u Tachova (470 m n. m., 48. kilometr); stanice ve Stráži u Tachova (460 m n. m., 52. kilometr), kde bylo navíc možné

nakládat na vagóny dlouhé dříví; zastávka v Boru (490 m n. m., 55. kilometr); stanice v Boru (475 m n. m., 59. kilometr); zastávka v Dolech (490 m n. m., 63. kilometr); při vstupu na území soudního okresu Tachov: stanice ve Starém Sedlišti (505 m n. m., 66. kilometr); zastávka v Pernolci (495 m n. m., 70. kilometr); zastávka v Malém Rapotíně (490 m n. m., 73. kilometr); zastávka v Tachově (480 m n. m., 74. kilometr) a stanice v Tachově (530 m n. m., 77. kilometr).

Převýšení mezi nejnižší a nejvýše položeným bodem na trati (na území celého politického okresu Tachov) dosahovalo 70 metrů, přičemž k překonání padesátimetrové úvrati mezi zastávkou a stanicí v Tachově musely být položeny koleje o délce tří kilometrů.

Schvalovací výbor nakonec odmítl požadavek obcí Třemešné a Bezděkov zřídit v blízkosti druhé z nich zastávku a zamítavě se postavil rovněž k žádosti obce Částkov, která usilovala o vlastní zastávku mezi Starým Sedlištem a Pernolcem.

Spojnice mezi Tachovem zastávkou a Tachovem nadřazím má opravdu 3 km, zdroj: mapy.cz

Dobová jízdenka, uvádějící jako měnu ještě postaru florin. Jeden florin neboli zlatý (zlatka) odpovídal hodnotě dvou tehdejších korun, foto: archiv M. Vetrák

Hackův telegram do Stráže, foto: SOKA Tachov

Kromě okolnosti, že počet obyvatel ve spádových oblastech nebyl dostačující k tomu, aby se vyplatilo zastávky na daných místech zřizovat, sehrála hlavní úlohu skutečnost, že malé a chudé obce soudních okresů nepřispívaly na výstavbu finančně, pouze ve výjimečných případech uvolnily zdarma vhodné pozemky a poskytly část potřebného materiálu.

K úplnému přehledu je potřeba doplnit, že městečko Stráž se stalo po městu Bor druhou největší železniční stanicí na trati. Výměnou za budoucí volební zisky hledala velká města politickou pomoc a podporu u regionální šlechty či zainteresovaných politiků z velkých politických uskupení, Stráži se povedlo zavázat si vídeňského Wilhelma Philippa Haucka, poslance Říšské rady (za politický okres Stříbro). Hauck po úspěšném jednání na ministerstvu dopravy ve Vídni v červnu roku 1905 dokonce

neprodleně telegrafoval na strážský obecní úřad, tak moc mu na této informaci záleželo.

Pro úplný výčet všech nákladů spojených se stavbou dráhy je nutné doplnit, že k nádražím či zastávkám musely být vybudovány zcela nové přístupové komunikace, mnohdy také kilometry okresních silnic a dále kanalizace, mosty a další nezbytné drobné stavby, většinou v režii státu.

Výstavba železnice přesto neprobíhala zcela hladce. Zatímco odkup stavbou dotčených pozemků se uskutečnil bez větších problémů, samotná stavební činnost vážla. Stavitelé a projektanti, inženýři státních drah, Albert Brousil (stavební projektant) a Bohumil Bořkovec (projektant vodních staveb) řešili nejčastěji špatnou pracovní morálku a spolehlivost místních dělníků. První výkopové práce sice začaly v letních měsících roku 1908, ale zejména v čase žní téměř ustaly.

Námezdní dělníci z řad tachovských venkovanů si hodlali práci na stavbě železnice pouze přilepšit v období, kdy nemohli pracovat na svých pozemcích, někteří zvolili zdržovací taktiku, přerušovali práce a pokoušeli se vyjednávat o změně pracovních smluv v průběhu stavby. Předpokládaný termín dokončení (1. července 1910) byl vážně ohrožen. Oba projektanti se ale řadili k největším odborníkům na stavbu železnic v zemi, dopředu počítali s komplikacemi a na stavbě se proto brzy ocitli zaměstnanci se zkušenostmi. Do práce tak byli povoláni dělníci české, a dokonce italské národnosti, kteří se osvědčili na stavbách dříve realizovaných lokálních železnic v Čechách.

Práce zbrzdil časný příchod dlouhotrvající zimy v roce 1908. Přesto se v průběhu roku 1909 podařilo zpoždění výrazně zmírnit, a tak se termín předání díla zdál být reálný.

Další negativum, které se podepsalo na realizaci lokálky na Tachovsku, představovala národnostní otázka. Jestliže propagátoři výstavby železnice na jejím počátku upozorňovali na důležité propojení dvou vzájemně si blízkých regionů, opomněli vzít v úvahu mateřskou řeč a národní cítění jejich obyvatel.

Bezvýhradně německy hovořící okres Tachov se střetl s českými Domažlicemi. Obyvatelé Tachovska vehementně protestovali proti dvojjazyčným názvům stanic a nápisům uvnitř vagónů.

Spor se pak vyostřil ještě v okamžiku, kdy se ředitelství státních drah v Plzni rozhodlo umístit řízení provozu na trati do Domažlic. Patrně také z důvodu, že okres Domažlice investoval do provozu a realizace nesrovnatelně víc finančních prostředků a jím spravovaný úsek s počtem stanic a zastávek převyšoval tachovský, přičemž Tachov zprvu o dráhu vůbec nestál, zůstaly veškeré stížnosti a prosby tachovských nevyslyšeny.

Proti původnímu plánu o měsíc opožděné uvedení železnice do provozu 1. srpna 1910 se tak obešlo bez jakékoliv medializace v místním tisku a bližšího zájmu tachovské veřejnosti.

Použitá literatura:

Archivy měst Přimda a Stráž

Státní okresní archiv (SokA) město Tachov

Der Westböhmisches Grenzbote (týdeník vydávaný v Chebu s mutacemi pro Planou, Přimdu, Tachov a okolí)

vlastní sbírka pohlednic

● ZPRÁVY SPRÁVY

NOVÁ PŘÍRODNÍ REZERVACE DLOUHÁ SKÁLA

Více než 39 hektarů cenných lesních porostů v Čerchovských lesích se dočká zvýšené ochrany – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR připravuje vyhlášení nové přírodní rezervace Dlouhá skála. Stane se tak devatenáctou maloplošnou zvláště chráněnou oblastí v CHKO Český les a dárkem k jejím 20. narozeninám. Rezervace se rozkládá jižně od Čerchova, v nadmořské výšce 875–969 m n. m., na více než kilometr dlouhém a 500 metrů širokém skalním rulovém výchozu. Území zahrnuje pestré smíšené lesy s převahou buku a smrku, příměsí jedle, rozvolněnou strukturou a pestrým mikroreliéfem. Ve vrcholové partii jsou výrazné skalní výchozy, které spolu s dynamikou lesa vytvářejí hodnotný lesní biotop.

Nová rezervace doplní stávající maloplošná chráněná území v Čerchovských lesích – národní přírodní rezervaci Čerchovské hvozdy a přírodní rezervace Bystřice a Smrčí. Vyhlášení Dlouhé skály umožní lépe chránit cenné přírodní procesy i druhy vázané na suťové lesy a skalní výchozy, přičemž s vyjádřením souhlasu se ztotožnili jak vlastníci území – Město Domažlice, tak společnost Domažlické městské lesy, s.r.o.

Foto: V. Bystřický

Současný Čerchov z ptačí perspektivy, foto: L. Klail

120 LET

Kurzovy věže

Autoři: **Kamila Beňušiková-Angelovová, Petr Matějka**

DNE 16. ČERVENCE UPLYNULO 120 LET OD SLAVNOSTNÍHO OTEVŘENÍ KURZOVY VĚŽE. IKONICKÁ KAMENNÁ STAVBA VYSTŘÍDALA NA ČERCHOVĚ DŘEVĚNOU PŘEDCHŮDKYNI. O OBĚ STAVBY SE ZASLOUŽIL DOMAŽLICKÝ KLUB ČESKÝCH TURISTŮ (KČT). SLAVNOSTNÍHO OTEVŘENÍ SE TEHDY ZÚČASTNILO VÍCE NEŽ 500 OSOB A ŘADA VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ - PŘEDSEDA KČT VRATISLAV PASOVSKÝ, SAMOTNÝ DR. VILÉM KURZ S CHOTÍ ELEONOROU A SE SYNEM, HRABĚ JIŘÍ STADION, POSLANEC DR. ANTONÍN STEUDL S CHOTÍ, INSPEKTOR JIŘÍ KRESL S CHOTÍ A PŘEDSEDA PLZEŇSKÉHO ODBORU KČT P. PLISCHKE. PŘI TÉTO PŘÍLEŽITOSTI BYLA NA ROZHLEDNĚ ODHALENA PAMĚTNÍ DESKA DR. VILÉMU KURZOVÍ, JEHOŽ JMÉNO ROZHLEDNA DODNES NESE. NA ZÁVĚR SLAVNOSTI USPOŘÁDAL HRABĚ JIŘÍ STADION VELKOLEPÝ OHŇOSTROJ.

Pasovského chýše s původní dřevěnou věží někdy mezi roky 1897 až 1904, foto: archiv KČT Domažlice

Až do 2. světové války pak věž sloužila turistům a příchozím na Čerchov společně se dvěma chatami, kam se mohli poutníci uchýlit. Změna nastala během 2. světové války, kdy Čerchov obsadila německá armáda. Budova se tak změnila v protiletectvou pozorovatelnu. Klub českých turistů po válce našel svůj majetek v katastrofálním stavu a musel investovat hodně peněz, aby objekty opět zpřístupnil. Vyrabované chaty i „Kurzovku“ poškozenou dělostřeleckými granáty vrátil do předválečného stavu až v roce 1949 a to po vynaložení celého půl milionu korun.

Bohužel netrvalo dlouho a další armáda, tentokrát československá, se usídlila na Čerchově a Kurzova věž s celým tehdejší zázemím zmizela za dráty v zakázaném pásmu. Mnoho vojáků se ještě dnes vrací na Čerchov a vzpomíná na dobu vojenské služby, kterou zde strávili. Zázemí na vrcholu bylo rozšířeno o další infrastrukturu sloužící vojenským účelům, a dokonce i věž samotná dostala „nový háv“. Byla využívána

k radioelektronickému odposlechu.

Po revoluci v roce 1989 se Klub českých turistů Domažlice přihlásil o svůj majetek. Trvalo ale ještě 10 let, než Kurzovu věž dostal zpět. Zdevastovaná rozhledna a část pozemků byly vráceny Usnesením vlády ČR ze dne 23. října 1996 č. 555 o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku vybraným spolkům ke zmírnění některých majetkových křivd těchto subjektů. Samotný zápis KČT Domažlice do katastru nemovitostí proběhl až 1. 11. 1999. Ze staveb na vrcholu byla rozhledna jediná, co mohl klub dostat zpět. Ostatní infrastruktura byla srovnána se zemí ještě před rokem 1989.

Po vypořádání majetkových náležitostí započal maraton prací, které bylo třeba na věži vykonat, aby se opět mohla zpřístupnit návštěvníkům. Ty se podařily rychle během jednoho roku, a tak v roce 2000 na Kurzovu věž vystoupili po dlouhých letech první turisté.

Nová chata vystavěná roku 1927, foto: archiv KČT Domažlice

Práce nicméně pokračovaly – rozhledně byly zpevněny základy, přibyla jí turistická útulna se společenskou místností a sociálním zařízením a zároveň k ní byla postavena otevřená veranda. V dalších letech byla veranda prodloužena přes celý prostor a stavebně uzavřena. Dnes zde najdeme občerstvení, prodej suvenýrů a vstupenek na ochoz rozhledny.

Na vrcholu Čerchova byl nadto vybudován altán, který slouží pocestným v nepříznivém počasí, když je veranda zavřená. Později přibyl i informační panel o historii nejvyšší hory Českého lesa. V posledních letech byla pro děti zbudována kulíčková dráha. Zmíněné informační panely, které byly po letech rozmarů horského počasí již nečitelné, byly vyměněny za informace o přírodě v Českém lese a nově vznikl i fotopoint. Každoročně na rozhledně probíhá údržbová práce, opravy střechy, nátěry, výměny dřevěných prvků. Opravy již stály téměř šest a půl milionů korun. Do tohoto

číslo, ale nejsou započítány práce, které byly provedeny svépomocí.

4. října 2025 byla na ochozu Kurzovy rozhledny slavnostně otevřena výstava o její historii s názvem Kamenná paměť Čerchova, kterou si návštěvníci mohli prohlédnout v rámci tradičních oslav při Dni Českého lesa. Při příležitosti tohoto slavnostního dne byla opět vydána brožura Vlasy Paroubkové – Historie Čerchova, která byla nově doplněna o historii věže po roce 1990 sepsanou Ing. Janem Bendou.

Dnes je Kurzova věž otevřena během letních prázdnin každý den od 10 do 17 hodin, v květnu, červnu, září a říjnu pak pouze o víkendech. Otevřeno je i při speciálních příležitostech jako je Silvestr a Nový rok, Odemykání a Zamykání České studánky apod. Klub českých turistů Domažlice děkuje všem dárcům, obcím, městům a spolkům, kteří přispívají na náročnou údržbu a opravy. Odměnou jsou spokojení návštěvníci, kterých je každoročně k deseti tisícům.

Letecký pohled na vojenské objekty na vrcholu Čerchova v 80. letech, foto: archiv KČT Domažlice

Kurzova věž v současnosti, foto: D. Aišmanová

Altán u Kurzovy věže 4. 10. 2025. U příležitosti oslav Dne Českého lesa poskytl jistou ochranu před nepřízní počasí, ale ne takovou jako kamínky vyhřívané zázemí samotné věže, foto: J. Hrdá

Fotopoint za přívětivějšího počasí, foto: K. Angelovová-Beňušíková

Z výstavy Kamenná paměť Čerchova, foto: V. Bystřický

Vilém Kurz na anonymním portrétu z roku 1895, foto: Autor: Anonymous.
Signed by printmaker Jan Vilím (1856-1923) – Zlatá Praha, vol. 12, iss. 47, digitized
by Czech Academy of Sciences, Volné dílo, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18757344>

Medailonky osobnosti

Pro některé čtenáře to může být nové jméno. Kdo to byl vůbec Dr. Vilém Kurz? Český spisovatel, politik a jeden ze zakladatelů Klubu českých turistů v r. 1888. Založil Časopis turistů a byl 6 let jeho redaktorem. Inicioval výstavbu Petřínské rozhledny i s lanovkou a podporoval její stavbu. Založil studentské noclehárny po celých Čechách, přednášel o významu turistiky, zejména v Pošumaví a na Chodsku. Založil odbory KČT v Jičíně, Havlíčkově Brodě, Táboře, Turnově, Hořovicích, Plzni, Třebenicích, Náchodě a samo sebou, že v Domažlicích. Měl letní byt v České Kubici a s domažlickými turisty měl přátelské vztahy. Byl poslancem Říšské rady ve Vídni a předseda Národní jednoty pošumavské. Z vděčnosti k tomuto velikanu české turistiky byla pak pojmenována rozhledna na Čerchově

Kurzovou věží. Zemřel 6. 3. 1902 v 54 letech. Je pochován na Olšanském hřbitově v Praze.

A kdopak je Ing. Jan Benda? Dlouholetý zastupitel města Domažlice, aktivní člen výboru KČT Domažlice, který uspořádal bezpočet exkurzí pro laickou i odbornou veřejnost, kde čerpal ze svých hlubokých znalostí historie Čerchova a lesů, které jej obklopují. Zasloužil se o aktivní rozvoj spolupráce s bavorskými partnery. Je to emeritní ředitel společnosti Domažlické městské lesy, kde působil od roku 1993 až do roku 2021, kdy odešel jako nejdéle sloužící jednatel do zaslouženého důchodu. Významně se zasloužil o vznik Chráněné krajinné oblasti Český les a Národní přírodní rezervace Čerchovské hvozdy.

Suchopestky vytváří v Národní přírodní památce Na požárech úctyhodně rozlehlé porosty, foto: Z. Blažková

20 LET CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES

aneb 10 ohlédnutí
za uplynulým desetiletím

Autor: **Tomáš Peckert**

V LETOŠNÍM ROCE OSLAVILA CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST ČESKÝ LES 20. NAROZENINY. ŽIVOTNÍ JUBILEUM BÝVÁ OBVYKLE VHODNÁ CHVÍLE PRO BILANCOVÁNÍ. OHLÉDNĚME SE PROTO SPOLEČNĚ ZA UPLYNULÝM DESETILETÍM A PŘIPOMEŇME SI DESET VÝZNAMNÝCH POČINŮ.

Nově otevřená ubytovna na Čerchově zblízka, foto: D. Aišmanová

Čerchov a jeho nově otevřená turistická ubytovna z ptáčí perspektivy, foto: L. Klail

I. Ubytovna na Čerchově

Letos byla zásluhou Města Domažlice slavnostně uvedena do provozu nová turistická ubytovna na Čerchově. Došlo tak k úspěšnému završení dlouhodobé spolupráce mezi Městem Domažlice, Městyssem Klenčí pod Čerchovem, Klubem českých turistů, Ministerstvem obrany a Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, jejímž cílem bylo vytvořit z vrcholu Čerchova opět důstojnou turistickou destinaci s respektem k cenné přírodě v okolí.

Základem této spolupráce byla studie z roku 2009. Společným cílem bylo s pomocí finanční podpory Ministerstva životního prostředí zlikvidovat rozpadající se vojenské budovy, rekultivovat vrchol Čerchova a vybudovat moderní zázemí v podobě jedné turistické útulny. Cílovým stavem je existence tří budov, Kurzova věž se zázemím, vojenská radarová věž sloužící nadále

Armádě ČR a nová turistická chata s restaurací, ubytováním a informacemi pro turisty. Budova stávajícího Bistro Caffé zatím zůstala. V rámci sanace vrcholu Čerchova se navíc podařilo úplně zlikvidovat pozůstatky roty pohraniční stráže v bývalé Bystřici a do budoucna nevyužitelnou část roty Malinová hora. Veškeré realizační aktivity zastřešilo město Domažlice.

II. Dům přírody Českého lesa

Na počátku roku 2016 byl slavnostně otevřen Dům přírody Českého lesa v Klenčí pod Čerchovem. Vzniklo moderní návštěvnícké středisko umístěné v malebném prostředí historické budovy Staré pošty. Kromě vlastní expozice věnované proměnám českoleské krajiny v čase je Dům přírody zázemím pro pořádání přírodovědných i kulturních akcí. Konají se zde různá setkání, vzdělávací akce i další zájmové aktivity. Dům přírody také organizuje vzdělávací

Dům přírody Českého lesa, budova Staré pošty v Klenčí pod Čerchovem, foto: D. Aišmanová

programy pro školy. Stal se významným partnerem pro práci s veřejností i v přeshraničním prostoru. V letošním roce obdržel Dům přírody Českého lesa ocenění od Agentury ochrany přírody a krajiny ČR jako nejlépe naplňující cíle programu Dům přírody v rámci České republiky.

III. Národní přírodní památka Na požárech

Rozsáhlé mokřadní louky v Národní přírodní památce na Požárech patří k těm nejcennějším v CHKO. Celkem více než 80 ha, které svým charakterem připomínají severskou přírodu. Ve velkém zde odkvétají suchopýry, hojně se vyskytuje klikva bahenní a všivec lesní, místy rosnatka okrouhlostá, unikátem je drobná keříčkovitá vrba borůvkovitá. Otevřené louky uprostřed lesa vznikly díky historickému hospodaření. Po vystěhování obyvatel zůstalo území, které se nachází přímo

na státní hranici, mnoho desetiletí ladem. V důsledku absence hospodaření zarostlo téměř celé území smrký a bochánkovitými vrbami. Cenné luční plochy zůstaly zachovány pouze v drobných enklávách, které byly koseny z prostředků Programu péče o krajinu. Finanční podpora z Operačního programu Životní prostředí umožnila v letech 2018–2023 realizaci projektu „Obnovní management pozemků AOPK ČR v EVL, NPP Na požárech“. Díky projektu se podařilo zvrátit neutěšený stav na lokalitě. Bylo odtěženo 1200 kubíků dřevní hmoty (štěpky), vyvezeno ca 2 800 t biomasy. Od ukončení projektu probíhá na lokalitě prakticky celosezonní oplůtkovitá pastva ovcí a jakú kombinovaná s kosením.

IV. Bezzásahové zóny

V Českém lese se postupně rozšiřuje plocha lesa, který je ponechán samovolnému vývoji. Od roku 2016 vzniklo 6 lokalit o celkové

Všivec lesní, foto: M. Kašparová

Rosnatka okrouhlostá, foto: M. Kašparová

Vrba borůvkovitá, pozůstatek doby ledové, foto: M. Kašparová

Podpis veřejnoprávní dohody, vlevo – Štěpán Bečvář, vlastník pozemků v Nemanické nivě, vpravo František Pelc, ředitel AOPK ČR, foto: D. Aišmanová

rozloze 215,64 ha na majetku Domažlických městských lesů, Kolowratových lesů a lesů ve správě Lesů České republiky. Samovolnému vývoji jsou ponechávány lesy, které jsou svým charakterem blízké přírodním, nepotřebují na svoji podporu umělé zásahy a nehrozí u nich riziko kalamit. V Českém lese jsou reprezentovány především bučínami. Samovolný vývoj je deklarován veřejnoprávními smlouvami mezi Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR a vlastníky lesa. Za upuštění od lesnického hospodaření náleží vlastníkovi finanční kompenzace ve formě újm.

V. Zaniklé obce

Jedinečným fenoménem Českého lesa jsou zaniklé vesnice. Tvoří základní kostru kulturně historické krajiny, představují ostrůvky nespoutané se vyvíjející přírodou, přitahují pozornost návštěvníků i potenciálních developerů. Pohledy na způsob využití se mohou lišit. Zaniklá sídla navíc nemají jednoznačně definovaný statut ochrany ani z pohledu ochrany přírody ani z pohledu památkové péče. V roce 2020 proto vznikla koncepce „Přeshraniční koncepce pro ochranu a poznávání Českého lesa a Horní

Ukázka bezzásahového (pra)lesa Přírodní rezervace Diana, foto: V. Bystřický

Zaniklé Zahájí, foto: M. Kašparová

Lučina/něm. Grafenried, foto: D. Hlinková

Pleš, foto: T. Kubištová

Falce“ a následně v roce 2023 „Územní studie Český les“. Oba dokumenty jednoznačně definují způsoby ochrany i možnosti využití zaniklých sídel. Ta zcela zaniklá lze využívat pouze v rámci citlivé interpretace za účelem připomenutí nebo podpory cestovního ruchu. Sídla jsou navíc rozdělena do dvou skupin podle toho, zda dostane přednost ochrana přírody nebo podpora cestovního ruchu. Pouze v sídlech, která alespoň z části zůstala zachována, lze umisťovat nové stavby, a to pouze podle předem stanovených pravidel.

VI. Nová maloplošná chráněná území

V uplynulém desetiletí byla síť maloplošných chráněných území tj. přírodních rezervací a památek doplněna o tři nové lokality. Přírodní rezervace Stráně Hamerského potoka, která se nachází v nejsevernějším cípu CHKO nedaleko Broumova, je výjimečná druhovou pestrostí.

Jižně orientovaný svah nad potokem je velmi bohatý z pohledu lesních dřevin i bylinného podrostu. Stromové patro tvoří více než deset druhů. Ze zajímavých bylin

Lilie zlatohlavá v Přírodní rezervaci Stráně Hamerského potoka, foto: M. Kašparová

Dřevěný přístřešek nad mechanismem Arnoštovy leštírny. Technický objekt byl veřejnosti otevřen 18. 4. 2015 jako součást naučné stezky „Sklářství v okolí Lesné“, foto: D. Aišmanová

je nutno zmínit především vzácnou, ale nenápadnou lesní orchidej korálíci trojkla-nou. Naopak nepřehlédnutelná je statná lilie zlatohlavá. Nejkrásnější je rezervace v jarním období, kdy ve velkém rozkvétají jarní druhy, jako jsou dymnivka dutá, sasanka pryskyřníkovitá nebo jaterník podléška. Na druhou stranu přírodní památka Niva Bílého potoka chrání luční mokřady. Ze vzácných druhů lze zmínit prstnatec májový, vachtu trojlistou, toliji bahenní a nenápadnou zdrojovku potoční. V letošním roce byla vyhlášena přírodní rezervace Dlouhá skála v masivu Čerchova. Toto území bylo k ochraně navrženo již v roce 2009, kdy bylo součástí nově vyhlášené rezervace Smrčí. Nicméně tehdy z konečného návrhu nakonec vypadlo.

VII. Naučná stezka Sklářství

Přesně před deseti lety byla slavnostně otevřena naučná stezka Sklářství v okolí Lesné, tradičně ve spolupráci Agentury ochrany přírody a krajiny a Lesů České republiky. Příjemný procházkový okruh vede po stopách sklářství v okolí Huťského potoka. Fenoménem je unikátně zachovalý stroj na leštění tabulového skla v bývalé Arnoštově leštírně. Stroj přečkal bez úhony dlouhá desetiletí zapadáný lesní hřabankou a sutí. Byl objeven Zdeňkem Procházkou, který se také zasadil o jeho vykopání. Názornou ukázkou, jak takový stroj fungoval, si může návštěvník udělat v bývalé Anenské brusírně. Na části obnoveného náhonu byl vytvořen funkční model takového stroje.

Pohled do Nemanické nivy, foto: M. Kašparová

VIII. Nemanická niva

Nemanická niva je bezesporu přírodovědně nejzajímavějším a nejhodnotnějším místem v celé oblasti. Jde o rozsáhlé mokřadní území, které je bohaté na zachovalé biotopy, druhy rostlin i živočichů, zejména ptáky. Přestože se jedná o území vzniklé zemědělským hospodařením, v novodobé historii zůstalo mnoho desítek let neobhospodařované. Pravidelné hospodaření je však pro zachování pestrosti území nezbytné. V uplynulých deseti letech se podařilo díky spolupráci s vlastníkem šetrné hospodaření obnovit. S využitím finanční podpory Ministerstva životního prostředí i Ministerstva zemědělství se v současné době kosí více než 80 ha mokřadních luk pomocí lehké mechanizace v kombinaci s ruční prací. Pro zachování pestrosti, a s ohledem na preference jednotlivých vzácných druhů, probíhá seč postupně v průběhu celé sezony. Technicky i logisticky náročný management probíhá díky pochopení vlastníka. S ohledem na cennost lokality se dokonce povedlo upravit zemědělské hospodaření v okolí zájmového území. Spolupráce mezi

vlastníkem a Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR byla deklarována podpisem veřejnoprávní dohody.

IX. Nouzová nocoviště

Nouzová nocoviště jsou mediálním hitem posledních dvou let. Myšlenka sítě nouzových nocovišť vznikla v souvislosti s absencí turistické infrastruktury v pásmu bývalé Železné opony. Nocoviště jsou určena pro vícedenní návštěvníky, kteří preferují nocování v přírodě, např. poutníci na Stezce Českem. Umístění nocovišť vychází z Územní studie Český les. Zřízení nocoviště je podmíněno souhlasem vlastníka pozemku a existencí provozovatele, který je ochoten zajistit jeho provoz. Nocoviště umožňuje jednorázové přenocování ve stanu nebo pod přístřeškem, ve většině případů zde půjde oficiálně rozdělat oheň a podmínkou je rovněž přítomnost suchého WC. Každé nocoviště má provozní řád, který jasně stanovuje podmínky pro jeho využívání. V letošním roce se otevřelo první nocoviště v bývalých Hraničkách nedaleko Rozvadova.

Nouzový přístřešek nemusí být jen spartánsky strohá záležitost, foto: M. Kašparová

X. Přírodní rezervace Pavlova Huť

Přírodní rezervace Pavlova Huť patří k těm méně známým lesním vrchovištím Českého lesa. Při tom je celkem dobře přístupné

pěšinou vedoucí po státní hranici. Rezervace je významným refugiem rašelinné borovice blatky v Českém lese. Její životaschopnost, stejně jako celého zdejšího vrchoviště,

Ukázka typického lesního porostu Přírodní rezervace Pavlova Huť, foto: M. Kašparová

Klikva bahenní v Přírodní rezervaci Pavlova Huť nachází ideální podmínky, foto: M. Kašparová

však byla v minulosti významně ohrožena přeměnou Sklářského potoka v hluboký odvodňovací meliorační příkop. V důsledku odklonění jediného zdroje vody začalo vrchoviště postupně vysychat. První kroky k nápravě vzniklého stavu byly učiněny již v 90. letech minulého století. Vznikla soustava přehrázek, na odvodňovacím kanále, ve který byl Sklářský potok proměněn. Další soustava přehrázek vznikla v roce 2010.

Výsledkem těchto opatření sice bylo zvýšení hladiny hluboce zařízlého Sklářského potoka. Nicméně jeho nově vytvořené koryto stále odvádělo vodu mimo vlastní vrchoviště. Významný zlom nastal v roce 2022, kdy se podařilo ve spolupráci se Správou toků Lesů České republiky realizovat projekt, díky kterému se podařilo odklonit část vody ze Sklářského potoka zpět do vrchoviště.

● ZPRÁVY SPRÁVY

PO NOVÉM POVALOVÉM CHODNÍKU DO SRDCE RAŠELINIŠTĚ PODKOVÁK

Naučná stezka Podkovák u Lesné na Tachovsku prošla kompletní obnovou. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR zde vyměnila povalový chodník, lavičky i stojany na kola. Na novém chodníku přibýly vygravírované stopy zvířat a listy dřevin.

Stezka návštěvníky provádí Přírodní rezervací Podkovák, která chrání vrchoviště s borovicí blatkou a typickou rašeliništní květenou. Z dřevěného chodníku lze pozorovat například rosnatku okrouhlostou, suchopýr pochvatý či klikvu bahenní. Informační panely přibližují vznik i život rašeliniště, trasa končí u odpočívadla s výhledem na rašelinná jezírka.

Oprava byla financována z Programu podpory obnovy přirozených funkcí krajiny Ministerstva životního prostředí.

Foto: M. Vojtěch

NEDALEKO MĚSTA PŘÍMDA, V PROSTORU ZANIKLÉ SÍDELNÍ ENKLÁVY MÍLOV, V MĚLKÉM
ÚVALOVITÉM ÚDOLÍ VÁCLAVSKÉHO POTOKA SE NACHÁZÍ PŘÍRODNÍ PAMÁTKA MÍLOV.
PAMÁTKA BYLA VYHLÁŠENA V ROCE 1996 NA OCHRANU DRUHOVĚ PESTRÝCH SPOLEČENSTEV
PRAMENIŠTNÍHO RAŠELINIŠTĚ S BOHATÝM VÝSKYTEM ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH DRUHŮ ROSTLIN.

Příroda pod křídly CHKO X.

SKRYTÁ KRÁSA

Přírodní památky Milov

Autor: **Markéta Kašparová**

Vzácná orchidej Českého lesa – krušík bahenní, foto: M. Kašparová

Slatiniště v Přírodní památce Milov, foto: M. Kašparová

Na konci jemných červených chloupků na listech rosnatky okrouhlolisté se lesknou lepkavé kapičky, které lákají a následně chytí hmyz. Svou kořist rozloží pomocí trávicích enzymů a získá tak potřebné živiny, foto: M. Kašparová

Rostlinou plného léta je tolije bahenní, kvete od července do října. Neobvyklost květů tolije bahenní je dána nektáriovými šupinami s prstovitě rozestálými nitovitými trásněmi ukončenými leskými paličkami, foto: M. Kašparová

Mochna bahenní je častým druhem silně podmačených až rašelinných luk v CHKO Český les, foto: M. Kašparová

Na ploše 0,3 ha (celková rozloha památky je 0,73 ha) roste řada vzácných a chráněných druhů rostlin – z orchidejí prstnatec májový *Dactylorhiza majalis*, vemeník dvoulistý *Platanthera bifolia* a kruštík bahenní *Epipactis palustris*. Z dalších druhů vzácných rostlin je to, v pozdním létě kvetoucí, tolije bahenní *Parnassia palustris*, masožravá

rosnatka okrouhlolistá *Drosera rotundifolia*, dále vachta trojlístá *Menyanthes trifoliata*, ostřice blešní *Carex pulicaris*, ostřice dvoudomá *Carex dioica*, vrba plazivá *Salix repens* a mochna bahenní *Comarum palustre*. Památka hostí mimo jiné i velkou populaci motýlů hnědásků rozrazilových *Melitaea diamina*.

Vachta trojlistá, tzv. vodní jetel – rostlina s typickými trojčetnými listy a nezaměnitelnými bílými květy, foto: M. Kašparová

Vřšivec lesní je poloparazitická rostlina, která si sama dokáže vytvářet organické látky, ale částečně si bere živiny i z jiných rostlin, foto: M. Kašparová

Prstnatec májový získal své jméno podle prstovitě dělené hlízy, foto: M. Kašparová

Během monitoringu provedeného v letošním roce bylo napočítáno 568 kvetoucích rostlin kručíku. Tato orchidej se v současnosti vyskytuje už jen zde a v PP Hvoždanská louka, kam se navrátila přibližně po 22 letech. Dalším unikátem Českého lesa je tolíje bahenní. Vyskytuje se zde v řádu stovek kvetoucích rostlin.

O památku je nutno pečovat, pravidelně ručně sekat, vyřezávat křoviny a náletové dřeviny (např. olše, břízy, osiky). Kdybychom ponechali slatiniště vlastnímu vývoji, nejprve by vymizely nejméně odolné

a vzácné rostliny (orchideje, tolíje, rosnatky,...) a převažovaly by traviny. Také by se začaly objevovat náletové semenáčky, převážně olší a za pár let by tu byl les. Díky silnému podmáčení a obtížné přístupnosti lokality probíhá kosení pouze ručně – křovinořezem. Dochází k němu až po vysemenění vzácných rostlin a probíhá mozaikovitě, jelikož vzácné rostliny kvetou v různou dobu.

V současnosti se připravují podklady k rozšíření památky o sousední podmáčenou, místy rašelinnou nelesní enklávu s výskytem

Rozšíření Přírodní památky Milov o sousední nelesní enklávu, která je také plná prstnatců májových, foto: M. Kašparová

V roce 2025 pomohli s péčí o lokalitu dobrovolníci z Hnutí Brontosaurus. Provedli vyřezávku křovitých vrb v okrajových částech památky, aby nedocházelo ke zmenšování plochy slatiniště, foto: M. Kašparová

prstnatce májového, tolije bahenní a všivce lesního *Pedicularis sylvatica*. I tato nelesní enkláva se již delší dobu každoročně ručně seče. Součástí památky bude i zachovalý olšový luh, který vytváří dolní (jižní) hranici památky. Na jaře zde kvete blatouch bahenní *Caltha palustris*, sasanka hajní *Anemone nemorosa* nebo orsej jarní *Ficaria verna*. Ze vzácných druhů pak ďáblík bahenní *Calla palustris*. Zbývá část hranice bude tvořena

náletovými dřevinami, např. javory (klemem a mléčí), lískou, osikou, bukem, smrkem a břízou. Porosty náletových dřevin jsou domovem řady druhů živočichů. Roztroušeně se v náletovém „lesíku“ nachází prameniště, která zajišťují přirozený vývěr podzemní vody na povrch a jsou důležitá pro zadržování vody v krajině.

Po rozšíření bude mít přírodní památka rozlohu 3,56 ha (původně 0,73 ha).

● ZPRÁVY SPRÁVY

KUKAČKY SE ZNOVU POČÍTALY – NA HVOŽDÁNSKÉ LOUCE VYKVELLO 215 VSTAVAČŮ

Také letos proběhlo tradiční sčítání vstavače obecného *Orchis morio*, známého jako vstavač kukačka, na území Plzeňského kraje. Každoroční monitoring probíhá na přelomu dubna a května na vybraných dvaceti lokalitách v okresech Tachov, Plzeň-sever, Plzeň-jih, Domažlice a Klatovy. V roce 2025 bylo sečteno celkem 18 766 kvetoucích jedinců, což ve srovnání s předchozím rokem představuje nárůst o 7 000 jedinců. Početnost vstavače tradičně kolísá podle průběhu

počasí v jarních měsících i podle způsobu obhospodařování jednotlivých lokalit.

V Českém lese rostou kukačky jen na několika lokalitách. Nejvýznamější z nich je Přírodní památka Hvoždánská louka. Hvoždánská louka patří mezi druhově nejbohatší louky Českého lesa, které jsou udržovány pravidelným kosením a šetrným hospodařením. Právě tento způsob péče vytváří podmínky, které vstavačí kukačce vyhovují – nezapojené trávníky s nižší konkurencí trav a bez přehnojení. Botanici zde napočítali 215 kvetoucích jedinců.

Dlouhodobé sledování umožňuje vyhodnocovat vliv hospodaření a klimatických podmínek na vývoj populací a pomáhá zajistit, aby tato nápadná jarní orchidej zůstala nedílnou součástí pestré krajiny Plzeňského kraje i do budoucna.

Foto: D. Aišmanová.

Neobvyklá **POZOROVÁNÍ PTÁKŮ** ve městě Tachov v letech 2021-2025

Autor: **Martin Liška**

MEZI MĚSTY SVÉ VELIKOSTI (14 000 OBYVATEL) JE TACHOV JEDNÍM Z ORNITOLOGICKY NEJLÉPE PROZKOUMANÝCH V ČR, NE-LI NEJPROZKOUMANĚJŠÍM. SVÉ POSTAVENÍ ZÍSKAL DÍKY PRÁCI DLOUHOLETÉHO ZOOLOGA MUZEA ČESKÉHO LESA V TACHOVĚ (MČL), RNDR. PAVLA ŘEPY, KTERÝ SE VÝZKUMEM PTAČÍCH SPOLEČENSTEV TACHOVA ZABÝVAL RŮZNĚ INTENZIVNĚ OD ROKU 1974 AŽ DO SVÉ SMRTI ROKU 2021.

Pohled z okna jižního křídla budovy Muzea Českého lesa v Tachově do muzejní zahrady, v rohu zahrady patrné odchytové stanoviště „krmitkového projektu“ (Liška 2023), foto: Štěpán Čadek, 14. 2. 2025.

Tento svůj opus magnum korunoval v roce 2020, kdy s kolegyní RNDr. Milenou Prokopovou, Ph.D. vydal atlas rozšíření ptáků ve městě pod názvem Ptáci Tachova (Řepa a Prokopová 2020). Autor tohoto článku jako nástupce doktora Řepy v MČL ve výzkumu ptáků Tachova pokračuje

s akcentem na mimohnízdni období (viz Liška 2023). Od roku 2021 získal několik zajímavých údajů, rozšiřujících poznatky Řepy a Prokopové o výskytu čtyř druhů v intravilánu Tachova (většinou jde o druhy pro území města nové), s nimiž by rád čtenáře v tomto článku seznámil.

Bramborníček černohlavý *Saxicola rubicola*

V Ptácích Tachova (Řepa a Prokopová 2020) bramborníčka černohlavého vůbec nenajdeme. Druh se sice v oblasti v posledních letech rychle šíří (vlastní data autora), tato expanze se ale bezprostředního okolí Tachova doposud nedotkla. První zjištění druhu ve městě proběhlo během pravidelných zimních odchytů ptáků v zahradě MČL (snímek biotopu na této stránce, metodika viz Liška 2023). Dne 2. 12. 2023 v 9:00 zde byla chycena a kroužkována dospělá samice, byla označena kroužkem

Praha SH 86861 (biometrie: křídlo 67 mm, tuk 0, hmotnost 12,6 g). Jelikož jde o tažný druh, který v ČR zimuje jen jednotlivě (Hudec a Šťastný 2011), zaujmou hlavně povětrnostní podmínky v době odchytu, jež byly pro „teplomilný“ druh nepříznivé (denní teplota $-3,4^{\circ}\text{C}$, výška sněhové pokrývky 15 cm). Jde o první zjištění druhu v intravilánu Tachova, které je velmi zajímavé svými okolnostmi (roční doba, povětrnostní podmínky, lokalita v samém centru města – zcela neobvyklý biotop).

Sýkora parukářka *Lophophanes cristatus*

Řepa a Prokopová (2020) ve svém atlase uvádí, že tento druh nikdy nepronikl do intravilánu města, a to ani v zimním období – konstatuje ovšem pravidelný výskyt v lesních porostech v okolí, často i bezprostředně navazujících na zástavbu (zejména

v okolí Světců). Poprvé byl druh v zastavěné části města zjištěn 30. 1. 2025 v 16:00, kdy byl jeden exemplář parukářky pozorován na zahradě MČL, kde se zdržoval spolu s dalšími druhy sýkor (koňadra *Parus major*, modřinka *Cyanistes caeruleus*). Přes

Dospělá samice bramborníčka černohlavého (*Saxicola rubicola*), odchycená na zahradě MČL 2. 12. 2023 (označená kroužkem Praha SH 86861), foto: Martin Liška

Mladý ťuhýk šedý (*Lanius excubitor*), odchycený na zahradě MČL 26. 12. 2021 (označený kroužkem Praha K 578483), foto: Zdeněk Ruda

pravidelné odchyty v zahradě MČL nebyl tento exemplář již podruhé pozorován ani odchycen. Jde o první zjištění druhu

v intravilánu Tachova, zajímavé umístěním lokality v samém centru města. Snímek biotopu na straně 54.

Ťuhýk šedý *Lanius excubitor*

Stejně jako u předešlé sýkory parukářky, se v atlase Ptáci Tachova dozvídáme, že druh nikdy nepronikl do intravilánu města, a to ani v zimě. Během pravidelných odchytů ptáků v zahradě MČL (Liška 2023) byl však dne 26. 12. 2021 v 15:00 odchycen a kroužkován tohoto roční exemplář. K jeho odchytu došlo, když zaútočil na již chycené ptáky v síti a chytil se spolu s nimi. Označen byl

kroužkem Praha K 578483 (biometrie: křídlo 113 mm, tuk 0, hmotnost 65,2 g). Povětrnostní podmínky byly v době odchytu zimní (denní teplota $-4,1^{\circ}\text{C}$, výška sněhové pokrývky 9 cm). Jde o první zjištění druhu v intravilánu Tachova, zajímavé i okolnostmi pozorování (chování jedince, lokalita v centru města – zcela neobvyklý biotop).

Volavka popelavá *Ardea cinerea*

Práce Ptáci Tachova (Řepa a Prokopová 2020) volavku popelavou překvapivě vůbec nezmiňuje, ačkoliv i ze zastavěného území města pochází přinejmenším v posledních deseti letech řada pozorování v mimohnízním období (přeletující

ptáci na tahu, zimující jedinci na nezamrzlé řece – viz databáze AVIF). Roku 2025 došlo v centru města k neobvyklému pokusu o zahníždění, navíc šlo o soliterní pár, což je pro obligátně koloniální druh (druh žijící výhradně v koloniích) rovněž nezvyklé.

Poloha hnízda volavky popelavé (*Ardea cinerea*) na pozemku sádek u Husmanova mlýna (roh ulic Prokopa Velikého a Zámecká). Hnízdo samotné je na snímku vyznačeno žlutým kroužkem, foto: Martin Liška, 12. 3. 2025.

Hnízdo se nacházelo ve výšce kolem 9 m na jedli obrovské *Abies grandis* ve skupině stromů mezi sádkami Klatovského rybářství, a. s. a Husmanovým mlýnem (roh ulic Prokopa Velikého a Zámecká (viz <https://mapy.com/s/kenedobusa>). Poprvé zde volavky byly zjištěny 1. 3. 2025 (inkubující, tj. vejce zahřívající pták), průběh inkubace byl během března pravidelně sledován. Hnízdění bohužel nebylo úspěšné, naposledy byl inkubující pták zjištěn 29. 3. 2025 – příčina neúspěchu je nejasná (strom ani hnízdo nebyly zničeny, v úvahu přichází úhyn jednoho/obou rodičů nebo rušení člověkem – volba hnízdiště na pozemku rybářství nebyla vzhledem k potravě druhu právě šťastná). Hnízdění volavky popelavé ve městech je poslední dobou ve střední Evropě častější (např. Praha, Zvolen – viz Pithart 2019, Babicová et al. 2021), pro západní Čechy jde ale s největší pravděpodobností o první údaj o hnízdění v intravilánu. Solitérní hnízdění nejsou zcela výjimečná

(viz Schröpfer a Bureš 2012), ale stále rozhodně zajímavá. Předkládaný údaj je podle názoru autora mimořádný zejména kombinací solitérního hnízdění a výskytu v intravilánu – přinejmenším v západočeském měřítku jde o kombinaci zcela unikátní. Otázkou zůstává, kolik podobných případů solitérních hnízdění volavky uniká pozornosti – solitérně hnízdící páry jsou rozhodně méně nápadné, než hlučné kolonie.

Použitá literatura:

Babicová N.; Pavlíková J.; Babicová R., Kristin A. (2021): Neobvyklé hniezdenie volavky popolavej (*Ardea cinerea*) a sýkorky chochlatej (*Lophophanes cristatus*) v mestskom prostredí. *Tichodroma*. 2021, roč. 33, č. 1, s. 59–63.

Liška M. (2023): Zimující ptáci města Tachova – výsledky prvního ročníku odchytového projektu (zima 2021 – 2022). *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově*. 2023, roč. 37, č. 1, s. 3–25.

Pithart K. (2019): (Ne)využitá příležitost? Aneb jak také může vzniknout projekt barevného značení. *Kroužkovatel*. 2019, roč. 2019, č. 1, s. 6–8.

Řepa P., Prokopová M. (2020): Ptáci Tachova: hnízdění rozšíření a početnost ptáků ve městě Tachově. *Domažlice: Z. Procházka, Nakladatelství Českého lesa*, 2020. ISBN 978–80–87316–97–9.

Schröpfer L., Bureš J. (2012): Další solitérní hnízdění volavky popelavé (*Ardea cinerea*) v jihozápadních Čechách. *Sluka*. 2012, roč. 8, č. 1, s. 113–114.

Šťastný K., Hudec K. (eds.) (2011): Ptáci – Aves. Díl III/1. 2., přeprac. a dopl. vyd. Ilustroval Dan Bárta. *Fauna ČSSR. Praha: Academia*, 2011. ISBN 978–80–200–1834–2.

Poděkování

Autor článku by na tomto místě rád poděkoval svým kolegům z Muzea Českého lesa, kteří se podíleli na chodu odchytového projektu v muzejní zahradě, především pak Radce Rudové, bez jejíž pomoci by se projekt vůbec neobešel (a předkládané údaje by nebyly získány). Odchytový projekt je inspirován podobnou aktivitou kolegy RNDr. Pavla Jašky, Ph.D. (Správa CHKO Slavkovský les), za tuto inspiraci patří dík i jemu. Kolegovi z muzea Jiřímu Chlevištanovi děkuji za ochotu a pomoc při měření výšky hnízda volavky popelavé u Husmanova mlýna. Vzpomínku věnujme i doktorovi Pavlu Řepovi, na jehož výsledky je radost a čest v jakémkoliv podobě navazovat; pro jeho srdeční záležitost, sledování urbanizace ptáků, to platí dvojnásob.

Pohled z Nemanické nivy na vrch Starý Herštejn, na jehož jihozápadním svahu najdeme Přírodní rezervaci Starý Hirštejn, foto: M. Kašparová

ZA MOTÝLY

nivy Nemanického potoka: Co přinesl rok 2025?

Autoři: **Jan Walter, Zuzana Blažková**

EVROPSKY VÝZNAMNÁ LOKALITA (EVL) NIVA NEMANICKÉHO POTOKA JE VELICE CENNÝM ÚZEMÍM CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES. LOKALITA JE TVOŘENA ZEJMÉNA OTEVŘENÝMI I ZASTÍNĚNÝMI MOKŘADNÍMI BIOTOPY, KTERÉ PLYNULE PŘECHÁZÍ NA LOUKY A PASTVINY (AOPK ČR 2021). V TÉTO OBLASTI SE VYSKYTUJE CELÁ ŘADA VZÁCNÝCH DRUHŮ ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN, KTERÉ JSOU REGIONÁLNĚ VÝZNAMNÉ V KONTEXTU PLZEŇSKÉHO KRAJE, ALE I ČESKÉ REPUBLIKY.

druh česky	druh latinsky	červený seznam	ZCHD	EVD
hnědásek rozrazilový	<i>Melitaea diamina</i>	VU	-	-
modrásek bahenní	<i>Phengaris nausithous</i>	NT	SO	HD II, HD IV
modrásek lesní	<i>Cyaniris semiargus</i>	VU	-	-
modrásek štírovníkový	<i>Cupido argiades</i>	-	-	-
modrásek ušlechtilý	<i>Polyommatus amandus</i>	NT	-	-
ohnívaček modrolelý	<i>Lycaena hippothoe</i>	NT	-	-
okáč rosičkový	<i>Erebia medusa</i>	NT	-	-
otakárek fenyklový	<i>Papilio machaon</i>	-	0	-
vřetenuška mokřadní	<i>Zygaena trifolii</i>	EN	-	-

Vysvětlivky:

ZCHD: zvláště chráněné druhy ptáků podle vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, kategorie ZCHD: O – ohrožený, SO – silně ohrožený; EVD: evropsky významné druhy, tj. zařazené do evropské legislativy Natura 2000; Červený seznam: druhy zařazené do červeného seznamu ohrožených druhů bezobratlých (Hejda et al. 2017): VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený, EN – ohrožený

Přehled ochrannásky významných druhů denních motýlů nalezených
ve sledovaných částech EVL Niva Nemanického potoka

Od roku 2025 probíhá mapování v EVL Niva Nemanického potoka (faunistické pole 6542, částečně také 6541), které je zaměřeno především na pavouky, střevlíkovité a vodní brouky, blanokřídlé a v neposlední řadě také na motýly denní a noční. Právě motýli jsou skupinou, často používanou k bioindikacím účelům a jejich přítomnost nám může o krajině prozradit mnohé informace. V letošním roce bylo na lokalitě vytipováno celkem 7 stanovišť, prozatím mimo území plánované Přírodní památky Niva Nemanického potoka. Na tuto oblast bude kladen důraz v následujících letech. Samotné návštěvy za motýly probíhaly za příhodného počasí (slunečno, bezvětrí), a to od dubna do srpna 2025. Zkoumány byly tzv. denní skupiny motýlů, včetně vřetenušek. Každé stanoviště bylo navštíveno celkem 6×.

Motýli byli odchyceni pomocí entomologické sítě a po determinaci byli vypuštěni zpět na stanoviště. Pouze v ojedinělých případech bylo nutné jedince, zejména pak ty z druhového komplexu *Leptidea sinapis/juvernica*, určit na základě preparace kopulačních orgánů.

Celkem bylo na vybraných stanovištích zjištěno prozatím 40 druhů motýlů. Z tohoto počtu je devět ochrannásky významných.

Zajímavý je nález modrásky štírovníkové *Cupido argiades* na stanovišti 1, společně s ohroženým otakárkem fenyklovým *Papilio machaon*. Tento modrásek byl zjištěn také na lokalitě PP Louka u Staré Huti v roce 2019 (AOPK ČR 2025), nicméně v CHKO Český les se jedná o vzácný nález druhu, který se v posledních letech značně šíří (AOPK ČR 2025).

Jižní část EVL Niva Nemanického potoka s vyznačením sedmi sledovaných stanovišť, zdroj: mapy.cz

Dalším významným druhem, který je v CHKO Český les relativně rozšířen, ale v mnohých oblastech České republiky chybí, je ohrožená vřetenuška mokřadní *Zygaena trifolii*. Vřetenuška mokřadní byla zjištěna na stanovišti 7, které představuje otevřený mokřadní biotop. Na stejném stanovišti, resp. v jeho okolí byly dále zjištěny další druhy z červeného seznamu jako: hnědásek rozrazilový *Melitaea diamina*, modrásek lesní *Cyaniris semiargus*, modrásek ušlechtilý *Polyommatus amandus*, ohniváček modrolehý *Lycaena hippothoe* nebo okáč rosičkový *Erebia medusa* aj.

Je nutné podotknout, že výzkum je na samém počátku a jistě v následujících letech přinese další zajímavá pozorování i o jiných skupinách bezobratlých, o kterých Vás budeme v dalších letech informovat.

Ale rádi bychom se předtím zastavili u jiného nálezu, který jsme si pro tuto sezónu

nechali na konec. A tím je modrásek bahenní *Phengaris nausithous*, který je zákonem chráněný (silně ohrožený) druh, zároveň je chráněn evropskou legislativou Natura 2000 a v červeném seznamu je uveden jako druh téměř ohrožený (Hejda et al. 2017).

Je to myrmekofil, který vyžaduje přítomnost hostitelských mravenců rodu *Myrmica*, jako jsou mravenec žahavý *Myrmica rubra*, mravenec drsný *M. scabrinodis*, případně mravenec rezavý *M. ruginodis*. Samičky dospělých motýlů, tzv. „imaga“ (jeden. číslo imago) nakladou několik vajíček najednou do květních palíček rostlin krvavce totenu *Sanguisorba officinalis*. Po vylíhnutí se zde pár týdnů živí obsahem semeníků, projdou třemi tzv. „instary“ – třikrát se svlečou ze své vnější kostry a během toho povyroستou. Během čtvrtého instaru housenka padá na zem a je odnášena mravencem do mraveniště, kde později dokončuje svůj vývoj.

Silně ohrožený modrásek bahenní – nový druh EVL Niva Nemanického potoka, foto: J. Walter

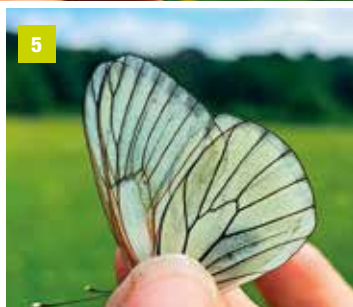
Lidově známý jako kominiček, krvavec toten je rozšířen po většině severní polokoule. Český název odkazuje na využití oddenku v tradiční medicíně - mimo jiné na zastavení krvácení a hojení ran. A to napříč kulturami po celém jeho areálu rozšíření. Některé původní národy Sibíře a Severní Ameriky jej dokonce používaly jako zdroj potravy.

Skoro jako housenky modrásků bahenních, foto: M. Kašparová

Za předpokladu, že se nestane cílem kanibalistických choutek svých sourozenců, kterých se v jednom květu krvavce může sejít několik. A kdo by snad v samotném mraveništi čekal idylický pobyt, kde se housenka jen nechává opečovávat ze strany mravenců, bude krutě vyveden z omylu (téma detailněji popsáno viz Hoře s hořcem hořepníkem a modráskem hořcovým, Český les 23/2024). Jakožto správní zástupci rodu *Phengaris* se housenky nechají opečovávat jako by byly mravenčí larvičky, a potom, dle některých výzkumníků (Solazzo, 2015, Sommer 2020), se ze samého vděku nerozpakují přilepšit si k jídelníčku predací skutečných mravenčích larviček a vajec. I tak jsou mravenci drsní, dělající čest svému druhovému jménu, ve velkých koloniích jsou schopni uživit i několik desítek nezvaných hladových návštěvníků.

Modrásek bahenní byl zjištěn v několika exemplářích v západní části EVL v blízkosti hranice s Německem. Stanoviště je typické tužebníkem jilmovým, břízami a křovinatými vrby. Na tomto stanovišti se nachází nevelké množství živného krvavce totenu (zhruba do 30 kvetoucích rostlin).

Jde o neveselý symptom ekologie druhu, který mu v ústech mnohých dalo přezdívku „pangejtový modrásek“. Mnohokrát byl druh nalezen v příkopech podél silnic a panelových cest, na malých plátcích s několika málo krvavci. Ale není to tím, že by šlo o tak nenáročný druh, který se přizpůsobil fragmentované krajině dneška. Modrásek bahenní se neobejde bez své živné rostliny – krvavce totenu, na kterém se vyvíjí jeho housenka a který sám slouží jako zdroj nektaru pro dospělé motýly. Motýli samotní jsou i poměrně málo ochotní letci a jejich

1 28 housenek modrásky bahenního a 6 housenek m. očkovaného zjištěné v jednom hnízdě mravence drsného na západě Maďarska (foto převzato s laskavým svolením Pétera Kozmy z doktorské práce Andráse Tartallye); **2** Ohrožený otakárek feniklový patří mezi největší, nejznámější a nejvýraznější zástupce denních motýlů Česka, foto: J. Walter; **3** Zranitelný hnědásek rozrazilový je jedním ze tří druhů hnědásek obývajících území Českého lesa, foto: J. Walter; **4** Ohrožená vřetenuška mokřadní se v CHKO drží ve špatně přístupných částech, které se v minulosti nevyplatilo meliorovat, foto: J. Walter; **5** Odchycený bělásek ovocný je největším zástupcem skupiny bělásků na území Česka, foto: J. Walter; **6** Pohled do Nemanické nivy. Meandrující koryto Nemanického potoka dalo vzniknout mokřadu, který až nepatřícně kontrastuje s plochami orné půdy okolo Nemanic, foto: M. Kašparová

migrační schopnosti se omezují na pár desítek metrů v okolí krvavce (Nowicki & kol., 2005; Skórka & kol., 2013; Sommer, 2020) s občasnými pionýry, které vítr zavane třeba i 512 m „daleko do světa“ (Skórka & kol., 2013). Pár rostlin krvavce někde pod železničním náspem tak může posloužit jako nášlapný kámen (stepping stone, drobná plocha vhodného biotopu v jinak fragmentované krajině), přes který může druh putovat a osídlit nové větší plochy. Ale nezřídka se podobných pár rostlin stane naopak ekologickou pastí, kde modrásci neschopní delší migrace pouze přežívají na posledních několika rostlinách, protože v okolí není žádný další nášlapný kámen anebo vhodný biotop.

Dnes se druh nachází v Českém lese jen na nejzachovalejších fragmentech vlhkých luk v jižní části CHKO na Domažlicku. Tam, kde nedošlo k masivnímu odvodňování, které by vysušilo plochy vlhkomilným krvavcem. To jsou odlehlé lesní palouky a druho- vě pestré vlhké louky mezi Dolní Folmavou a zaniklou Bystřicí a v okolí památné aleje Dubovka v Zapomenutém údolí.

Velké plány na odvodnění Nemanické nivy byly v minulosti sprádaný také, ale naštěstí nedošlo k nejhoršímu. Ani tak nelze usnout na vavřínech, porosty krvavce by mohly být postupně zastíněny a vytlačeny okolním tužebníkem jilmovým *Filipendula ulmaria* a křovitými vrbami *Salix* sp. Místním modráským bahenním je tak třeba pomoci nastavením vhodného managementu. Především je zásadní poupravit management v některých plochách v EVL Niva Nemanického potoka, které jsou strojově sečeny v nepříznivé době, kdy kvete krvavec toten. Jedná se i o jiné plochy, které nevhodnou, zejména pak celoplošnou sečí, přispívají k jednotvárnosti stanoviště, které potom přestává vyhovovat opylovačům. Ideální by bylo zavést mozaikovitou, resp. pásovou seč a ponechat některé plochy na dané louce neposekány.

Použitá literatura:

AOPK ČR (2021): Souhrn doporučených opatření pro evropsky významnou lokalitu Niva Nemanického potoka. Ms. – depon. AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

AOPK ČR (2025): Nálezová databáze ochrany přírody. [online]. [cit. 2025–30–07]. Dostupné online <http://portal.nature.cz>.

Hejda R., Farkač J. a Chobot K. [eds] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. – Příroda 36.

Macek J., Laštůvka Z., Beneš J., Traxler L. (2015): Motýli a housenky střední Evropy IV., Denní motýli. Praha: Academia, 539 stran.

Nowicki P., Witek M., Skórka P., Settele J., Woyciechowski M. (2005): Population ecology of the endangered butterflies *Maculinea teleius* and *M. nausithous* and the implications for conservation. *Popul Ecol* (2005) 47:193–202.

Popović M., Nowicki P. (2023): Movements of a Specialist Butterfly in Relation to Mowing Management of Its Habitat Patches. *Biology* 2023, 12, 344. <https://doi.org/10.3390/biology12030344>

Skórka P., Nowicki P., Kudlek J., Pępkowska A., Śliwińska E. B., Witek M., Settele J., Woyciechowski M. (2013): Movements and flight morphology in the endangered Large Blue butterflies. *Central European Journal of Biology* 8(7): 2013, 662–669.

Solazzo G. (2015): Host-parasite interactions in the Phengaris (*Maculinea*) *nausithous*-*Myrmica rubra* system – [kumulative Dissertation]. *Naturwissenschaftlichen Fakultät I – Biowissenschaften – der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*.

Sommer A. (2020): Investigations on population dynamics of *Phengaris teleius*, *P. nausithous*, & *Aphantopus hyperantus* as a response to microhabitat structures in and around a Natura-2000 site in Upper Austria.

Tartally A. (2008): Myrmecophily of *Maculinea* butterflies in the Carpathian basin (Lepidoptera: Lycaenidae). A *Maculinea boglárkalepkék* *myrmekofilája* a Kárpát-medecében (Lepidoptera: Lycaenidae). PhD Thesis. Department of Evolutionary Zoology and Human Biology, University of Debrecen, 2008.

<http://www.lepidoptera.cz/motyli/modrasek-bahenni-maculinea-nausithous-bergstraesser-1779>

Datlík tříprstý, foto: Václav Bystřický

DATLÍK TŘÍPRSTÝ

v CHKO Český les

Autor: **Václav Bystřický**

OCHRANÁŘSKY VÝZNAMNÝ PTAČÍ DRUH Z ŘÁDU ŠPLHAVCI PICIFORMES A ZÁROVEŇ JEDEN Z VLAJKOVÝCH DRUHŮ BEZZÁSAHOVÝCH LESŮ. ŘEČ JE O TZV. „KŮROVCOVÉM SPECIALISTOVÍ“ — DATLÍKU TŘÍPRSTÉM *PICOIDES TRIDACTYLUS*. NA ÚZEMÍ CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES BYL TENTO NENÁPADNÝ DRUH POTVRZEN POPRVÉ V ROCE 2008, A TO V PŘÍRODNÍ REZERVACI STARÝ HIRŠTEJN. AKTUÁLNÍ POČETNOST DATLÍKŮ V ČESKÉM LESE JE NA ZÁKLADĚ PRAVIDELNÝCH MONITORINGŮ STABILNÍ AŽ MÍRNĚ ROSTOUCÍ, ČEMUŽ NAPOMÁHÁ I PLOŠNÁ GRADACE HMYZÍCH ŠKŮDCŮ (PŘEVÁŽNĚ LÝKOŽROUTA SMRKOVÉHO *IPS TYPOGRAPHUS*). V SOUČASNÉ DOBĚ EVIDUJEME MINIMÁLNĚ 4 AKTIVNÍ TERITORIA, A TO V OKOLÍ ČERCHOVA, PLEŠE, PAVLOVY HUTĚ A FARSKÉHO LESA.

Krmení mláďat, foto: V. Bystřický

Detailní pohled na tříprstou končetinu, foto: V. Bystřický

Bezzásahová území v CHKO Český les, foto: V. Bystřický

Datlík tříprstý preferuje převážně jehličnaté lesy s dominancí smrku ztepilého *Picea abies* a s vysokým objemem mrtvého dřeva. Není tak divu, že svá útočiště našel i u nás, v Českém lese. Republikově největší hnízdní oblast tohoto druhu je navíc na Šumavě, kterou máme doslova za humny. Jehličnaté lesy tvoří v CHKO Český les až 83% plochy lesa a přítomnost lesů ponechaných

samovolnému vývoji je pro datlíky zároveň ideální zásobárnou potravy. Na základě dostupných vědeckých studií se totiž datlíci krmí přednostně na odumírajících a mrtvých stromech, kde vyhledávají brouky a jejich larvy (Hogstad, 1970). Datlík tříprstý reaguje početně na přemnožení kůrovců Scolytinae a je považován za jejich důležitého predátora (Pecháček, 2004).

Typický biotop datlíka tříprstého, foto: V. Bystřický

Kulišek nejmenší v dutině vytesané datlíkem tříprstým, foto: V. Bystřický

Datlíci hnízdí v dutinách starých či mrtvých stromů, které si sami vytesávají. Každý rok si vytvářejí dutinu novou, čímž předchází jejímu snadnému odhalení predátory (jako je například kuna). Staré dutiny ovšem nezůstávají opuštěné. Jsou naopak velice prospěšné, neboť poskytují ideální hnízdní alternativy pro řadu dalších druhů. Datlíkem vytesané dutiny o průměru kolem pouhých 4–5 cm mohou obsadit například sýkory, brhlíci, netopýři nebo také vosy či sršni. Věděli jste, že existuje i jeden druh sovy, který

je schopen se do takové dutiny vejít? Jedná se o nejmenší evropskou sovu – kuliška nejmenšího *Glaucidium passerinum*. Úspěšné vyvedení šesti mláďat kuliška nejmenšího v dutině vytesané datlíkem tříprstým bylo potvrzeno například v letošním roce v okolí PR Pavlova Hut.

Jak už samotné druhové jméno napovídá, datlíci mají na rozdíl od ostatních šplhavic pouhé 3 prsty (ostatní šplhavci mají 4). Tento počet prstů není náhodný, ale je výsledkem evoluce. Menší počet prstů znamená

Datlík tříprstý při sběru potravy, foto: V. Bystřický

lehčí a jednodušší končetiny, což usnadňuje pohyb po slabších větvích. Tříprstý úchop může být zároveň rychlejší a efektivnější při lezení a sbírání potravy v korunách stromů. Čtyři prsty by mu na takových větvích mohly spíš překážet nebo být méně efektivní. Od ostatních šplhavců ho můžeme odlišit na první pohled jeho zbarvením. Samice datlíka tříprstého se od samce liší především barvou temene hlavy – zatímco samec má citronově žluté temeno, samice má temeno šedé.

Datlík tříprstý je podle vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb. druh silně ohrožený, a podle Červeného seznamu ptáků České republiky druh ohrožený. Ohrožení jsou převážně úbytkem vhodných typů stanovišť. Z toho

důvodu je pro podporu jejich výskytu důležité ponechávat bezzásahové lesy, kde je prostor pro přirozené odumírání stromů. Datlíci nemají v hospodářských lesích v podstatě žádnou možnost kde zahnízdit. Jejich ochrana je proto důležitá nejen pro druh samotný, ale i pro přírodě blízké lesy, na které jsou vázány další (nejen) ochranný významné druhy rostlin a živočichů.

Použitá literatura:

Hogstad, O. (1970): On the ecology of the Three-toed Woodpecker *Picoides tridactylus* (L.) outside the breeding season. Environmental Science, Biology.

Pecháček, P. (2004): Spacing behavior of Eurasian Three-toed Woodpeckers (*Picoides tridactylus*) during the breeding season in Germany. The Auk, 121(1), 58–67.

V ROCE 2022 JSME PRO TENTO ČASOPIS HODNOTILI ZMĚNY KRAJINY V RÁMCI CHKO ČESKÝ LES OD 50. LET 20. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI (JANÍK A KOL. 2022). TENTOKRÁT SE NA VĚC PODÍVÁME Z TROCHU JINÉHO ÚHLU POHLEDU – ZJIŠŤOVALI JSME, JAK MOC SE VE SLEDOVANÉ DOBĚ LIŠIL VÝVOJ A PODOBA KRAJINY V RÁMCI SAMOTNÉ CHKO A TŘÍKILOMETROVÉHO OKOLÍ A DÁLE JSME SE TAKÉ ZAMĚŘILI NA ODHALOVÁNÍ HODNOT, KTERÉ KRAJINA CHKO A JEJÍ OKOLÍ NESE.

Kamenné odvaly v loukách okolo Pleše
dokládají historické hospodaření, foto: M. Kašparová

VÝVOJ A HODNOTY KRAJINY

CHKO Český les a jejího okolí mezi lety 1950 a 2020

Autor: **Tomáš Janík & kol.***

*Vladimír Zýka¹, Katarína Demková¹, Marek Havlíček², Barbora Mirková¹, Roman Borovec¹, Anna Lichová¹, Michal Andreas¹, Jaroslav Vojta¹, Tomáš Veith¹, Alois Vokoun¹, Jiří Dostál², Kristýna Jiráčková¹, Ivo Dostál², Markéta Šantrůčková¹, Dušan Romportl¹

¹ Výzkumný ústav pro krajinu, v. v. i., Průhonice, Květnové náměstí 391, 252 43; e-mail: janik@vukoz.cz

² Centrum dopravního výzkumu, v. v. i., Brno, Lišeňská 33a, 636 00

Krajina je nositelkou významných funkcí a poskytovatelem životadárných služeb. Cílem péče o chráněná území je proto zajištění podmínek pro zachování a zlepšování biodiverzity a také dobrého stavu krajiny pro člověka. Cíl ochrany přírody se proto může dostávat do střetu s ostatními zájmy člověka v krajině, jako je zemědělství, rekreace, doprava nebo výstavba. Navíc je v případě krajiny důležité přihlížet nejen k území již chráněnému, ale i k jeho okolí, neboť se jedná o propojené celky, kde

dochází ke vzájemnému ovlivňování. Z tohoto důvodu jsme ve čtyřech časových horizontech (1950, 1990, 2004 a 2019) sledovali vývoj krajiny, antropogenních struktur a míru fragmentace krajiny v CHKO a v jejím bezprostředním tříkilometrovém okolí (pouze na území Česka). Kromě toho jsme území hodnotili také z hlediska priorit pro ochranu přírody a krajiny a analyzovali konektivitu krajiny, neboť i ta je důležitá pro fungování krajiny jako celku.

Metodika a data

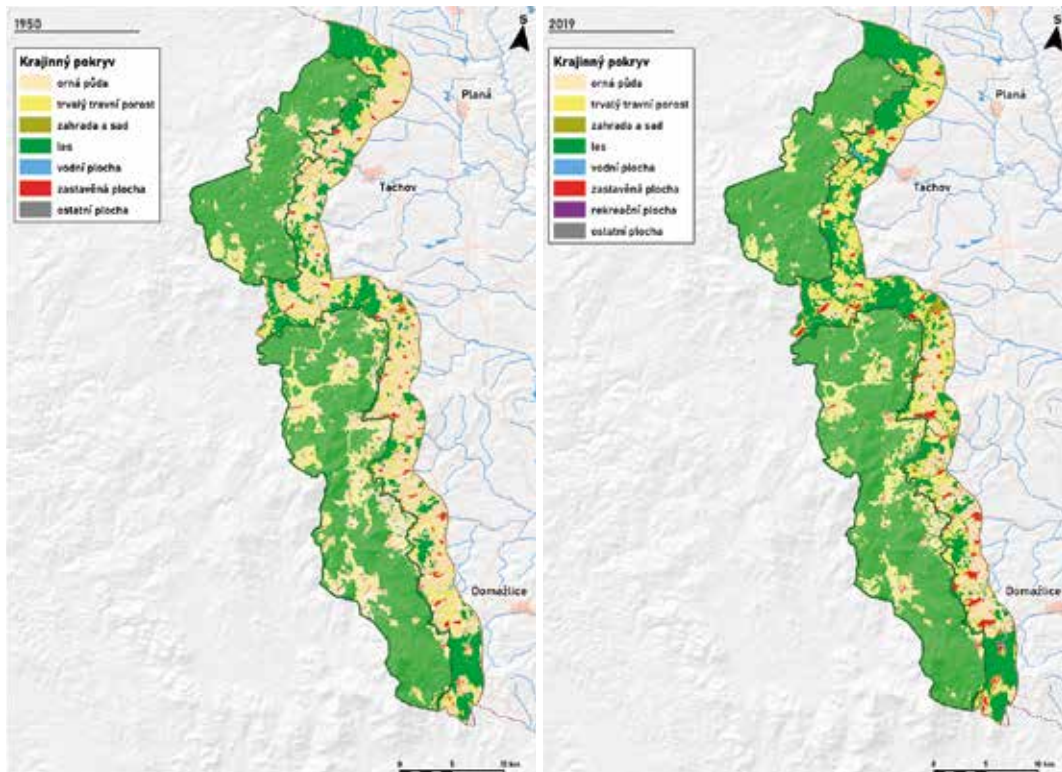
Vývoj krajinného pokryvu

Data o krajinném pokryvu byla manuálně vektorizována nad topografickými mapami a ortofoto snímky za území CHKO včetně tříkilometrového okolí. Horizont s označením 1950 vznikl na základě vojenských topografických map v měřítku 1:25 000 pocházejících z let 1952 až 1956. Dále byly použity vojenské topografické mapy z let 1988–1995 pro zpracování časového

horizontu, který je souhrnně označován jako 1990. Časový horizont 2004 byl vytvořen nad základní topografickou mapou, a konečně letecké snímky z roku 2019 byly využity pro vektorizaci současného krajinného pokryvu. Celkem bylo v zájmovém území na základě použitých datových zdrojů rozlišeno osm kategorií krajinného pokryvu (Tab. 1). Minimální mapovaná jednotka měla velikost 0,8 ha a šířku alespoň 40 m.

Tabulka 1 – Kategorie krajinného pokryvu

Kategorie krajinného pokryvu	Popis
Orná půda	<i>Pole, mozaiky polí, stromů a drobných vinic, úhory, lada</i>
Trvalé travní porosty	<i>Louky, pastviny, stepi, vřesoviště, travinobylinné porosty, rašeliniště</i>
Zahrady a sady	<i>Intenzivní a extenzivní sady, velké zahrady navazující na intravilán</i>
Lesy	<i>Lesní a nelesní dřevinná vegetace, souvislé porosty keřů, lesní školky</i>
Vodní plochy	<i>Rybníky, nádrže, tůně, jezera, zaplavené těžební areály, slepá říční ramena</i>
Zastavěné plochy	<i>Souvislá, rozptýlená zástavba, chatové kolonie, průmyslové, vojenské a zemědělské areály</i>
Rekreační plochy	<i>Tábořiště, kempy, rekreační objekty, golfová hřiště, zahrádkářské kolonie</i>
Ostatní plochy	<i>Lomy, výsypky, skládky, ruiny, hráze velkých přehrad</i>

Vývoj krajinného pokryvu v CHKO Český les. 1 – situace v roce 1950, 2 – situace v roce 2019

Následně byly analyzovány a porovnány podíly jednotlivých kategorií krajinného pokryvu charakterizující proměny krajiny v rámci CHKO Český les a v okolí. Pomocí analýz překryvu byla hodnocena stabilita krajiny, to znamená, kde a na jak velké části území zůstala z hlediska kategorií krajinného pokryvu krajina stabilní a kde se naopak proměnila (za sledované 4 časové horizonty jsme schopni popsat 0 až 3 změny).

Hodnocení přírodních stanovišť podle stability využívání ploch

Analýza stability využívání krajiny byla použita pro vyhodnocení zastoupení jednotlivých přírodních stanovišť a jejich formačních skupin na plochách se stabilním nebo měnícím se způsobem využití. Ke zpracování údajů byl využit Katalog biotopů České

republiky (Chytrý a kol. 2010) a aktualizovaná vrstva mapování biotopů (AOPK ČR). Z analýzy byla vyjmuta stanoviště silně ovlivněná nebo vytvořená člověkem. Mozaikovitě plochy byly do analýzy zahrnuty pouze v případě, že převládající typ přírodního stanoviště pokrýval minimálně 51 % rozlohy mapovaného polygonu. V analýzách bylo dále pracováno pouze s tímto dominantním typem biotopu.

Rozvoj antropogenních struktur

S větší podrobností než v případě krajinného pokryvu bylo přistoupeno k pořízením dat antropogenních struktur, mezi něž spadá síť komunikací (cesty, silnice, ulice) a zastavěné a rekreační plochy (sportoviště včetně golfových hřišť, kempy). Plošné struktury byly vymezeny manuálně

vektORIZACÍ S minimální velikostí plošky 0,2 ha, a to na základě vojenských topografických map v měřítku 1:10 000 z let 1957 až 1971, základních topografických map pořizovaných mezi lety 1988 a 1993 a ortofotomnímků a databáze ZABAGED ČÚZK pro roky 2004 a 2019. Mimoto byla hodnocena přítomnost zastavitelných ploch. Tato data byla poskytnuta krajskými úřady z územně-plánovacích dokumentací.

Analýza fragmentace krajiny

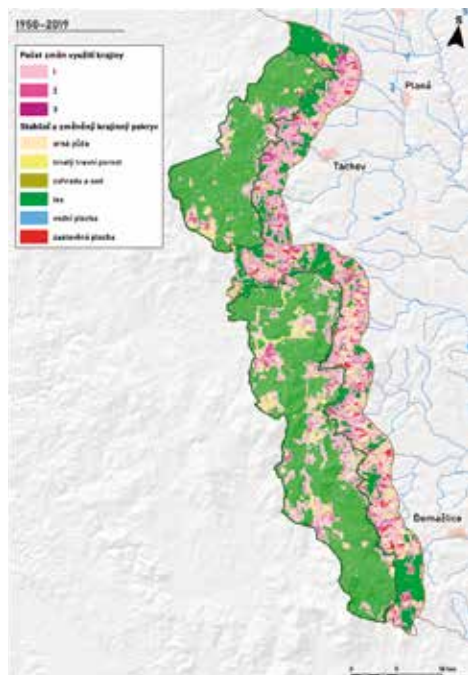
Fragmentace krajiny představuje proces, při kterém je souvislá část území rozdělována do menších segmentů vlivem různých fragmentačních bariér (především antropogenní infrastrukturou, Jaeger 2000). Míra fragmentace krajiny byla vypočtena pomocí metody efektivní velikosti oka (zkr. EVO) vyjadřující pomyslnou schopnost propojení dvou náhodně umístěných bodů (jedinců) v krajině (Girvetz a kol. 2008). Vstupní data pro analýzu míry fragmentace tvořilo

zájmové území (CHKO Český les a okolí), pravidelná síť čtverců (500 x 500 m) a fragmentační geometrie, tedy soubor bariér v krajině, která byla sestavena ze zastavěných ploch, silniční a cestní sítě a rekreace pro výše zmíněné časové horizonty. Nástroj počítající EVO vyhodnocoval velikost ploch, které zbydou po vyříznutí fragmentační geometrie do vrstvy zájmového území.

Analýzy byly zhotoveny ve dvou variantách fragmentační geometrie: se silnicemi zohledňujícími intenzitu provozu a zástavbu (FG-a) a se silnicemi vyjádřenými záborem půdy, cestami, zástavbou a rekreací (FG-b). Intenzita provozu se zjišťuje při Celostátním sčítání dopravy (CSD) ve formě dopravně-inženýrské charakteristiky zvané roční průměr denních intenzit (Bartuška a kol. 2016). Intenzita provozu na silnicích byla vyjádřena obalovou zónou, jejíž velikost se odvíjela od intenzity provozu takto: 1 auto = 1 cm poloměru obalové zóny. Intenzita provozu se během CSD sleduje na dálnicích, silnicích pro motorová vozidla, silnicích I. a II. třídy a vybraných silnicích III. třídy. Ostatním silnicím, které neměly informaci o intenzitě provozu, byla v tomto případě přiřazena hodnota tak, aby v analýze působily alespoň jako fyzický zábor půdy.

Analýza konektivity krajiny

Analýza konektivity krajiny měla za cíl vymezit jádrová území pro vybrané funkční skupiny živočichů a osy migračních koridorů mezi těmito jádry, a to jak na území CHKO, tak v jeho okolí, a detekovat případné kolize se stávajícími a plánovanými antropogenními strukturami (dopravní infrastruktura, zastavitelné území). Podkladem pro modelování konektivity byly modely vhodnosti prostředí pro několik skupin

Grafické znázornění změn krajinného pokryvu mezi lety 1950 a 2019

živočichů (měkkýši, motýli, ptáci a savci lesů, obojživelníci luk, motýli mokřadů a ptáci vod). Nejprve byla na jejich základě vymezena jádrová území splňující parametry habitatové vhodnosti a jejich minimální velikosti dle nároků jednotlivých funkčních skupin živočichů. Poté byl vytvořen tzv. rezistenční povrch, tedy inverzní hodnota k modelům habitatové vhodnosti stanovující míru odporu krajiny pro pohyb dané skupiny živočichů. Analýza konektivity využívala metodu modelování tzv. cesty nejmenších nákladů (Etherington 2016) s využitím nástroje Linkage Mapper Toolbox 3.0 (McRae & Kavanagh 2011), do které vstupovala jádrová území a rezistenční povrch. Výsledkem byla síť migračních koridorů spojující jednotlivá jádrová území vymezená pro každou funkční skupinu živočichů.

Prioritizace územní ochrany krajiny

Data o kvalitě krajiny byla podkladem pro hodnocení priority územní ochrany CHKO Český les se zahrnutím okolí. Vstupní data byla rozčleněna do 4 skupin: první popisovala hodnoty z hlediska vhodnosti pro vybrané organismy (použity byly modely habitatové vhodnosti pro živočišné druhy expertně vybrané kolegy ze správy CHKO a členy autorského kolektivu tohoto textu, celkem se jednalo o 54 druhů) a modelovanou bohatost rostlin lesů a travních porostů na základě dat pro původní druhy a druhy

z červeného seznamu (Divíšek & Chytrý 2018). Druhá skupina dat pak hodnotila krajinu z pohledu přírodních kvalit krajiny, kde bylo použito více hledisek (heterogenita krajinné struktury, geodiverzita, pestrost, kvalita a zastoupení biotopů, počet taxonů, přítomnost přirozených lesů; Vrška a kol. 2023) a třetí z hlediska kulturních hodnot krajiny (přítomnost historických kulturních krajin; Šantrůčková a kol. 2023). Poslední čtvrtý dataset charakterizoval míru antropogenní transformace krajiny na devítistupňové škále dle kategorií KVES (viz podrobněji Romportl a kol. 2021).

Analýza prioritizace probíhala v prostředí software Zonation (Moilanen a kol. 2005, Moilanen & Kujala 2006) v rozlišení rastru 100 x 100 m. Výše zmíněné skupiny dat byly pomocí tohoto software zpracovány nejprve jednotlivě, a následně byly tyto čtyři produkty zpracovány za vzniku finální prioritizace. Jednotlivé datové vstupy lze v analýze vážit, k čemuž bylo přistoupeno v případě jednotlivých živočišných druhů. Princip prioritizace funguje na základě vrstvení dat na sebe a algoritmus poté „odebírá“ a ohodnocuje jednotlivé buňky rastru, až je území rozčleněno na 100 stejně velkých částí, přičemž se jedná o rozdělení hierarchické, to znamená, že například 5 % nejceněnějšího území se nachází v rámci nejceněnějších 10 % rozlohy.

Výsledky

Vývoj krajinného pokryvu a hodnocení přírodních stanovišť NATURA 2000

Krajinný pokryv CHKO Český les je stabilní – nezměnil se za sledovanou dobou na 81 % území. Vysoké je zastoupení lesa, které se od 50. let 20. století ještě postupně zvyšovalo ze 73 % na 82 %. Z území naopak téměř vymizela orná půda. Trvalé travní porosty si udržovaly po celou dobu podobnou výměru rozlohy od zhruba 15 % do 17 %. Zastavěné plochy jsou přítomny jen minimálně.

Srovnání s krajinným pokryvem ve tříkilometrovém okolí ukazuje značný kontrast – v něm převažuje otevřená krajina se zemědělským využitím; ze začátku zejména orná půda, jejíž rozloha se v průběhu sledovaného období významně zmenšila (ze 40,2 % území na 16,8 %), a po roce 1990 trvalý travní porost (do roku 1990 pokles z 26,7 % na 18,8 % a následný nárůst na 37,1 %). Kromě toho se také zvýšila rozloha lesa (z 29,6 % na 39,7 %) a značně se rozšířily i zastavěné

Rok	Podíl rekreačních ploch (%)								Podíl zastavěného území (%)		Podíl zastavitelného území (%)	
	Sjezdové tratě		Sportoviště a další		Kempy		Celkem					
	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO
1960	0,00	0,000	0,04	0,000	0,00	0,000	0,04	0,000	3,34	0,39	-	-
1990	0,04	0,000	0,12	0,000	0,00	0,001	0,16	0,002	4,26	0,45	-	-
2006	0,04	0,003	0,11	0,003	0,00	0,001	0,16	0,007	4,69	0,49	-	-
2019	0,04	0,003	0,11	0,003	0,00	0,001	0,16	0,007	5,11	0,55	1,64	0,60

Tabulka 2 – Srovnání podílu rekreačních ploch, zastavěného a zastavitelného území na rozloze CHKO Český les a okolí mezi roky 1960, 1990, 2006 a 2019

plochy (z 2,9 % na 5 %). Ostatní kategorie krajinného pokryvu jsou zastoupeny velmi málo. Jedná se tedy o krajinu dříve intenzivně zemědělsky využívanou, nyní s extenzivnějším využitím v podobě trvalých travních porostů a lesa, který na území CHKO navazuje zejména na severu a v okolí Přimdy. Okolí se také daleko více proměnilo – skoro z poloviny (stabilní zůstal krajinný pokryv na 50,1 %; Obr. 1, 2).

Pro časové horizonty od roku 1990 bylo také pořízeno hrubé srovnání vývoje krajiny v sousedním Bavorsku na základě dat Corine land cover. V Německu lze zaznamenat obdobné trendy jako v českém okolí CHKO Český les. Došlo k nárůstu plochy lesa, trvalých travních porostů a zastavěných a rekreačních ploch a naopak úbytku orné půdy. Jiné jsou však proporce, nalezneme zde okolo 60 % lesa, tedy více než v českém okolí CHKO, ale méně než v samotné CHKO. Rozloha orné půdy poklesla z 23 % na 10 %, což je vyšší podíl než v CHKO, ale méně než v českém okolí CHKO. Trvalé travní porosty v německém okolí a CHKO měly v letech 1990 a 2006 podobné podíly rozloh, následně pro rok 2019 narostl podíl rozlohy více v Německu na 26 % oproti 17 % v CHKO. Vyšší podíl a nárůst mají pak trvalé travní porosty v českém okolí CHKO, kde

plochy narostly od roku 1990 z 19 % na 37 % v roce 2019.

Velikost podílu ploch se stabilním a měnícím se způsobem využití v CHKO a jejím okolí odpovídá přítomnosti přírodních stanovišť NATURA 2000. V místech se stabilním způsobem využití je celková rozloha těchto stanovišť výrazně větší a větší jsou i jednotlivé plochy. Naopak na územích, na kterých došlo ke změně využití, je celková rozloha těchto stanovišť asi třetinová a jsou rozdrobeny do mnoha malých plošek. Hodnotná přírodní stanoviště v CHKO významně převažují nad počtem a plochou těchto stanovišť mimo CHKO. V CHKO jsou na plochách se stabilním způsobem využití významně zastoupeny zejména lesní porosty, především biotopy bučin a smrčín. Lužní lesy, louky a pastviny (jedná se zejména o mezofilní ovsíkové louky a vlhké pcháčové louky, v menší míře o vlhká tužebníková lada a pohánkové pastviny) jsou přítomny na plochách se stabilním i měnícím se způsobem využívání. V okolí CHKO jsou z biotopů NATURA 2000 nejrozsáhlejší louky a pastviny (opět zejména mezofilní ovsíkové louky a vlhké pcháčové louky, následovaná vlhkými tužebníkovými lady), které se nacházejí rovnoměrně na plochách se stabilním i měnícím se využitím.

Rok	Hustota komunikačních sítí (km/km ²)								Hustota rekreační infrastruktury (km/km ²)	
	Silniční síť		Uliční síť		Cestní síť		Celkem		Vleký, dráhy, můstky	
	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO	Okolí	CHKO
1960	0,81	0,55	0,36	0,05	4,21	4,38	5,40	4,99	0	0
1990	0,92	0,63	0,47	0,05	2,86	3,96	4,27	4,63	0,001	0,000
2006	1,06	0,52	0,50	0,05	3,01	4,45	4,60	5,02	0,003	0,001
2019	1,06	0,52	0,52	0,05	3,02	4,39	3,55	4,96	0,003	0,001

Tabulka 3 – Srovnání hustoty komunikačních sítí a rekreační infrastruktury v CHKO Český les a okolí mezi roky 1960, 1990, 2006 a 2019

Z lesních biotopů mají největší rozlohu lužní lesy, a to zpravidla na plochách s měnicím se využitím. Sporadicky se zde nacházejí také bučiny, které jsou vázány na plochy se stabilním způsobem využití.

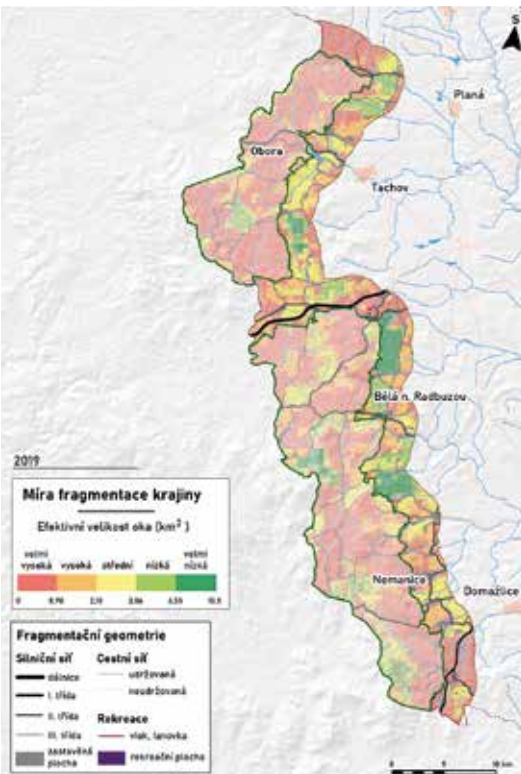
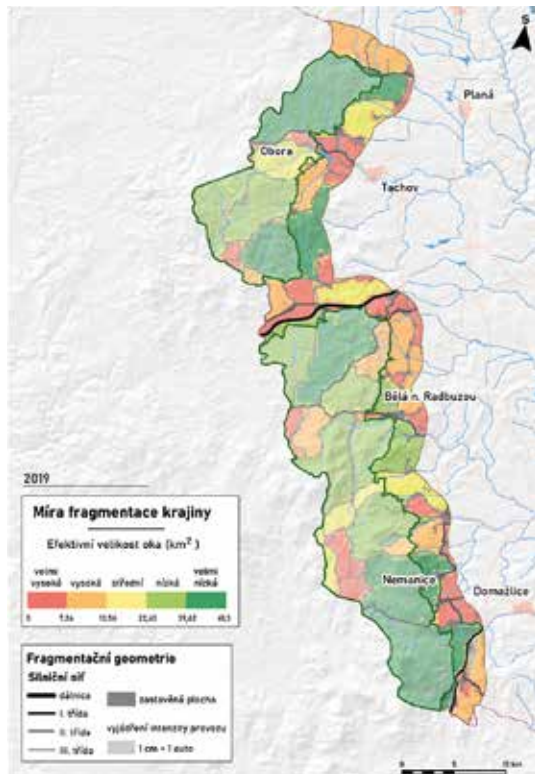
Rozvoj antropogenních struktur

Podobně jako u krajinného pokryvu a jeho vývoje panuje značný kontrast i u vývoje antropogenních struktur. Ty nalezneme především v tříkilometrovém okolí. Podíl zastavěného území v okolí je desetinásobně vyšší než v samotné CHKO (Tab. 2). Během sledovaného období se rozšířily obytné části (Přimda, Chodov), chatové oblasti (Babylon, Pila) a zahrady. Vznikaly hraniční přechody, a s tím spojené zázemí. Na druhou stranu vlivem celospolečenského vývoje zanikaly drůbežárny, malé obce a samoty (Lučina, Bažantov). V důsledku výstavby dálnice D5 (v mezidobí 1990 až 2004, úsek Plzeň-Sulkov – Rozvadov byl uveden do provozu v roce 1997) nastal rozvoj obslužných ploch v jejím zázemí a u hraničního přechodu Rozvadov. Poslední mezidobí bylo provázáno dalším rozvojem obytných ploch i ploch sloužících komerčnímu využití (např. Rozvadov) a stavbou solárních elektráren (Bělá nad Radbuzou, Svatá Kateřina). Výraznější úbytek zástavby

nastal v důsledku zániku vojenských kasáren u Zadního Chodova. Podíl rekreačních ploch v okolí CHKO je od 90. let minulého století více méně stabilní (Tab. 2). Z rekreačních ploch převládají sportoviště. U Přimdy se nachází jediný lyžařský areál. Zastoupení rekreačních ploch v CHKO je zanedbatelné. Rozvoj území v podobě nové zástavby je plánovaný především v okolí CHKO. Vymezených zastavitelných ploch je tam bezmála 3x více než v CHKO, např. u Bělé nad Radbuzou, Klenčí pod Čechovem nebo Horní Folmavě (Tab. 2).

Silnic v okolí po roce 1990 přibýlo, zejména v souvislosti s výstavbou dálnice D5 (Tab. 3). Přibýly také ulice spolu s rozvojem zástavby, naopak poklesla hustota cestní sítě ve volné krajině, což je spjaté s kolektivizací zemědělství a rušením polních cest. V CHKO je hustota silnic, ulic i cest poměrně stabilizovaná. Silnic je zhruba dvakrát méně než v okolí, ulic od 90. let 20. století zhruba desetkrát méně. Cest je naopak více než v okolí. V převážně lesní krajině CHKO zůstává jejich délka stabilní.

Tabulka 2: Podíl rekreačních ploch, zastavěného a zastavitelného území na rozloze CHKO Český les a okolí.

Míra fragmentace krajiny v roce 2019 způsobená zástavbou a silnicemi (FG-a, vlevo) a zástavbou, silnicemi, cestami a rekreačními plochami (FG-b, vpravo)

Analýza fragmentace krajiny

Míru fragmentace krajiny CHKO a jejího okolí ovlivňuje poloha v hornatém území na hranicích s Německem, vývoj sídelní struktury (zánik vesnic) v minulosti, ale také výstavba dálnice D5 napříč územím oddělující severní a jižní část CHKO. Míra fragmentace krajiny způsobená zástavbou a silnicemi (FG-a) je vyšší v okolí CHKO. Nejvíce fragmentované území se nachází v okolí dálnice D5, Domažlic, Tachova či v blízkosti státní hranice (státní hranice působí jako námi stanovená hranice území a nemusí mít všude fragmentující efekt). Území s nejnižší mírou fragmentace se nachází u Nemanic, jižně mezi D5 a Bělou nad Radbuzou či na severu v okolí Obory

(Obr. 3). Vývoj míry fragmentace krajiny zástavbou a silnicemi vykazuje setrvalý nárůst fragmentace, jak v okolí, tak v samotné CHKO. Výrazný je vývoj míry fragmentace krajiny v okolí CHKO, kde průměrná EVO klesla z 23,45 km² v období označeném rokem 1950 na 18,66 km² pro současnost.

Zahrnutím cestní sítě a rekreace (FG-b) se míra fragmentace krajiny CHKO a jejího okolí rapidně zvýší (Obr. 3). Je to velkou měrou způsobeno hustou sítí lesních cest, jejichž vliv na krajinu je samozřejmě různý a často nízký. Území s nízkou mírou fragmentace se (paradoxně) nachází v okolí CHKO, jedná se však o velké bloky zemědělsky využívané půdy, v dnešní době většinou zatravněné.

Konektivita krajiny pro vybrané skupiny živočichů vázaných na les (vlevo)
a vodní a mokřadní společenstva (vpravo)

Analýza konektivity krajiny

Poloha, tvar a krajinný pokryv území předurčují, že CHKO je významným územím z hlediska konektivity především pro lesní druhy s návaznostmi na sever do Slavkovského lesa a dále do Krušných a Doupovských hor a na jih na Šumavu (Obr. 4). Kromě toho také existují roztroušené lesy sloužící jakožto tzv. nášlapné kameny při migraci směrem na východ do většího lesnatého komplexu Brd. Dosti významné a hodnotné jsou v Českém lese a okolí ale i mokřadní biotopy a vlhké louky. Nivní polohy podél toků pak často představují i přirozené migrační trasy. Důležité je v širší oblasti území okolo Radbuzy, Nemanického potoka, Úhlavky apod. Otevřené nivní biotopy jsou vhodné pro šíření motýlů

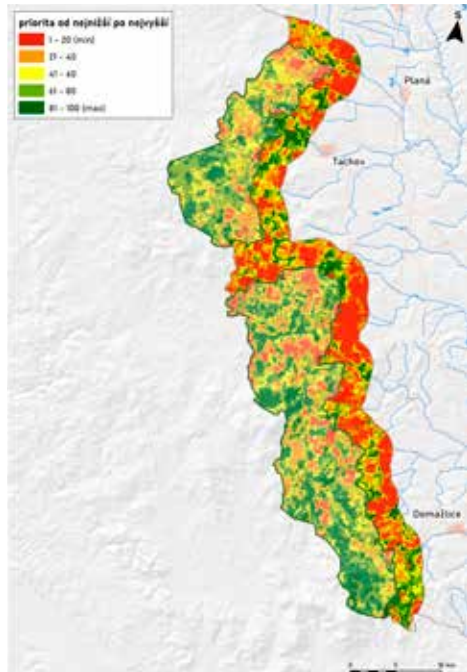
mokřadů a vlhkých luk. Nepřerušované nivy jsou přístupné i pro obojživelníky. Ačkoliv v okolí nalézáme spíše středně velké či menší rybníky, jedná se často o důležité biotopy pro mokřadní a vodní ptáky (např. PR Tisovské rybníky, PR Postřekovské rybníky).

Zásadním limitem dálkové migrace je existence dálnice D5 s omezeným množstvím funkčních průchodů. Jde o klíčové území pro zachování konektivity krajiny a propojení severní a jižní části CHKO. Dálnice je z větší části na německé straně zprůchodněna u hraničního přechodu a západně od Rozcestí (průstředí pod dálničními mosty). Dále je pak migrace více limitována intenzivnějším zemědělstvím a hustším osídlením v oblasti Všerubské brázd.

Prioritizace územní ochrany krajiny

Výsledky analýzy prioritizace ukazují na tři typy prostředí, které jsou nejceennější:

1) lesní komplexy s přirozenější druhovou skladbou, často již nyní maloplošně

Mapa prioritizace územní ochrany přírody
v CHKO Český les a okolí

chráněné: Čerchov a okolí, Starý Herštejn, Velký Zvon a okolí a dále také hřeben Škarmanky a okolí Havranu; 2) podmáčená stanoviště, a to jak lesní, tak v otevřené krajině, konkrétně okolí Ostrůvku, Farské bažiny, NPP Na požárech, okolí Nivního nebo Nemanického potoka; 3) luční enklávy jako okolí bývalé Stoupy, lokalita mezi obcí Obora a vodní nádrží Lučina a také Diana nebo Pleš. Nejnižší prioritu naopak vykazují unifikovanější lesní komplexy na severu CHKO nebo na sever od Nových Domků, v jižní části CHKO pak ty na západ od Přimdy a Bělé nad Radbuzou.

Analýza proběhla i se zahrnutím tříkilometrového okolí za hranicí CHKO. Tam se jeví jako prioritní širší lokalita v okolí vodní nádrže Lučina, území podél vodních toků Mže, Radbuzy východně od Bělé, Pivoňky mezi Mnichovem a Poběžovicemi, Bystřice a Teplé Bystřice a také Lužního nebo Kateřinského potoka. Dále dle analýz vykazuje zvýšenou kvalitu okolí Přimdy – samotný vrchol s přírodní rezervací a také území v jihovýchodním sousedství obce. Návaznosti území s vyšší prioritou jsou patrné také v okolí České Kubice a dále směrem na Všerubskou vrchovinu. Zbývající část okolo CHKO je více člověkem, především zemědělsky, využívaná, a proto zde nenacházíme více prioritních území (Obr. 5).

Shrnutí

CHKO Český les a její okolí představují značně kontrastní území. CHKO je převážně zalesněná s minimem antropogenních struktur snad vyjma vyšší přítomnosti lesních cest. Naopak v tříkilometrovém okolí se nachází převážně zemědělsky využívaná krajina s větším množstvím sídel a s dalšími antropogenními strukturami. Z tohoto důvodu je důležité ochránit propojení CHKO s jejím okolím. Jedná se zejména o zachování konektivity krajiny mezi severní a jižní

částí CHKO, tedy o průchodnost dálnice D5, ale také o jižní okolí CHKO na území Všerubské vrchoviny, kde jsou plánovány investice do dopravní infrastruktury.

Vzhledem k charakteristikám obou analyzovaných částí je tak hodnotou území CHKO jeho stabilita a celistvost z pohledu přírodnějších kategorií krajinného pokryvu a relativní nedotčenost intenzivnější lidskou činností, kterou by bylo dobré zachovat i do budoucna. Území by mělo být

spravováno zejména s ohledem na nejceněnější části krajiny, které nacházíme v CHKO i blízkém okolí, jako jsou fragmenty původních a přírodě blízkých lesů, mokřadní a lužní stanoviště a luční enklávy v místech bývalého osídlení se specifickým geniem

loci, které zasluhují péči, aby nedošlo k jejich zarůstání a následnému zániku.

Výsledky projektu včetně geoportálu naleznete na stránkách <https://www.monitoring-krajiny.cz/>.

Poděkování

Studii bylo možné realizovat díky podpoře Ministerstva životního prostředí v rámci smlouvy mezi MŽP a VÚK, v. v. i. v oblasti „Biologický výzkum a monitoring na úrovni krajiny ČR – zajištění odborné podpory pro činnost resortu životního prostředí“, participace CDV byla podpořena Ministerstvem dopravy v rámci programu dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumných organizací.

Použitá literatura:

- Bartuška L., Bíba V., Jeřábek K. (2016): Verification of Methodical Procedure for Determining the Traffic Volumes Using Short-term Traffic Surveys. – *Procedia Engineering*, 161, 275–281.
- Divíšek J., Chytrý M. (2018): High-resolution and large-extent mapping of plant species richness using vegetation-plot databases. *Ecological Indicators*, 89, 840–851.
- Etherington T. R. (2016): Least-Cost Modelling and Landscape Ecology: Concepts, Applications, and Opportunities. *Current Landscape Ecology Reports*, 1, 40–53
- Girvetz E. H., Thorne J. H., Berry A. M., Jaeger J. A. G. (2008): Integration of landscape fragmentation analysis into regional planning: A statewide multi-scale case study from California, USA. *Landscape and Urban Planning*, 86(3-4), 205–218.
- Chytrý M., Kučera T., Kočí M., Grulich V., Lustyk P. [eds.] (2010): Katalog biotopů České republiky. Ed. 2. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha.
- Jaeger J. A. G. (2000): Landscape division, splitting index, and effective mesh size: new measures of landscape fragmentation. *Landscape Ecology*, 15, 115–130.
- Janík T., Zýka V., Lachová B. (2022): Změny krajiny Českého lesa od 50. let 20. Století. *Český les*, 21, 37–41.
- McRae B. H., Kavanagh D. M. (2011): Linkage Mapper Connectivity Analysis Software. The Nature Conservancy, Seattle WA. Available at: <https://circuitscape.org/linkagemapper>.
- Moilanen A., Franco Aldina M. A., Early Regan I., Fox R., Wintle B., Thomas C. D. (2005): Prioritizing multiple-use landscapes for conservation: methods for large multi-species planning problems. *Proceedings of the Royal Society B.*, 272, 1885–1891.
- Moilanen A., Kujala H. (2006): Zonation spatial conservation planning framework and software v. 1.0, user manual. Edita.
- Romportl D., Andreas M., Chumanová E., Janík T., Mrkvová B., Tichopádová E., Vojta J., Zýka V. (2021): Metodika komplexního hodnocení druhové a habitatové diversity v krajině ČR.
- Šantrůčková M. a kol. (2023): Území pravděpodobného výskytu historických kulturních krajin. Soubor specializovaných map s odborným obsahem. VÚKŮZ, v.v.i., Průhonice. Dostupné z <https://divland.cz/wp-content/uploads/2024/02/SS02030018-V86.pdf>.
- Vrška T., Hort L., Adam D. (2023): Vrstva přirozených lesů.

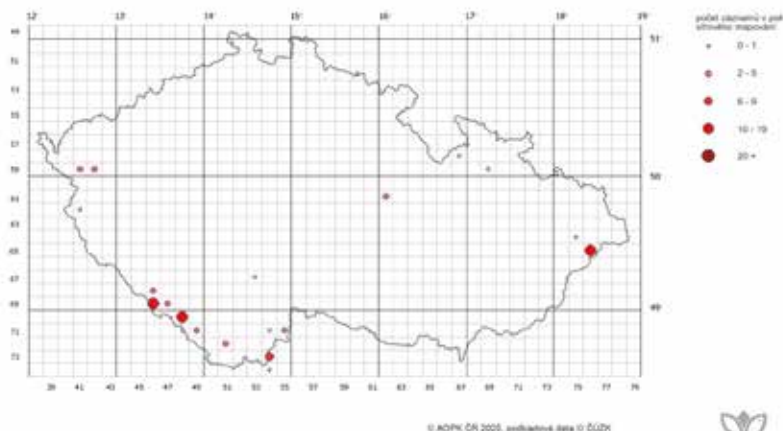
Pavučinec výjimečný z PR Pavlova Huť,
mladší plodnice, foto: L. Zelený

PAVUČINEC VÝJIMEČNÝ

v Českém lese

Autor: **Luboš Zelený**

PAVUČINEC (ROD *CORTINARIUS*) JE MYKOLOGY VŠEOBECNĚ POVAŽOVÁN ZA NEJVĚTŠÍ SKUPINU LUPENATÝCH HUB S VÍCE NEŽ 2 000 POPSANÝCH DRUHŮ, KTERÉ JSOU ROZŠÍŘENY PO CELÉM SVĚTĚ (KIBBY & TORTELLI 2022). NEJVÍCE PROBÁDANÉ JSOU DRUHY ROSTOUCÍ V EVROPĚ, SEVERNÍ A JIŽNÍ AMERICE, V POSLEDNÍCH LETECH PŘIBÝVAJÍ STUDIE Z AUSTRÁLIE ČI NOVÉHO ZÉLANDU. MNOHÉ PAVUČINCE LZE V TERÉNU VELMI DOBRĚ ZAŘADIT DO RODU, OBTÍŽNĚJŠÍ TO VŠAK BÝVÁ S JEJICH DRUHOVÝM OZNAČENÍM.

Rozšíření pavučince výjimečného *Cortinarius rubellus*
dle Náleзовé databáze ochrany přírody (zdroj: AOPK ČR)

V odborné literatuře se často setkáme s dělením tohoto velkého rodu na vícero menších pomocných skupin (kupř. *Dermocybe*, *Myxaciium*, *Leprocye* aj.), které se vyčleňují na základě podobných morfologických znaků (tvar plodnice, charakter pokožky klobouku atd.). Některé pavučince jsou jedlé (pavučinec osikový, p. různý), většina ale patří mezi houby nejedlé či jedovaté. Asi nejznámější je pavučinec plyšový *Cortinarius orellanus* obsahující jed orellanin, který poškozujee játra a ledviny. V závažných případech tato otrava vede až ke smrti. Co je zajímavé a patrně hlavní příčinou doložených úmrtí je, že otrava se může projevit až 21 dnů po požití houby! Málokdo si po třech týdnech vzpomene, že měl k obědu smaženici, natož aby si vybavil houby, které do ní strčil.

V Česku roste dle odhadu mykologů 600-700 druhů pavučinců, celkový počet však nelze úplně přesně stanovit vzhledem k obtížné determinaci jednotlivých druhů. V rámci orientačního mykologického průzkumu našel autor článku 25. července 2021 větší množství plodnic pavučince výjimečného *Cortinarius rubellus* v Přírodní

rezervaci (PR) Pavlova Hut' na Tachovsku. Tento krásný pavučinec roste vzácněji v létě ve vlhkých jehličnatých lesích (především v podmáčených smrčinách), často ve vyšších polohách. Patří do skupiny smrtelně jedovatých pavučinců v okruhu právě zmíněného pavučince plyšového *Cortinarius orellanus*, ostatně obsahuje stejný jed orellanin. Z Českého lesa je výskyt pavučince výjimečného doložen ještě z PR Farské bažiny (2017). Většina recentních lokalit v Česku se nachází na Šumavě (Prášíly, Modrava, Strážný, Lenora) a v Novohradských horách.

Pavučinec výjimečný je mykorrhizní houba rostoucí pod smrky na podmáčených stanovištích, obvykle v porostech rašeliničů, což přesně odpovídá charakteru PR Pavlova Hut'. Klobouk bývá v mládí kuželovitý, později rozložený, 5-6 cm v průměru, s výrazným hrbolem na středu, barva okrově načervenalá. Povrch je jemně šupinkatý a matný. Lupeny jsou řídké, v barvě klobouku, později rezavé. Třeň válcovitý, vláknitý, cihlově zbarvený s výraznými prstencovými žlutými pruhy vlna na povrchu. Dužnina na řezu je nažloutlá, ve spodní části až

Pavučinec plyšový (zdroj: Von Andreas Kunze - Eigenes Werk, CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=30973327>)

Mladá plodnice pavučince plyšového (zdroj: Autorstwa Thomas Pruß, CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31657349>)

Pavučinec citrónový (zdroj: Di Questa immagine è stata creata dall'utente walt sturgeon (Mycowalt) di Mushroom Observer, una fonte per immagini micologiche. Puoi contattare questo utente qui. - Questa immagine è il numero 361132 di Mushroom Observer, una fonte di immagini micologiche., CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=30973515>)

oranžovookrová. Vůně je nevýrazná nebo s ředkvovým či křenovým zápachem. Spory jsou elipsoidní a výrazně bradavčité. Netrénované oko si jej může splést právě s pavučincem plyšovým, který je však teplomilný a roste v listnatých lesích zejména pod duby. Pavučinec citronový *Cortinarius limonius* rostoucí na podobných lokalitách se liší zejména hygrofánním (= za vlhka tmavnoucím) kloboukem a živějším oranžovým zbarvením plodnic.

Pavučinec výjimečný je vzácná houba vázána svým výskytem na podmačené smrčiny s rašelínkem, vyhledává výše položené lokality s přirozenou skladbou lesa

a s minimálními zásahy do vodního režimu. Je uvedený v Červeném seznamu makromycetů ČR (2024) v kategorii NT (téměř ohrožený druh).

Použitá literatura:

Calleda F., Campo E., Floriani M., Mazza R. (2021): Guida introduttiva al genere *Cortinarius* in Europa. – Edizioni Osiride, 1-294.

Kibby G., Tortelli M. (2022): The genus *Cortinarius* in Britain. – Great Britain, 1-149.

Zíbarová L., Kolényová M., Tejklová T., Zehnálek P. [eds.] (2024): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky. – Příroda, Praha, 46, 1-192.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY MÁ JAKO ORGANIZAČNÍ SLOŽKA STÁTU PRÁVO HOSPODAŘIT I S MAJETKEM ČR. AOPK ČR SPRÁVA CHKO ČESKÝ LES TAKTO SPRAVUJE I DVA RYBNÍKY MEZI POSTŘEKOVEM A KLENČÍM POD ČERCHOVEM V PŘÍRODNÍ PAMÁTCE POSTŘEKOVSKÉ RYBNÍKY, JIŽ MIMO ÚZEMÍ SAMOTNÉ CHRÁNĚNÉ OBLASTI. NACHÁZÍ SE ZDE MNOHO DROBNÝCH RYBNÍČKŮ A OCHRANA BYLA ZŘÍZENÁ ZEJMÉNA PROTO, ŽE JDE O VÝZNAMNÉ HNÍZDIŠTĚ A TAHOVOU LOKALITU PTACTVA.

VELKÉ TRABLE

s malým rybníkem

Autor: **Zdeněk Myslík**

Čolek velký před zimováním v náspu hráze, foto: Z. Myslík

Bobří okus, foto: Z. Myslík

Čápi bílí při lovu potravy v podmáčených loukách v okolí rybníka, foto: Z. Myslík

Bobří klamač v rekonstruované hrázi, foto: Z. Myslík

Větší Obecní rybník AOPK ČR pronajímá a slouží k extenzivnímu chovu ryb. Menší jsme si ponechali, abychom zde mohli zkusit různé metody a způsoby „ochranářského hospodaření“. Jedná se o malou vodní nádrž o ploše cca 1 ha, objemu 10 000 m³ a maximální hloubce 1,5 m. Napouštění probíhá několik set metrů dlouhým potrubím z náhonu, který slouží k obsluze i ostatních rybníků v soustavě. Podle starých katastrálních map se zdá, že zde původně byly dva menší rybníčky oddělené hrázkou.

A tak jsme se pustili do našeho rybníčního hospodaření. V roce 2010 byl rybník sloven a ponechán téměř bez ryb, aby se zde mohli rozmnožovat obojživelníci a lovit vodní ptáci. Nasazeno bylo několik línů obecných *Tinca tinca* a především drobná rybka slunka obecná *Leucaspius delineatus*. Výsledek

se rychle dostavil. Rybník zarostl vegetací, která pokryla téměř celou volnou vodní hladinu, a pro potápivé ptáky přestal být atraktivní.

Proto bylo přistoupeno k první velké akci – vytrhávání orobince. Byl zvolen termín koncem léta 2012, protože se v rybníce vyskytovala škeble rybníční *Anodonta cygnea* a nebylo možné ho nechat dlouho vypuštěný. Byla uvolněna téměř polovina vodní hladiny. Do rybníka bylo přisazeno několik velkých kaprů *Cyprinus sp.*, aby redukovali vegetaci a několik štik obecných *Esox lucius*, které měly regulovat kapří potěr. V této době se na náš rybník také přistěhoval bobr evropský *Castor fiber*. Výsledek se rychle dostavil. V roce 2013 vegetace téměř vymizela. Navíc se u nás bobrovi zalíbilo natolik, že si v zadní části postavil svůj hrad, kde

- 1** Výlov v roce 2015, foto: Z. Myslík; **2** Stav rybníka v červenci 2019, foto: Z. Myslík;
3 Střevlička východní, malá tělem ale jinak velký potížiště, foto: Autor: Seotaro, (cleaned up and denoised by Estrilda, and edited by Laitche) – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3310644>;
4 Karas stříbřitý, foto: Autor: George Chernilevsky – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5101359>; **5** Sumeček americký, foto: Autor: Noel Burkhead, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=649635>

bydlel. To nám nevadilo do té doby, než si začal stavět nory i v hrázi a ta se začala propadat. Vše vyvrcholilo tím, že ucpal výpustné zařízení a bylo nutné provést opravu.

Proto bylo přistoupeno ke druhé velké akci – oprava hráze a instalace klamače. Kvůli vypuštění a slovení nádrže bylo nutné propakat hráz. Výlov ovšem stál za to, v rybníce bylo obrovské množství štik, línů i několik velkých kaprů. Škeble musely být vysbírány a přeneseny na bezpečná místa. Přes zimu 2016 až 2017 byla provedena oprava rybníka. Důležité bylo opevnění návodního líce hráze, aby nemohla být poškozena bobrem a především instalace klamače, který měl zabránit ucpání výpusti. Jedná se o jakousi

klec, která nepustí bobra k požíráku a on neví, kde zabránit úniku vody. Rybník se začal napouštět v květnu 2017. Výsledek se rychle dostavil. Došlo k rozvoji zooplanktonu a objevili se první obojživelníci a bobr nás přestal trápit. Byli jsme na pokraji ochrannářského štěstí.

To však netrvalo dlouho. Z horní části povodí se k nám dostala střevlička východní *Pseudorasbora parva* – invazní druh pocházející ze Sibíře. Dokáže se rozmnožovat i několikrát ročně a svou žravostí dokáže zničit celý vodní ekosystém. Zároveň jako kapr ryje ve dně, takže dochází k velkému zákalu vody, a to brání růstu rostlin. A přesně to se stalo i u nás. Na konci roku 2018

Do „čtveřice“ všeho dobrého – upustit, vylovit, vypustit, zazimovat, foto: M. Kašparová

jsme měli krásný opravený rybník – ale bez vegetace a s průhledností sotva 30 centimetrů. Na jaře 2019 jsme tedy sehnali štiky a do rybníka jsme je vysadili. Měli jsme představu, že si na střevlíčkách pochutnají. Výsledek se tentokrát nedostavil, voda se nezlepšila, a to ani v dalším roce.

Bylo tedy přistoupeno ke třetí velké akci – výlov střevlíček a zimování. Obsah rybníka nás však nemile překvapil. Zbylo zde ještě několik štik a kaprů, hlavní biomasu však tvořili invazní druhy ryb. Hlavní byla střevlíčka, které mohlo být téměř 200 kg a podobnou hmotnost měli i karasi stříbrní *Carassius gibelio*. Nemile nás překvapila i přítomnost sumečka amerického *Ameiurus nebulosus*. Rybník byl již zcela ovládnut nepůvodními invazními druhy. Ze zimování bohužel sešlo, protože se v nádrži vyskytovaly škeble rybníční a neměli jsme připraveny náhradní biotopy ani souhlas Krajského úřadu, který je zde orgánem ochrany přírody. Doufali jsme tedy, že nám pomůžou rybožraví predátoři např. volavky, kteří vypuštěný rybník vyčistí. Pokusili jsme se taky ke dravým rybám přidat ještě candáta obecného, který by měl být specialista na drobnější rybky. Bohužel ani to

nestačilo. Při kontrolním výlovu v loňském roce jsme zjistili, že sice střevlíček výrazně ubylo, ale přibýlo sumečků, kteří se jimi živí.

Bylo tedy přistoupeno ke čtvrté velké akci – zimování a částečné letnění. V letošním roce jsme akci připravili pečlivěji. Všechny živé škeble byly vysbírány a přeneseny na určená místa. V zimě bude rybník bez vody a doufáme, že dojde k promrznutí bláta a úhynu všech nepůvodních ryb. V příštím roce bude rybník napuštěn jen částečně, aby se v litorálních pásmech mohla vyvinout vegetace.

Péče o rybník Okrouhlík nám zatím nepřináší příliš radosti a ani nemá tak pozitivní vliv na přírodu, jak jsme si představovali, ale umožnila nám získat mnoho cenných a praktických zkušeností. Navíc jsme mohli sledovat v přímém přenosu rozšiřování invazních druhů ryb a jejich devastující vliv na naši přírodu. Snaha o vytvoření kvalitního rybníčního biotopu se změnila na boj s invazními rybami. Zároveň jsme si vyzkoušeli, jaké je soužití s bobrem. Musíme říci, že zde máme pozitivní výsledky, i když to také někdy nebylo jednoduché.

„Broučci to chtěj taky“. Kopulující pár
majek obecných, foto: P. Brodecký

CO V PŘÍBĚZÍCH VČELÍCH MEDVÍDKŮ NEBYLO

Autor: **Zuzana Blažková**

NA SVĚTĚ DNES NAJDEME PŘES 70 000 DRUHŮ OBRATLOVCŮ, ALE VE SROVNÁNÍ S HMYZEM, PAVOUKY, KORÝŠI A DALŠÍMI SKUPINAMI BEZOBRATLÝCH ŽIVOČICHŮ, JDE O MALOU KAPKU V MOŘI. BEZOBRATLÝCH V SOUČASNOSTI NA PLANETĚ NAJDEME PŘES MILION DRUHŮ, ODHADEM 50 000 Z NICH ŽIJE I V ČESKU. POD NAŠIMA NOHAMA TAK NAJDEME ÚPLNĚ NOVÝ SVĚT. IDYLLICKY JEJ ZPRACOVAL LOUTKOVÝ VEČERNÍČEK PŘÍHODY VČELÍCH MEDVÍDKŮ A MÉNĚ IDYLLICKY JAN KARAFIÁT VE SVÝCH BROUČCÍCH.

Kopulující pár m. svařtělé, foto: J. Ohryzek

Majka *Berberomeloe majalis*, foto: By Siga - Own work,
CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15935186>.

Triungulin – první stádium vývojového cyklu zástupců majek (Meloidae).
Titěrná larvicka je parazit včel. Triungulini šplhají na květy, kde čekají na samice samotářských včel,
které si je nevědomky donesou do hnízd, kde nezvaný host požírá potravu
potravu pro včelí larvy i larvy samotné, foto: P. Brodecký

Realistického představení se chopili francouzští filmaři před skoro dvaceti lety v tehdy revolučním dokumentu Mikrokosmos. Ten ovšem nepostihl “život v trávě” ze všech úhlů. Jedním z nich je neoddiskutovatelný lýtý boj o život za nasazení chemických zbraní. Někteří z mnoha takových odmítačů Úmluvy o chemických zbraních se nachází na Domažlicku i Tachovsku.

Prohlášení o vyloučení odpovědnosti: Následující text byl psán s jistou mírou nadsázky a nízkého humoru, ale především s obdivem k životním formám, které tu byly dlouho před námi, a budou i po nás.

Největší hvězdou každé mediální okurkové

sezóny je dlouhodobě brouk majka *Meloe* sp. V Česku je zastoupen rovnou osmi druhy, které měly štěstí a dostaly i české jméno, a pěti zástupci pouze s latinským pojmenováním. Nejznámější a plošně nejrozšířenější jsou majka obecná *Meloe proscarabaeus* obývající především teplá slunná místa – okraje cest a světlých lesů, zato majka fialová *Meloe violaceus* míří spíše do vyšších poloh. Ostatně nejvýše byla nalezena na krkonošské Sněžce. Další druhy majek – m. duhová *Meloe variegatus*, m. krátkonohá *M. brevicollis*, m. podzimní *M. autumnalis*, m. uralská *M. uralensis* společně s lokálně vyhynulou m. uherskou *M. hungarus* jsou mnohem vzácnější. Dosavadní nálezy

Bradavičník dvojskvrnný, foto: J. Ohryzek

Páteříček černavý má kantaridin už ve svém latinském pojmenování *Cantharis nigricans*, foto: V. Slezák

Drabčík pobřežní, foto: P. Brodecký

pochází pouze z východní části Česka, s výjimkou majky krátkonohé dnes známé z Jeseníků, obývají především nejteplejší oblasti Moravy. Dalších 5 druhů je buď vedeno jako regionálně vyhynulé anebo s izolovaným rozšířením na jihu Moravy a ve středních Čechách.

Majky jsou očividně všude, a tak není divu, že v roce 2022 byla majka svaštělá *Meloe rugosus* nalezena i na hranicích CHKO na Domažlicku. Naše majky zaujmou na první pohled, jednak svou velikostí (a samičky i robustní zadečkovou částí) a jednak zbarvením. Hrbolatý povrch jejich těl upomíná na opracovaný kov, což je podtrženo lomem světla, který vytváří modrý, zelený až fialový lesk. V případě ohrožení majky vylučují na povrch těla kapičky hemolymfy obsahující kantaridin, který může na kůži

člověka způsobit nepříjemné puchýře. Ani ty nejsou jisté, pokud potřísněné místo opláchnete vodou. Dokud tedy nešťastné zvíře zůstane venku a nedostane se do trávicího systému. Pak věci začnou být zajímavé. Nechutně hořká a zapáchající tekutina má predátorům jasně naznačit, že sousto si mají hledat jinde, kantaridin postihuje totiž ledviny – poměrně zásadní orgán pro život. Tento fakt před 253 lety přivedl už tehdy nechvalně proslulého markýze de Sade k soudu za travičství, mimo jiné. A před 12 lety se o tom přesvědčili kolegové mladého vojáka, který ze sázky na polním cvičení snědl výhruzně vypadající *Berberomeloe majalis*, čímž si zajistil týdenní pobyt na nefrologické klinice v portugalské Coimbre.

Kantaridin produkuje taktéž výrazně metalicky zbarvený bradavičník *Malachius*

Pár vřetenušek kozincových na květu chřastavce poblíž
Přírodní památky Hvoždánská louka, foto: Z. Blažková

bipustulatus. Kovově vybarvený brouk obývá celou plochu Přírodní památky Hvoždánská louka, a to v nemalých počtech. Ale už tak drobné zvíře ho produkuje jen ve velmi omezeném množství, takže jeho vliv na člověka lze s čistým svědomím vyloučit. Podobně stopová množství kantaridinu vylučují i nevině vypadající páteříčci rodu *Cantharidae*. Ostatně ho mají i ve jménech.

I malý tvoreček ale může potrápít. Páteříčci jsou opravdu vesměs neškodní, opak platí o titěných pár milimetrů velkých drabčících druhu *Paederus riparius* žijících v NPP Na požárech. Rod *Paederus* je znám přítomností dráždivé látky – pederinu, v jejich hemolymfě. K vyloučení látky do okolí nedochází reflexivně jako u majek, ale pouze při poranění brouka nebo jeho... rozdrčením, jako když si při kontrole managementů sednete do trávy, abyste si dali svačinu. Jak dosvědčí jistí botanikové RP SCHKO Český les. Už v roce 1901 byla popsána tzv. pederinová dermatitida – podráždění kůže upomínající na účinky kantaridinu, ale vzniklá po kontaktu s těmito drabčičky. Trvalo dalších 50 let, než došlo k všeobecnému uznání izolované látky z těl drabčičků

jako jedu odlišného od kantaridinu a jeho pojmenování – pederin. Dnes víme i to, že drabčící *Paederus* dotýčný jed nevyrábí sami, dělají to pro ně symbiotické bakterie rodu *Pseudomonas* a také, že samičky ho mají víc než samci. Zajímavé je i to, že ze všech predátorů, které se drabčící snaží odradit, pederin odpuzuje převážně pavouky. Poslední výzkum nadto ukázal, že pederin a jeho deriváty zpomalují buněčné dělení, takže je studován jeho vliv a možné využití v léčebných metodách rakoviny.

Další skupinou, která se honosí chemickým arzenálem v nutnosti obrany, jsou pro laické oko nevině vypadající černo červení motýli – vřetenušky *Zygaena* sp. V Českém lese najdeme rovnou devět druhů. Nejvýznamnějším z nich je vřetenuška mokřadní, jíž se detailněji věnuje článek v čísle 19/2022 časopisu Český les, historie a příroda. Všechny s červenočerným vzorem a zásobou kyanidu jako špioni za Studené války. V hlavní letové sezóně vřetenušky vykazují gregarické chování, tj. sdružují se do velkých skupin – v jednotě je síla a vyšší koncentrace toxinů.

Slunéčko sedmítečné, vysoce efektivní dravec, foto: P. Brodecký

Slunéčko východní bezobratlý pomocník v zahradě,
škůdce i páchnoucí „otrapa“, foto: Z. Blažková

Pro některé nečekaný účastník chemických bojů je i slunéčko sedmítečné *Coccinella septempunctata*. Zástupce všežravých brouků byl v Karafiátových Broučcích popsán jako hodné, trpělivé vždy nápomocné stvoření. V reálném životě patří slunéčko mezi velmi aktivní a efektivní dravce. Je pravda, že jde ale o nápomocného dravce. Dospělí brouci i jejich larvy loví především mšice. A než se malá larva přemění v dospělou berušku, stojí to život několik set mšic. Pro laického pozorovatele roztomilé tečky na kontrastním červeném podkladu jeho krovek upozorňují predátory, že slunéčko je producent alkaloidů kokcinelinu a prekokcinelu, které z ní dělají nechutné a smradlavé sousto. A tak může nerušeně putovat krajinou a hledat další mšice jako cíl svých hemolymfy-lačných choutek. Zajímavostí je, že z jejich pozřených tkání si slunéčko také umí budovat další zásoby toxických látek.

Od roku 2006 nalézáme v naší krajině i slunéčko východní *Harmonia axyridis*, invazní druh z východní Asie, který se zabydlel masově v Přírodní památce Hvoždanská louka (Papoušek, 2019). Druh byl zavlečený do světa původně jako biologická kontrola škůdců v zemědělství – mšice, mery, ale i trásněnky, resp. plány na jeho úmyslné vysazení se měly účinkem, tak dlouho až se druh náhodou rozšířil z úmyslných chovů ve skleníkových kulturách v Evropě a separátně ještě ze Severní Ameriky. Historie šíření druhu je spletitá (Skuhrovec a kol, 2018), ale výsledkem toho je, že dnes neharmonickou “Harmonií” najdeme na všech kontinentech s výjimkou Antarktidy. Cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly a druh, který měl zemědělským producentům pomoci od škůdců, se jím sám stal. První pozornost laické veřejnosti si Harmonie zajistila v roce 2016, když vyděšená žena

z amerického Kansasu přinesla do ordinace svého psa v letargickém stavu s pěnou u tlamy. Ošetřující veterinář poté psovi – náruživému lovcí hmyzu vytáhl z tlamy 40 mrtvých slunéček východních.

Výčet hříchů tím ale zdaleka nekončí. V případě nouze o potravu požívá naše domácí slunéčka. Při neopatrné manipulaci nadto umí i bolestivě kousnout. Typické “beruščí” černo červené zbarvení upozorňuje, že i “Harmonia” produkuje koktejl obranných sloučenin jako slunéčko sedmítečné, dokonce ve vyšších koncentracích, a k tomu produkuje vlastní druhově specifickou látku harmonin. O čemž se přesvědčili například vinaři, kterým zimuje ve svazcích hroznů před sklizní a do lisovaných hroznů tak přidává nejenom protein, ale i nechutné látky ze své hemolymfy. Skuhrovec a kol. (2018) uvádí, že na znatelné “vylepšení” chuti stačí i jedna triliontina hemolymfy na objemovou jednotku vína. Nechtě koštuje!

Abychom ale neharmonickému invaznímu slunéčku jenom nekřivdili – studie z posledních let ukazují na možné využití harmoninu v medicíně. Látka vykazuje silné antimikrobiální účinky, včetně potlačení bakterie *Mycobacterium tuberculosis* zodpovědné za tuberkulózu a zimničky tropické *Plasmodium falciparum* – parazitického prvoka, který způsobuje malárii.

Z uvedeného vyplývají dvě věci. Jednak, slunéčka jsou zcela mylně považována za milý a neškodný hmyz. A jednak, příroda je zlá a krutá – nebezpečí číhá na každém květu a sebedrobnější větvičce, pod každým stéblem trávy. Bojte se. Moc se bojte. A vůbec tam nechodte. Anebo taky zůstaňte v klidu, příroda je úžasné, sofistikované soukolí, kde každý druh, každé to příslovečné kolečko má svoje nezastupitelné místo. Svět bezobratlých nám může připadat cizí a nebezpečný, ale stejně tak cizí je člověk pro hmyzí mikrokosmos s tím rozdílem, že nikdo ze zmíněných majek, drabčků, slunéček

a jiných nám opravdu aktivně neusilují o život. Naopak se zdá, že ho budoucím generacím ochrání. Nebo alespoň prodlouží.

Použitá literatura:

AOPK ČR (2023). Nálevková databáze ochrany přírody. – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, <http://portal.nature.cz> (on-line databáze; navštíveno 31. 10. 2025).

Cotovio P., Silva C., Marques M. G., Ferrer F., Costa F., Carreira A., Campos M. (2013): Acute kidney injury by cantharidin poisoning following a silly bet on an ugly beetle. Clin Kidney J (2013) 6: 201–203

Kellner R. L. L., Dettner K. (1995): Allocation of pederin during lifetime of Paederus rove beetles (Coleoptera: Staphylinidae): evidence for polymorphism of hemolymph toxin. Journal of Chemical Ecology, Vol. 21, No. 11, 1995

Kellner R. L. L., Dettner K. (1996): Differential efficacy of toxic pederin in deterring potential arthropod predators of Paederus (Coleoptera: Staphylinidae) offspring. Oecologia (1996) 107: 293–300

Kellner R. L. L. (1998): When Do Paederus riparius Rove Beetles (Coleoptera: Staphylinidae) Biosynthesize Their Unique Hemolymph Toxin Pederin? Z. Naturforsch. 53c, 1081–1086 (1998); received May 25/July 2, 1998

Papoušek Z. (2019): Závěrečná zpráva. Inventarizační průzkum PP Hvozdanská louka. Fytofágní hmyz a epigeičtí predátoři. – Ms. [depon. in: AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda].

Skuhrovec J., Martinková Z., Honěk A. (2018): Slunéčko východní – “užitečná” invaze? Živa 5/2018. Nakladatelství Academia, SŠ AV ČR, v. v. i.

<https://www.colorado.edu/asmagazine/2020/07/21/ladybugs-bright-colors-advertise-toxic-chemical-defenses>

<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3297383/>

<https://www.rover.com/blog/ladybugs-dog-mouth-viral-image-vr/>

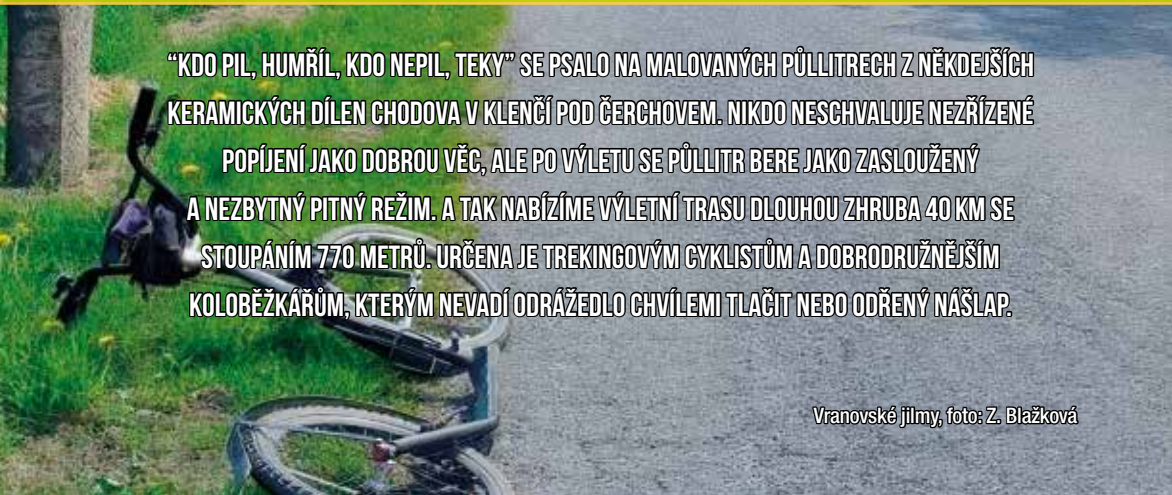
https://bie.ala.org.au/species/ALA_DR22913_1610#

Tip na výlet Z BĚLÉ ZKRATKOU DO DOMAŽLIC NA “JEDNO”

Autor: **Zuzana Blažková**

“KDO PIL, HUMŘÍL, KDO NEPIL, TEKÝ” SE PSALO NA MALOVANÝCH PŮLLITRECH Z NĚKDEJŠÍCH KERAMICKÝCH DÍLEN CHODOVA V KLENČÍ POD ČERCHOVEM. NIKDO NESCHVALUJE NEZŘÍZENÉ POPÍJENÍ JAKO DOBROU VĚC, ALE PO VÝLETU SE PŮLLITR BERE JAKO ZASLOUŽENÝ A NEZBYTNÝ PITNÝ REŽIM. A TAK NABÍZÍME VÝLETNÍ TRASU DLOUHOU ZHRUBA 40 KM SE STOUPÁNÍM 770 METRŮ. URČENA JE TREKINGOVÝM CYKLISTŮM A DOBRODRUŽNĚJŠÍM KOLOBĚŽKÁŘŮM, KTERÝM NEVADÍ ODRÁŽEDLO CHVÍLEMI TLAČIT NEBO ODŘENÝ NÁŠLAP.

Vranovské jílny, foto: Z. Blažková

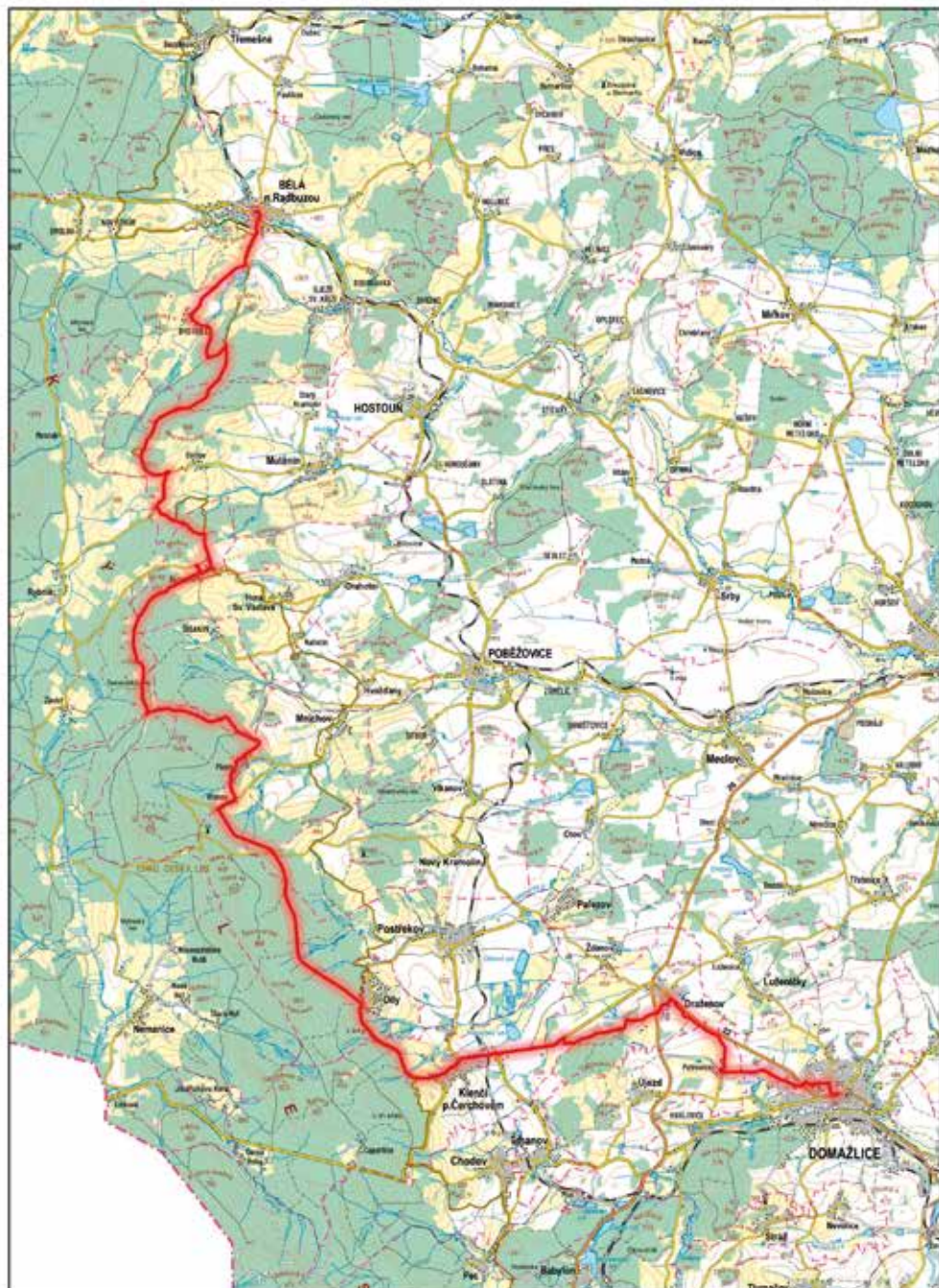

Bělá nad Radbuzou – kostel Panny Marie Bolestné, foto: S. Wieser

Začátek je ve městě Bělá nad Radbuzou (1). Z náměstí jemuž dominuje kostel Panny Marie Bolestné z roku 1721, přestavěný v první polovině 19. století v klasicistním slohu, se jezdec napojí na Panevropskou cyklostezku, která od kruhového objezdu pokračuje přes pozdně barokní most vystavěný ve stylu Karlova mostu v Praze. Pokračuje po asfaltové cestě pod železničním viaduktem, okolo bělského hřbitova a dál podél Černého rybníka až ke křižovatce, kde pokračuje rovně (2), na cyklostezku č. 2280 vedoucí do osady Bystřice - součásti města Bělá nad Radbuzou. Zde najde památný strom Lípa v Bystřici u Bělé nad Radbuzou (3). Exemplář lípy velkolisté byl vyhlášen památným v roce 2011 pro estetickou a krajinářskou hodnotu. Cyklostezka 2280 pokračuje dále do kopce, kde se napojuje na žlutou turistickou trasu za rančem Hledšebe (rozcestí Hledšebe, myslivna) (4). Výletník pokračuje doprava po zpevněné lesní cestě dál do pozvolného kopce. Po pravé straně Lesy ČR, s. p. zřídili

přístřešek s posezením u kamenné studánky (5), kde si lze doplnit vodu. Trasa pokračuje do kopce, potom chvíli svižně z kopce, aby následovalo 1 100 metrů další stoupání, až k přístřešku u rozcestníku Pod Kamencem (6). Odtud je za dobrého počasí vidět do širokého kraje Domažlicka.

Až se výletník dostatečně nasytí pohledem na okolní krajinu, bude pokračovat dál po žluté turistické a cyklostezce č. 2280 doprava až do vesnice Šidlákov. Od rozcestníku „Pod Kamencem“ až do Šidlákova vede trasa po silnici, nezpevněnou cestou lesem a pastvinou až ke kravínu na kraji vesnice. Zde jsou na výběr rovnou dvě místa k posezení s výhledem do kraje, na kterých jezdec může ulevit bolavým nohám a začít litovat rozhodnutí, která jej dovedla do této chvíle. První je lavička pod křížkem u návesního rybníka mezi vkusně zastřiženými vrbami (7). Druhé posezení se nachází o necelých 500 metrů dál u Šidlákovského menhiru (8). O původu očividně opracovaného balvanu se vedou spory dvou táborů - ten

Podkladová mapa: ZTM100 © ČÚZK,
AOPK ČR 2025

Trasa výletu, vytvořil: V. Adamec. Detaily cesty najdete na odkaze <https://mapy.com/s/cajatonlugu>

Památná Lípa v Bystřici u Bělé nad Radbuzou, foto: M. Dubinová

Z rozcestí „Pod Kamencem“, foto: Z. Blažková

Lavička pod křížkem, foto: Z. Blažková

Menhir? Žentour? Rozhodněte, foto: Z. Blažková

ezoterický věří, že jde o sluneční hodiny či snad pravěký kalendář, ten přízemní v něm vidí zbytek opuštěného žentouru.

Nicméně trasa pokračuje dál po cyklostezce 2280 podél chalupy a zbytku kříže (9), příjemným, stinným stromořadím až na kraj lesa, kde poutník vymění příjemnou travnatou pěšinu za nepevněnou kamenitou lesní cestu, která jej po necelých 4 km dovede až k Liščím domkům - zaniklé sudetské osadě (něm. Fuchsenhäuseln) (10).

Odtud jezdec odbočí vlevo na cyklostezku Bavorsko-českého přátelství č. 2141 a ve stínu smrkových a bukových korun se poveze z kopce až do Pivoně. V malebné obci v údolí potoka Pivoňka se nachází řada historických ale i přírodních pamětihodností. Dominantou obce je starý Augustiniánský klášter s kostelem Zvěstování Panny Marie a skupinou památných stromů - Pivoňské lípy I. (12). Areál je dnes naneštěstí obehnan plotem. Ale další esteticky hodnotné

Pivoňské lípy II., foto: archiv AOPK ČR, RP SCHKO Český les

Pivoňský klášter kdysi, foto: M. Kašparová

stromořadí lip vede k pivoňskému hřbitovu (11), před kterým najdeme i sochy mučedníků - sv. Jana Nepomuckého a sv. Cyriaka, vytesané v 18. století. Stromořadí pokračuje od hřbitova dál a najdeme v něm i další památné stromy - Pivoňské lípy II.

Trasa ale pokračuje dál a to zpátky ke klášteru, za kterým se nachází samoobslužný lesní bar (13), kde zízivý výletník může svlažit hrdlo vychlazeným nápojem za přátelný malý poplatek. Od lesního baru trasa pokračuje dál ke křižovatce, kde se napojuje cyklostezka č. 2281 ve směru na Vranov (14). Výletník pojedje do kopce, málo frekventovanou silnicí mezi pastvinami, až na kraj Vranova, kde jej přivítají další památné stromy, a to Vranovské jilmu s Božími muky (15). Tyto majestátní stromy představují na regionální úrovni malý zážrak, vzhledem k plošným úhynům druhu po zavlčení grafiozy jilmů v druhé pol. 20. století. Od jilmů výletník dojedede křižovatce, odkud bude pokračovat vpravo. Okolo kaple sv. Markéty a tří vodníků s tanečnicí na vodní hladině (16). Trasa pokračuje stále do kopce až k odbočce u Vranovských jasanů, dalších památných stromů. A dalšího

malého unikátu, a to vzhledem šířící se nekróze jasanů. Výletní trasa od jasanů pokračuje vlevo (17) po cyklostezce č. 2283. Lesní asfaltová cesta vede po vrstevnici na úbočí Haltravského hřebene, páteří stejnojmenné Evropsky významné lokality Haltravský hřeben. Odpočinkový cca 5,5 km dlouhý úsek jezdcí nabídne studánku s Dobrou vodou (18), kterou ve svém díle zmínil již J. Š. Baar. O kus dál najdeme pomník americkým vojákům padlým ve Druhé světové válce a pak nás stezka vyvede z lesa ke studánce na okraji obce Díly. Tento lesní koutek nabízí navrch lavičku a příjemné okolí k odpočinku (19).

Od studánky trasa pokračuje odpočinkovým úsekem silnice z kopce až do Klenčí pod Čerchovem. Na první křižovatce po příjezdu do Klenčí se jezdec vydá vlevo (20). Z kopce. Po pravé ruce postupně uvidí rodný dům Jindřicha Šimona Baara, vrcholně barokní kostel sv. Martina s výsadbou ořešáků okolo a Dům přírody Českého lesa v prostoru budovy někdejší klenečské pošty. Klenčí je domovem i dílnou Jany Psutkové - výrobce tradiční chodské keramiky. A v neposlední řadě několika podniků, kde

Dobrá Voda, kaple Panny Marie, foto: Z. Blažková

Vranov - vodníci a tanečnice na vodní hladině, foto: J. Kadera

Vranovské jilmy, foto: Z. Blažková

Vranov – kašna, foto: J. Kadera

se může výletník občerstvit. Protože trasa pokračuje dál. Po silnici 189, kterou vedou i cyklotrasy č. 2283 a 2287 a modrá turistická trasa ve směru na Draženov. Ač poměrně frekventovaná, silnice nabízí hladký povrch se štědrým prostorem za krajnicí, a tak se jezdec může v poklidu dostat až k nenápadné odbočce na kraji lesa (21), odkud pokračuje po modré turistické stezce až k dalšímu prameni Dobré Vody (22), který též J. Š. Baar zmiňuje ve svých spisech. Dominantou místa jsou sakrální stavby - Kaple

Panny Marie, křížová cesta a studniční kaple s vodní pumpou. Místo vybízí k rozjímání, ale trasa pokračuje dál, a to po cyklotrase č. 2283, která u rybníka odbočuje vpravo a výletníka provede hezkým remízem a podél stromořadí až k silnici (23), přes kterou přeběhne do Draženova.

Stezka zavede výletníka k rybníku, na hlavní silnici vpravo a pár desítek metrů podél ní ve směru na Domažlice, než zahne mezi zástavbu vpravo a povede dál až do sadu

Když mluvíme o malovaných půllitrech, musíme alespoň jeden ukázat, zdroj: aukro.cz

starých odrůd jablek, hrušek, třešní, švestek, špendlíků a ořechů (24). Na konci sadu stezka uhýbá vpravo, směrem do Petrovic, kde se před návesním rybníkem točí vlevo (25) a pokračuje po šterkopískové stezce až na Horní předměstí na okraji Domažlic. Značení cyklostezky výletníka zavede k hlavní silnici protínající celé Domažlice. Odtud následuje stezka dál kolem Hánova parku. Anebo si zkrátit cestu po chodníku, pěšky, podél hlavní silnice. Přejít dvě světelné křižovatky stále rovně a na třetí přejít vlevo. Přímo do pivnice. A stojí za zmínku,

že tradice vaření piva v Domažlicích sahá až do 14. století. A lidová moudrost praví – kde se pivo vaří, tam se dobře daří.

Po doplnění tekutin výletník přejde rovně od pivovaru přes silnici k náměstí Míru, pokračuje rovnou za nosem na Chodské náměstí a dál Jiráskovou ulicí k železniční zastávce Domažlice-město, kudy každé dvě hodiny projíždí vlakový spoj nazpět do Bělé nad Radbuzou s konečnou stanicí v Tachově. Jízdné za jezdce i jeho přesouvadlo dělá dohromady 66 korun.

● ZPRÁVY SPRÁVY

PAVLŮV STUDENEC OŽIL NA CELÝ VÍKEND, DOBROU NÁLADU NEPOKAZIL ANI DĚŠŤ

Od víkendu 12.–13. července se Pavlův Studenec proměnil v místo setkávání, vzpomínek i tvoření během festivalu Pavlův Studenec ožívá, který i přes deštivé počasí přilákal desítky návštěvníků z české i bavorské strany. Program nabídl besedy s pamětníky a výstavy o historii života v Českém lese, divadelní představení, kinokavárnu, letní kino nebo světelnou instalaci. Nechyběly ani dílny pro děti a společný večerní oheň, který dodal akci přátelskou atmosféru. Festival je součástí cyklu Paměť Českého lesa, který probíhá za spolupráce mnoha partnerů z obou stran hranice a má podporu jak v Česku, tak v Bavorsku. Hlavním pořadatelem a koordinátorem je Česko-bavorský spolek přátelství a spolupráce.

MONITORING KOČKY DIVOKÉ V ČESKÉM LESE

Od loňského roku probíhá na území Českého lesa projekt Ústavu biologie obratlovců AV ČR s názvem Analýza stavu populace a ochranná genetika kočky divoké jako významného vlajkového druhu ochrany biodiverzity. Cílem je získat a aktualizovat věrohodná data o rozšíření, charakteru výskytu a ekologii kriticky ohrožené kočky divoké, především s využitím genetického monitoringu. Součástí je monitoring pomocí chlupových pastí a fotopastí s následnou analýzou DNA ze získaného materiálu. Projekt bude trvat až do konce roku 2026.

Foto: fotopast AOPK ČR

Vítr, mlha a patnáct stovek lidí – **DEN ČESKÉHO LESA** na Čerchově spojil obě strany hranice

**NAVZDORY SILNÉMU VĚTRU, MLZE A MRHOLENÍ DORAZILO V SOBOTU NA ČERCHOV KOLEM
PATNÁCTI SET NÁVŠTĚVNÍKŮ. PŘIŠLI SI UŽÍT DEN ČESKÉHO LESA – OSLAVU 20 LET OD VYHLÁŠENÍ
CHKO ČESKÝ LES, SPOJENOU SE SLAVNOSTNÍM OTEVŘENÍM NOVÉ HORSKÉ CHATY.**

Nejvyšší vrchol Českého lesa ukázal svoji typicky drsnou tvář. Po celý den se po hřebeni honily mraky a vítr se do návštěvníků pořádně opíral. Přesto se lidé z Česka i Německa nenechali odradit – Den Českého lesa se stal nejen oslavou přírody, ale i symbolem přátelského setkávání lidí z obou stran hranice. Těm, kdo vydrželi až do odpoledne, vítr na chvíli rozfoukal mlhu i déšť a dovolil nahlédnout do krajiny, která se na okamžik vynořila z oblak.

Kvůli silnému větru, který na vrcholu dosahoval až sedmi stupňů Beaufortovy stupnice, nebylo možné postavit plánované stánky s prezentacemi partnerů a tvůrčími dílnami pro děti. Část programu se tak přesunula

do prostor Kurzovy věže, kde se mohli návštěvníci zúčastnit alespoň části původně plánovaného doprovodného programu v zázemí chráněném před nepřízní počasí. I přesto, že nahoře panovaly extrémní podmínky, se podařilo vytvořit příjemnou atmosféru a zájem o Čerchov byl i tentokrát obrovský.

Velkou pozornost vzbudila zejména nová podoba Čerchova po odstranění starých vojenských objektů - především pak moderní horská chata, která pod nápořem hostů doslova praskala ve švech. Chatu vybudovalo město Domažlice z bývalé armádní jídelny jako zázemí pro turisty.

Křtila se zde také výstava Klubu českých turistů o historii Kurzovy věže, která připomíná více než stoletý příběh nejznámější dominanty Českého lesa. A veřejnosti se představily také dvě nové publikace o Čerchově. K vidění byla i výstava k 20. výročí CHKO Český les, jejíž velkoformátové fotografie zachycují krásu krajiny Českého lesa nejen jako dílo přírody, ale také jako výsledek dlouhodobé péče lidí – obcí, lesníků, zemědělců, spolků i jednotlivců. Tematické panely ukazují, jak se o krajinu pečuje a proč je to důležité.

Děti si den užily po svém. V tvořivých dílnách vyráběly pohlednice z Čerchova

a originální deskovou hru „Čoveče, voko-lo Čerchova“, variaci na klasické Člověče, nezlob se, s herní plochou kolem čerchovských věží a figurkami z místního bukového dřeva. Nechyběla ani badatelská hra na téma „Jak se chovat v lese“, v níž si malí návštěvníci otestovali znalosti o přírodě. Ti, kteří vyluštili tajenku, si odnesli perníček ve tvaru podkovy a kartičku s fotografií osliče, která před sto lety nosila těžká břemena na vrchol.

Čerchov ukázal, že ani silný vítr a mlha nezkaží lidem dobrou náladu a chuť být spolu.

Foto: J. Hrdá, V. Bystřický, D. Aišmanová

1. MÍSTO

Václav Hruška

Inverze nad Českým lesem

FOTOSOUTĚŽ 2025

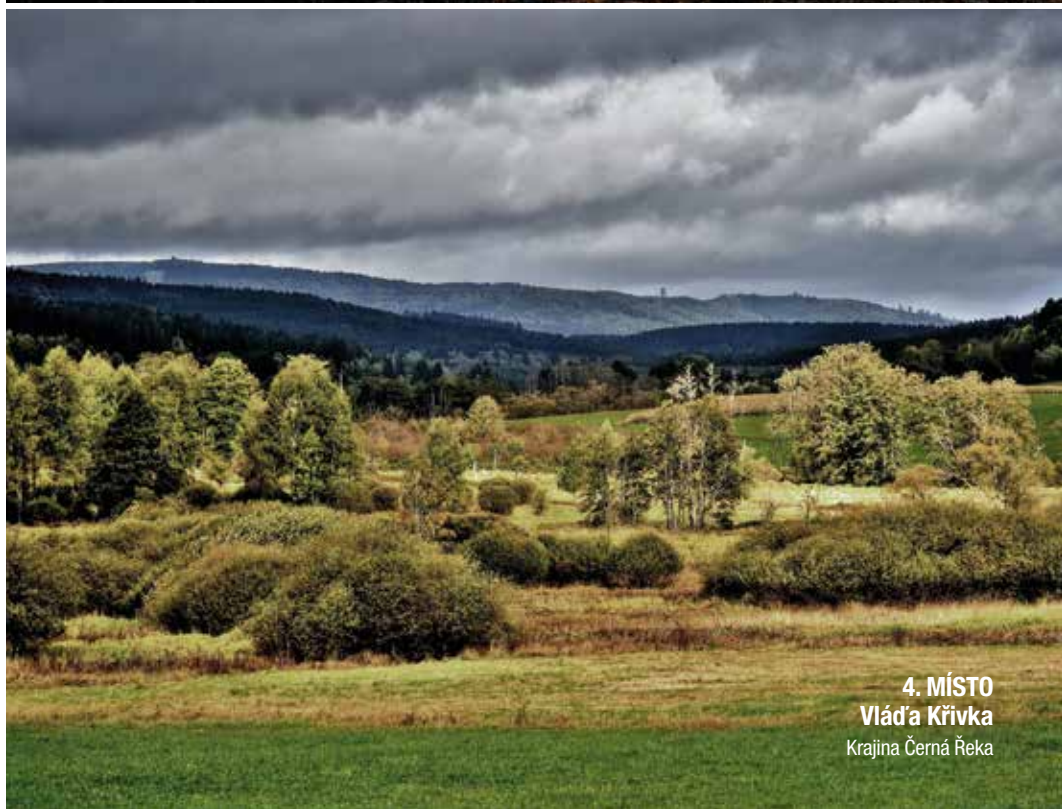
2. MÍSTO

Milan Mareš

Liška obecná

3. MÍSTO
Jaroslava Karesová
K Bažantovu – hřbitov Pořejov

4. MÍSTO
Vláš Krivka
Krajina Černá Řeka

5. MÍSTO
Roman Jaroš
Věž Domažlice

V letošním roce se zúčastnilo 8 fotografů.

Název:
Český les příroda a historie 24

© ZO ČSOP Sylva Lunae,
nám. Jindřicha Kolowrata 112, 348 06 Přimda

Vydal:
Spolek ZO ČSOP Sylva Lunae
s podporou AOPK ČR.

Grafická úprava a tisk:
CHIC DESIGN, s.r.o.,
Štáhlavice 240, Štáhlav

Rok vydání: 2025

Vydání: 1.

Počet stran: 100

Vychází nepravidelně.

Autoři textů

Aišmanová Daniela, Beňušíková-Angeliová
Kamila, Blažková Zuzana, Bystřický Václav, Edl
Jan, Chvátal Václav Fred, Janík Tomáš a kol.,
Kašparová Markéta, Liška Martin, Matějka Petr,
Myslík Zdeněk, Peckert Tomáš, Vetrák Miroslav,
Walter Jan

Autoři fotografií

Aišmanová (Hlinková) Daniela, Anonymous,
Blažková Zuzana, Brodecký Pavel, Burkhead
Noel, Bystřický Václav, Čadek Štěpán, Dubinová
Michaela, Edl Jan, Hrdá Jana, Chernilevsky
George, Chvátal Václav Fred, Kadera Jiří,
Karlíková Zuzana, Kašparová Markéta, Klail
Ladislav, Kozma Pěter, Kubištová Tereza, Kunze
Andreas, Liška Martin, Myslík Zdeněk, Ohryzek
Jiří, Pruž Thomas, Ruda Zdeněk, Seotaro, Siga,
Slezák Vít, Vojtěch Milán, Walter Jan, Wieser
Stanislav, Zelený Luboš, KČT Domažlice, SOKA
Tachov, SOA Pízeň

Redakce

Z. Blažková, S. Janovská, M. Kašparová,
D. Aišmanová, T. Peckert

Vydavatel nenese odpovědnost za údaje
a názory autorů jednotlivých článků.

INFORMACE PRO AUTORY:

Rukopisy zasílejte na adresu
AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les,
nám. Jindřicha Kolowrata 287, 348 06 Přimda
nebo elektronicky
na ceskyles@nature.cz.

Redakce si vyhrazuje právo provádět jednoduché
formální úpravy textů.

Uzávěrka pro následující číslo je
31. května 2026.

ISSN 2788-3221
ISBN 978-80-11-07700-6
(brožováno)

Slavíme
80 let

UŽ 80 LET JSME S VÁMI NA CESTÁCH ZÁPADOČESKOU KRAJINOU

Nasloucháme přírodě, lidem i příběhům míst, která máte rádi. | Každý den vám přinášíme tipy, novinky i inspiraci k objevování regionu. | Naladíte nás, ať jste kdekoli – doma i v přírodě.

A stylized, high-contrast illustration of a forest floor. A large, dark brown log lies horizontally across the middle. The ground is covered in a dense network of roots and fallen leaves, rendered in shades of brown, tan, and blue. The background shows more trees and foliage, also in a stylized, sketchy manner.

Český les

24/2025

ISBN 978-80-11-07700-6

9 788011 077006